GRIGORE

DE NYSSA

VIAŢA SFINTEI MACRINA

BIBLIOTECA PATRISTICA

ANASTASIA

BIBLIOTECA PATRISTICĂ

SERIA PĂRINȚI GRECI

Concepţia grafică: Denisa DUMITRESCU

Editor: Sorin DUMITRESCU

© ANASTASIA 2004
Str. Pănoiele Galeria 13, sector 2, Bucureşti, tel./fax. 2109530
21 67 45
e-mail: anastasia@fx.ro www.anastasia.ro
ISBN 973-682-872-6

SFÂNTUL GRIGORE DE NYSSA

Viaţa Sfintei Macrina

traducere din limba greacă
de Ioan Părăuleanu

note, postfaţă şi bibliografie
de Cristian Bădiliţă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GRIGORE DE NYSSA, sf.
Viața Sfintei Macrina/Sfântul Grigore de Nyssa; trad.: Ioan Bărdăcuș; ed. Cristian Bădiliță, pref.: Cristian Bădiliță. - București: Editura Anastasia, 2004
Bibliogr.
Index
ISBN 973-682-072-6

I. Pătrulescu Ioan (trad.)
II. Bădiliță, Cristian (ed. pref.)

235.3 Macrina
929 Macrina

CUPRINS

Notă asupra ediției / 7
Cronologie / 11
Viața Sfintei Macrina / 17
Note și comentarii / 55
Chipuri și biografii feminine
în secolele IV-V (Cristian Bădiliță) / 69
Bibliografie / 107
Indice biblic / 135
Indice real și onomastic / 137

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Viața Sfintei Macrina aparține genului biografic bine reprezentat în Antichitatea păgână, iudeo-elenistică și creștină. Ajunge să citez „viețile" lui Philon din Alexandria (*De Iosepho De Abrahamo* și mai ales *De uita Mosis*), *Vieți paralele* ale lui Plutarh, *Viața lui Antonie* scrisă de Atanasie, *Viața lui Constantin* a lui Eusebiu, ori „viața lui Origen" inclusă de același Eusebiu în *Istoria bisericească*. Vi Ce este o biografie? Simplu spus o biografie (*bios*) este relatarea etapelor existenței unui personaj excepțional *de la naștere până la moarte* cu un anumit scop (propagandistic, formativ, ideologic, mistagogic). Așa cum a arătat cu mulți ani în urmă Arnaldo Momigliano[1], genul biografic are mai mulți strămoși, între care discursul funebru, encomionul (discursul laudativ), discursul apologetic, reportajul (precum *Anabasis* a lui Xenofon). Biografia se deosebește de mit, întrucât ea prezintă un personaj real, inserat în trama istoriei umane, a cărui existență poate fi așadar autentificată prin mărturii paralele, în același timp se deosebește de schița istorică prin aceea că protagonistul face figură de Model de paradigmă universală. Unii cercetători moderni deosebesc două tipuri de biografii: 1) statice, gen *Vieți paralele* ale lui Plutarh, în care personajul nu suferă nici o evoluție de la început până la sfârșit, conformându-se unui șablon filozofic, și 2) dinamice: personajele evoluează, se transformă, înregistrează „variații de

[1] A. Momigliano, *Les origines de la biographie en Grèce ancienne*, trad. fr. E. Oudot, Strasbourg, 1991

destin" (exemplul clasic sunt biografiile suetoniene dar într-o anumită măsură, și *Viața Macrinei*)

Viața Sfintei Macrina nu este doar o biografie ci și o hagiografie prima hagiografie feminină din istoria creștinismului Autorul Grigore de Nyssa fratele protagonistei își rememorează etapele vieții Macrinei pentru a propune un model contemporan de sfințenie Prin urmare datele unei existențe concrete sunt selectate asamblate și reorientate printr-o grilă specială, care este grila hagiografică Hagiograful nu minte nu distorsionează realitatea cu scop pur propagandistic ci calchiează această realitate după o schemă ideală, intenționară. Singurul „păcat" al hagiografului este admirația absolută pe care o nutrește față de eroul/eroina său/sa Când admiră sau iubește „obiectul" admirației sau al iubirii se transfigurează de la sine din fericire între admirator și admirat se interpun adesea regulile profane ale retoricii care controlează cât de cât configurația textului Acestea fiind zise cititorii de azi ai *Vieții Macrinei* ca și cei de ieri vor rămâne în minte nu cu o serie de informații istorice sau de anecdote ci cu senzația *apropierii de un ghid spiritual*

Macrina s-a născut în 327, în Pont, probabil la Annisa (sau Annesi Annesoi Annesoris forma cea mai probabilă este Annisa) A primit o educație creștină, pe lângă mama sa Emilia de care nu s-a despărțit nici o clipă La numai paisprezece ani decide să îmbrățișeze viața monahală (în sensul antic al termenului adică să trăiască singură, fără bărbat) Pentru aceasta nu era nevoie să se retragă în pustiu modul de viață creștin putându-se exersa și în mediul familial După o lungă suferință, descinsa de Grigore în ultimele capitole ale biografiei sale Macrina moare în 379, la numai 52 de ani în mijlocul comunității pe care o călăuzise Viața sa a fost scrisă la foarte puțin timp după

moarte cel mai devreme spre sfârșitul anului 380 cel mai târziu în 382-383

Traducerea de față s-a realizat după ediția critică a lui Pierre Maraval, al cărui volum publicat în 1971 în colecția *Sources chrétiennes* (178) rămâne de neînlocuit Traducerea este dublată de un aparat de note istorice, literare și teologice menit nu doar să orienteze cititorul ci și să-l stârnească spre noi lecturi și onzoniun patristice. Am alcătuit o bibliografie atât despre locul și rolul femeii în Antichitatea creștină, subiect deopotrivă pasionant și păimaș cât și despre Macrina și *Viața* ei pe care am integrat o intr-o bibliografie mai amplă despre Grigore de Nyssa, întocmită și pusă la dispoziție de Monique Alexandre căreia îi sa-i mulțumesc și pe această cale Traducerea lui Ioan Pătrulescu a aparut pentru prima dată, într-o formă ușor diferită în colecția „Grauntele de mușlar" de la editura Amarcord pe care am întemeiat-o și coordonat-o câțva timp Iașandu-i o apoi moștenirea lui Robert Lazu Studiul meu tradus de Bogdan Tătaru-Cazaban este o confenință pe care am prezentat-o la congresul de la Institutul de patristică Augustinianum din Roma 6-8 mai 2004 Cronologia de la începutul volumului și indicii au fost întocmite de Bogdan Tătaru Cazaban, care a și avut inițiativa republicării în forma actuală a celei mai frumoase biografii feminine din creștinismul antic

C B

CRONOLOGIE[1]

325 Sinodul ecumenic de la Niceea.

328 Atanasie devine patriarh al Alexandriei

329 Se naşte Vasile cel Mare şi potrivit tradiţiei Grigore din Nazianz

331/335 În provincia Pontului (nordul Turciei de astăzi) se naşte Grigore fiu al unei nobile familii creştine care trăise persecuţiile din vremea împăraţilor Galeriu şi Maximin Daia (306 313) Tatăl Vasile cel Bătrân era profesor de retorică în Neocezareea (astăzi Niksar) mama, Emilia, renumită pentru frumuseţea sa, făcea parte dintr o familie ilustră din Capadocia. Grigore a avut trei fraţi şi cinci surori, dintre care Bisenca i-a recunoscut drept sfinţi pe Macrina sora cea mare, pe Vasile, viitor episcop al Cezareei

---

[1] Surse bibliografice M Aubineau, „Introducere" la *Traité de la virginité* SC 119 1966, J Bernardi *Grigorie din Nazianz*, trad de Cristian Pop Sibiu Deisis 2002 M Canevet, art. „Grégoire de Nysse" în *Dictionnaire de Spiritualité*, 1967 J Daniélou „Le mariage de Grégoire de Nysse et la chronologie de sa vie" în *Revue des études augustiniennes*, t II 1956 P Maraval „Introducere" la *Lettres*, SC 363 1990 H I Marrou *Biserica în Antichitatea târzie* trad Roxana Mareş Bucureşti Teora, 1999 Cl Moresch în/E Norelli *Istoria literaturii creştine vechi greceşti şi latine*, vol II/1 Polirom 2004 Vezi şi notiţa biografică semnată de Albert Fandos pe site-ul www gregoredenysse com

Capadociei şi pe Petru fratele mai mic viitor episcop al Sebastei

341 Moartea tatălui Macrina dobândeşte rolul principal în familie şi exercită o influenţă considerabilă asupra celorlalţi fraţi care o privesc ca pe o „mamă spirituală" Macrina se va retrage împreună cu mama sa şi cu fratele mai mic, Petru, pe domeniul lor de la Annesi pentru a duce o viaţă de tip monahal

347 Se naşte Ieronim la Stridon într-o familie creştină

Grigore studiază ştiinţele, filosofia şi medicina rămânând ataşat de oratorie Prin fratele său Vasile îl cunoaşte pe Libanios celebru profesor de retorică al vremii

Este chemat ca citeţ în Biserică dezvoltându-şi în acelaşi timp apetenţele retonce apreciate deja în Cezareea.

350 Hilarius devine episcop de Poitiers

354 Se naşte Augustin la Thagaste

355 Vasile cel Mare pleacă din Atena pentru a duce o viaţă retrasă Este însoţit probabil de Grigore fratele său

356 Moartea Sfântului Antonie cel Mare

357 Atanasie al Alexandriei scrie *Viaţa lui Antonie*

361 Iulian Apostatul devine împărat unic Prima *Apologie* a lui Eunomie. Hirotonit întru preoţie a lui Grigore din Nazianz de către tatăl său

363 Iulian este ucis în lupta împotriva perşilor

363/4 Vasile cel Mare este hirotonit preot. Scrie *Contra lui Eunomie*

364 Valens devine împarat în Orient Grigore se decide pentru o carieră de orator, pe care o va urma timp de zece ani ceea ce va provoca tulburare în familie Vasile şi prietenul său Grigore din Nazianz îi reproşează dur alegerea. În acest răstimp, Grigore se căsătoreşte cu Theosebeia şi din câte putem şti, va avea un fiu pe nume Cynegios

366 Damasus papă al Romei

367 Vasile cel Mare fondează aşezamintele dedicate bolnavilor şi săracilor Moare Hilarius de Poitiers.

369 Moare mama lui Grigore, Emilia, care va fi înmormântată lângă soţul ei în capela celor patruzeci de martiri aproape de Ibera, în provincia Pontului

370 Vasile devine episcop al Cezareei şi arhiepiscop al Capadociei Sfântul Martin episcop de Tours

371 Grigore scrie la îndemnul lui Vasile un elogiu al fecioriei şi al vieţii monahale *Despre fecioare*

372 Confruntat cu arianismul susţinut de împăratul Valens Vasile cel Mare decide să îl cheme pe Grigore pe scaunul episcopal al Nyssei în pofida reţinerii acestuia

373 Moartea lui Atanasie al Alexandriei

373/5 Călătoria lui Rufin şi a Melaniei în Egipt

374 Ambrozie este ales episcop al Milanului

375 O conspirație ariană îl acuză pe nedrept pe Grigore pe delapidare și hirotonirі necanonice; depunându-l din scaun și obligându-l la exil în urma unui sinod reunit la Ancyra (astazi Ankara). Ieronim se retrage în pustie și traduce *Omiliile lui Ieremia* ale lui Origen. Vasile cel Mare scrie *Despre Duhul Sfânt*

376 Un alt sinod arian ținut de această dată la Nyssa îl înlocuiește pe Grigore cu un episcop arian

377/8 În urma revocării hotărârilor sinodale luate împotriva sa, Grigore se poate întoarce la Nyssa, unde este primit triumfal. A doua *Apologie* a lui Eunomie.

377/379 Moartea împăratului Valens la Adrianopol. Moartea lui Vasile cel Mare

378/379 Grigore de Nyssa participă la sinodul din Antiohia, mediind între cele două părți rivale. Moare Macrina. Grigore scrie *Opt omilii despre Fericiri* și *Despre titlurile Psalmilor*. Probabil și *Despre facerea omului* și *Apologie pentru Hexaemeron*

380 Se implică în rezolvarea crizelor din sânul Bisericii. Scrie *Viața Macrinei* și dialogul *Despre suflet și înviere*, precum și *Contra lui Eunomie*, lucrare pe care o va încheia în 383. Grigore din Nazianz, patriarh al Constantinopolului

381 Al doilea sinod ecumenic de la Constantinopol, convocat de împăratul Teodosie, împotriva „pneumatomahilor". Împăratul îl alege pe Grigore de Nyssa ca autoritate în materie de credință și ca sfătuitor alături de Helladios, succesorul lui Vasile cel Mare. Misiuni de mediere la Bostra și Ierusalim.

382 Grigore revine la Nyssa, unde desfășoară o intensă activitate catehetică.

Mai 383 În cadrul unui sinod de la Constantinopol rostește discursul *Despre dumnezeirea Fiului și a Duhul Sfânt*

385 Discursurile funebre pentru fiica Pulcheria și soția, Flacilla, a împăratului Teodosie. Scrie *Marele cuvânt catehetic*. Ieronim pleacă de la Roma spre Palestina. Teofil, patriarh al Alexandriei

386 Împăratul Teodosie se instalează la Milan. Grigore se retrage la Nyssa. Moare Chiril al Ierusalimului

387 Botezul lui Augustin la Milan. Grigore de Nyssa susține o *Polemică împotriva apolinariștilor*

388 Ioan Casian în Egipt

390 Ambrozie îl excomunică pe Teodosie după masacrul de la Tesalonic. Grigore scrie *Omiliile la Cântarea Cântărilor*, dedicate diaconiței Olimpiada, și *Viața lui Moise*

391 Moare Grigore din Nazianz

394 Grigore de Nyssa participă la un sinod de la Constantinopol

395 Moare Grigore de Nyssa

VIAȚA SFINTEI MACRINA

A lui Grigore, episcop al Nyssei, epistolă despre viaţa Sfintei Macrina

Prolog

1. Forma acestei lucrări pare a fi, după titlul ei a unei epistole[1] dar ca mărime depăşeşte limitele unei scrisori şi atinge dimensiunea unei întregi povestiri[2] Pledează totuşi în favoarea noastră subiectul despre care mi-ai cerut să scriu mai amplu decât măsura adecvată a unei scrisori Nu uiţi fără îndoială, de întâlnirea noastră de atunci când pregătindu-mă să merg la Ierusalim[3] pentru a împlini o făgăduinţă, spre a vedea în acele locuri urmele veniri în trup a Domnului te-am întâlnit lângă oraşul Antiohia şi am vorbit noi fel de fel Nu s-ar fi cuvenit ca întâlnirea să se desfăşoare în tăcere de vreme ce Chibzuinţa[4] ta stărnea atâtea semnţe de vorbă. Şi aşa de drag se ntâmpla în astfel de împrejurări că în curgerea ei vorba ajunge la pomenirea unei vieţi pline de slavă

O femeie a fost pricinul povestirii noastre Să-i zic oare femeie ...? Căci nu ştiu de se cuvine s-o numesc după fire pe cea ajunsă mai presus de fire[5] Povestirea noastra îşi avea temeiul nu în auzirea altor istorisiri ci în cele ştiute din experienţă fapte pe care cuvântul nostru le urmărea întocmai neluând drept mărturie ce auzisem de la alţi[6] Căci nu era străină neamului

nostru pomenirea fecioară, încât să fie nevoie să cunoaştem de la altcineva minunile care o priveau, ci era din acelaşi părinţi cu noi înmugurită prima din sânul maicii ca un fel de pârgă a roadelor Deoarece au socotit că istorisirea faptelor bune poarta cu sine câştig, ca nu cumva să rămână ascunsă vremurilor de mai târziu şi nici să treacă fără de folos îngropată în tăcere, viaţa[7] celei care s-a ridicat prin filosofie[8] până la culmea cea mai înaltă a virtuţii omeneşti, am crezut de cuviinţă că este bine să ţi dau ascultare şi cât mai scurt cu putinţă să relatez cele întâmplate într-o povestire simplă şi fără pretenţii

Naşterea

2. Macrina era numele fecioarei nume de multă vreme slăvit în neamul nostru încă de pe vremea persecuţiilor când o altă Macrina mama tatălui nostru[9] luptase mărturisind de mai multe ori pe Hristos. Acest nume i s-a dat copilului de către părinţi Era cel cunoscut de toată lumea. În taină avea un altul pe care îl primise în urma unei vedenii înainte de a veni la lumină prin durerile naşterii Căci şi mama[10] era aşa de virtuoasă şi întru toate supusa voii lui Dumnezeu, în
Înţel 4 9 brăţişând viaţa fecioriească şi imaculată încât nici că sătona n-a ales o de bunăvoie Dar fiindcă era orfană de ambii părinţi şi deosebit de fumoasa la chip tar faimă frumuseţii ei îi stărnea pe mulţi să o ceară în căsătorie exista primejdia în cazul în care nu s-ar fi unit de bunăvoie cu cineva, să fie victima unei nedorite

violenţe, căci cei răpiţi de frumuseţea ei se pregăteau ei înşişi să o răpească[11] Şi astfel, pentru a avea un ocrotitor al propriei vieţi îşi alese un bărbat cunoscut şi renumit prin sobrietatea caracterului său şi îndată cu prima sarcină deveni mama celei despre care vorbim La împlinirea sorocului ca naşterea s-o dezlege de dureri căzu într un somn adânc părea că ţine în braţe copilul pe care îl avea în pântece şi cineva, mai presus de om ca înfăţişare şi ţinută dădea celei purtate în braţe numele de Tecla, acea Tecla a cărei poveste este mult preţuită de fecioare[12] După ce s-a arătat de trei ori a dispărut din vedere şi urmă o naştere uşoară, încât îndată ce se trezi din somn, văzu realitatea adorna visului. Aşadar acesta era numele ei tainic Eu cred ca aparţia divină a prezis acest lucru nu atât pentru a călăuzi mama în alegerea numelui cât pentru a proroci modul de viaţă al tinerei şi a arăta, prin identitatea numelor moduri de viaţă asemănătoare

Educaţia

3. Copilul creştea, îngrijit mai tot timpul de înseşi mâinile mamei deşi avea propria doică. Trecând de vârsta pruncăi învăţa cu uşurinţa cele potrivite copiilor şi darurile sale înnăscute străluceau în orice fel de învăţătură spre care ar fi îndreptat o judecata părintească. Mama avea mare grijă să nu-şi instruiască fiica cu învăţătura cea comună din afară, care se învaţă la această primă vârstă, formată în mare parte din opere poetice Ea gândea că este ruşine şi cu totul nepotrivit

ca patimile femeiești din tragedii care au oferit poeților subiecte și izvoare de inspirație necuviincioase din comedii sau pricina nenorocirilor Troiei sa slujească spre învățătură unei natur frăgede și ușor de modelat pe care o întinează într un anume fel aceste istorisiri indecente despre femei Dar toate câte păreau mai ușor de înțeles la această vârstă din Scriptura de Dumnezeu inspirată erau spre învățătură copilei mai ales din *Înțelepciunea lui Solomon* cele ce conduc spre o viață morală. Nici *Psaltirea* nu era lăsată la o parte, rostind o la ceasurile potrivite când se ridica din pat când începea sau înceta lucrul când se așeza și când se ridica din masă, când mergea la culcare sau se ridica din nou la rugăciune Peste tot psalmodierea îi era bun tovarăș, de care nu se despărțea nici o clipă[13]

Cf 2 Tim 3 16

Renunțarea la căsătorie

4 Cu astfel de îndeletnicin și altele asemenea, despreunându-și mâinile mai ales cu lucrul lânii, a crescut până la doisprezece ani când floarea tinereții a început să strălucească din ce în ce mai mult Apoi, este vrednic de știut faptul ca nici înșiruita frumusețe nu a rămas ascunsă, și nici nu părea cu putință să fie în acel ținut o așa minune cu care să se poată compara în farmec și distincție nici mâinile pictorilor n-ar fi ajuns s-o poată înfățișa. Chiar și această artă potrivită la toate care se înfruntă cu lucrurile cele mai grele și încearcă să reprezinte chipurile sihiștilor[14] n-ar fi fost în stare să imite aidoma desăvârșita-i frumusețe[15] De aceea, un

val de pețitori se revărsă din toate părțile asupra părinților Tatal om înțelept și atent să deosebească bineile de rău alese dintre toți pe un tânăr de frunte în neamul său care tocmai ieșise de curând de la învățătură, cunoscut prin cumpătarea sa și hotărî să-i dea fiica de soție la împlinirea vârstei legale[16] Între timp, tânărul da cele mai bune speranțe ofernd tatălui tinerei drept dar de nuntă succesul discursurilor sale arătându-și maiestria cuvântului prin pledoariile în favoarea celor sărmani Dar Invidia[17] nărui aceste bune așteptări răpindu l vieții la o vârstă dureros de tânără.

Alegerea fecioarei

5. Nu-i erau străine copilei cele stabilite de tatăl ei Când moartea tânărului a pus capăt acestor planuri găsi de cuviință să și petrească restul vieții pentru sine însăși[18] Iuând drept nuntă hotărârea tatălui ca și cum s ar fi împlinit cele gândite Hotărârea se dovedi mai fermă decât frageda ei vârstă Părinților care adesea îi vorbeau de căsătorie din cauza mulțimii pețitorilor atrași de faima frumuseții ei le răspundea că este ieșit din comun și în afara legii sa nu fie mulțumită cu singura căsătorie hotărâtă și să fie silită să se gândească la alta nunta fiind una după fire precum moartea și nașterea sunt una. Afirma că cel hărăzit ei de părinți nu a murit ci trăiește pentru Dumnezeu întru nădejdea învierii și că nu poate fi socotit mort ci plecat într-o țara îndepărtată, că este lucru afară din cale să nu păstrezi credința logodnicului aflat departe

Rom 6 10

Cf Fapt 23 6

Cu astfel de cuvinte îi îndepărta pe cei care încercau să o convingă şi gândea că singurul sprijin al acestei bune hotărâri era să nu se depărteze cu nici un chip, nici măcar o clipă de propria mamă, încât aceasta îi spunea adesea că pe ceilalţi copii i-a purtat până la un soroc, iar pe ea o poartă tot timpul păstrând-o într-un anume fel la sânul ei. Dar şi pentru mamă, petrecerea împreună cu fiica nu era împovorătoare sau fără de folos[19]. Nici chiar o mulţime de slujitoare n-ar fi putut ţine locul îngrijirii date de fiica. Mai mult, împlinească una faţă de cealaltă un frumos schimb de daruri: pe de o parte [mama] se îngrijea de sufletul tinerei, iar pe de altă parte fiica avea grija de trupul mamei sale, acoperind în toate slujirea cerută şi adesea îi făcea pâinea cu propriile-i mâini[20]. Aceasta era grija ei cea mai mare în timpul rămas după săvârşirea sfintelor slujbe, când credea potrivit modului ei de viaţă să procure hrana necesară mamei prin propria trudă. Mai mult decât atât împărţea cu ea toate grijile care o apăsau: căci era mama a patru feciori şi cinci fete şi plătea impozite la trei guvernatori, fiindcă moşia se întindea în tot atâtea ţinuturi. De aceea, mama era împărţită între felurite griji – tatăl fiind deja mutat din viaţa aceasta[21] –, iar Macrina în toate acestea îi era părtaşă, uşurându-i povara durerilor şi ducând împreună grijile. Şi în timp ce-şi păstra viaţa nepătată prin călăuzirea mamei, de ai cărei ochi era mereu îndreptată, oferea acesteia o pildă vie spre acelaşi ţel – zic de filosofie – prin însăşi viaţa ei, atrăgând-o puţin câte puţin către o viaţă mai simplă şi imaterială[22].

Vasile cel Mare

6. Tocmai când mama găsise un rost potrivit surorilor după dorinţa fiecăreia, se întoarse de la învăţătura după o îndelungată exersare în retorică, şi marele Vasile, fratele celei despre care vorbim[23]. Aflându-l peste fire de încântat de preocuparea pentru discursuri şi dispreţuind toate celelalte dregătorii, mai mult înălţându-se cu fală mai presus decât cei mai străluciţi în magistratură, îl îndreptă degrabă spre idealul filosofiei, încât a lepădat cu dispreţ glonţul discursurilor frumoase şi s-a întors ca un dezertor la acea viaţă înfrânată şi trudnică[24], pregătindu-şi prin deplina neavere o cale fără de piedici întru virtute.

Dar viaţa şi înfăptuirile de mai târziu, prin care a ajuns renumit pretutindeni sub soare cel ce a umbrit cu gloria sa pe toţi care străluciseră în virtute, ne-ar cere mult timp şi o lungă istorisire. Să se întoarcă dar cuvântul meu la cele de mai înainte.

Transformarea casei părinteşti în mănăstire

7. După ce a fost îndepărtat de ele once prilej al unei vieţi prea materiale, îşi convinge mama să abandoneze modul de viaţă obişnuit, deprinderile aristocratice şi slujnice servitoarelor, cu care se obişnuise până atunci să devină deopotrivă la cuget cu ceilalţi şi să-şi petreacă viaţa la un loc cu fecioarele pe care le avea cu sine, făcându-le din slujnice şi roabe suror şi egale în cinste. Acum aş vrea să introduc în povestire o

mică paranteză că nu cumva să rămână necunoscută o astfel de faptă prin care se vede mai bine măreția sufletească a fecioarei

Viața lui Naucratios

8 Dintre cei patru frați al doilea după marele Vasile, pe nume Naucratios era deosebit de toți ceilalți prin darurile firii prin frumusețea și puterea corpului prin repezicIunea și priceperea în tot lucrul La douăzeci și doi de ani oferă în auzul tuturor dovezi ale virtuților sale de orator, încât uimește toată mulțimea ascultătorilor Apoi ca purtat de o divină providență[25], disprețuind tot ce avea, într-un avânt al cugetului se dedică vieții solitare și fără de avere neluând nimic cu el decât pe sine însuși Îl urmă unul dintre servitori, numit Hrysaphios, din prietenie, cât și din dorința de a duce același mod de viața Petrecea așadar cu sine însuși locuind într o sihăstrie aproape de Ins[26] un râu care străbate pe la mijloc Pontul având izvoarele în Armenia după care își îndreaptă cursul prin ținuturile noastre spre Pontul Euxin În apropierea acestui râu tânărul găsi un loc acoperit cu pădure deasă, așezat într-o adâncitură pe o creastă de munte în care petrecea departe de agitația cetății de povara sarcinilor militare și neodihna vorbăriei din tribunale Astfel, eliberat de larma vieții omenești îngrijea cu mâinile sale niște bătrâni care trăiau în sărăcie și boală, găsind potrivit felul său de viață să și asume această grijă. Dat fiind faptul că stăpânea bine tot soiul de practici de vânătoare

procura hrană pentru bătrâni și își domolea tinerețea năvalnică prin osteneli Totodată se supunea cu zel voinței materne dacă se întâmpla să-i ceară asta, desăvârșindu-se pe două căi cu osteneli își istovea tinerețea iar supunându-se față de mama era bine călăuzit spre Dumnezeu prin respectarea poruncilor dumnezeiești

9 Și așa petrecu cinci ani fericindu-și mama cu propria viață pe care și-o rândui prin cumpătare și, în același timp străduindu-se din toata puterea să împlinească voia celei ce-l născuse Atunci cred prin vrednia Providenței i se întâmpla mamei o grea și dureroasă suferință, care aduse întregii familii nenorocire și jale Caci Naucratios a fost răpit din viață pe neașteptate fără ca vreo boală sau alteeva din lucrurile obișnuite și cunoscute că aduc moarte unui tânăr să ne fi pregătit pentru neașteptata suferința. Într-o zi, pornind la vânătoare ca să obțină cele de trebuință bătrânilor este adus acasă mort împreună cu tovarășul său Hrysaphios A alergat cineva și i a dezvăluit nenorocirea mamei, aflată departe de locul întâmplării cale de trei zile A biruit o firee pe cea cu totul de săvârșită în virtute căci sufletul i se strânse fără suflare și amuți deodată cu mintea rătăcită de durere prăbușindu-se la șocul dureroasei vești asemenea unui luptător viteaz izbit de o lovitură neașteptată.

Bărbatul Macrinei

10. Întru acestea se descoperi virtutea Macrinei împotrivindu-se pătimirii[27] cu răţunea, ea rămase neclintită şi, devenind sprijin mamei, o ridică iarăşi din adâncul întristării călăuzind cu propria tărie şi fermitate sufletul acesteia spre bărbăţie. Mama nu se lasă însă multă vreme pradă durerii, nici nu suferi fără demnitate ca femeile de rând încât să se revolte împotriva răului, să-şi sfâşie hainele sau să se văicărească de durere sau să bocească cu gemete răsunătoare ci îndură în liniştea atacurile fini respingându-le cu ajutorul cugetărilor proprii şi cu cele ale fiicei spre vindecare de rău. Mai ales în acele împrejurări s-a arătat sufletul nobil şi demn al fecioarei de vreme ce şi în ea însăşi natura pătimea deopotrivă, căci cel răpit de moarte astfel îi era cel mai drag dintre fraţi. Deasupra fiinţei [Macrina] ridică prin cugetările ei pe mama şi o mângâia mai presus de suferinţă călăuzind-o prin exemplul ei către răbdare şi bărbăţie. Mai mult, viaţa ei pururea înălţându-se prin virtute da prilej mamei să se bucure mai degrabă de binele prezent decât să se întristeze din pricina fiului pierdut.

Viaţa monahală de la Annisa

11. Când pentru mamă grija creşterii copiilor şi preocuparea pentru educaţia şi aşezarea lor a încetat cea mai mare parte a mijloacelor de existenţă materiale au fost împărţite între copii. Atunci după cum s-a spus mai înainte, tatăl fecioarei deveni o pildă a acestui chip material de petrecere a vieţii în rubire de înţelepciune. După ce ea însăşi a îndepărtat toate obligaţiunile de până atunci îşi aduse mama la măsura smereniei sale, pregătind o să ajungă la o stare de egalitate[28] cu fecioarele ca prin înlăturarea tuturor diferenţelor de rang din viaţa lor să împartă cu ele şi masa, şi felul de a dormi, şi toate cele ale vieţii. Aşa de armonioasă le era existenţa, de înaltă înţelepciunea de nobil felul vieţii în petrecerea zilelor şi a nopţilor cum nu se poate spune în cuvinte[29]. Căci după cum sufletele dezlegate de trupuri prin moarte sunt în acelaşi timp separate de grijile acestei existenţe tot aşa şi viaţa lor [a fecioarelor] fiind străină de toate deşertăciunile lumeşti se armoniza prin imitaţie cu fericitul trai al îngerilor. Nu se vedea la ele mânie invidie, ură, îngâmfare sau altceva de felul acestora. Era alungată dorinţa celor deşarte onoruri, slavă, înfumurare semeţe şi toate asemenea lor. Desfătare le era înfrânarea, slavă – să nu fie cunoscute, bogăţie – neaverea şi agoniseala materială era scuturată precum praful de pe haine. Toate preocupările vieţii acesteia erau fără importanţă în afară de cugetarea la cele dumnezeieşti, rugăciunea neîntreruptă şi cântarea neîncetată a psalmilor împărţită în mod egal pe toată durata zilei şi a nopţii încât le era şi lucru şi odihnă. Cine ar putea să închipuiască privim prin cuvinte o asemenea viaţă aflată la limita[30] dintre natura omenească şi cea netrupească? Căci prin faptul că firea lor era eliberată de patimile omeneşti se afla mai presus de om dar fiindcă se arăta în trup mărginită de formă şi trăia cu ajutorul

CF Luc. 9 5

1 Tes. 5 17

organelor de simţ era mai prejos de natura îngerească, necorporală. Dar se poate spune că prea puţin se deosebesc deoarece trăind în trup prin asemănare cu puterile netrupeşti nu erau îngreunate de atracţiile trupului. Dimpotrivă, viaţa le era uşoară şi spirituală, zburând spre înalt împreună cu puterile cereşti[31]. Au petrecut nu puţina vreme în felul acesta înmulţind cu timpul virtuţile, iar cu adaosul binelui descopent desăvârşeau înţelepciunea prin mai multă purtare.

Petru al Sebastei

12. I-a fost de mare ajutor în atingerea acestui ţel înalt fratele ei Petru[32], cel din urmă vlăstar al părinţilor, care a primit în acelaşi timp şi numele de fiu şi de orfan, căci în ceasul venirii lui la lumină tatăl părăsea această viaţă, iar sora cea mai mare despre care este vorba l-a luat de la doică abia înţărcat, ca să-l crească, dându-i în toate privinţele cea mai înaltă educaţie, exersându-l din pruncie cu sfintele învăţături, fără să-i dea răgaz sufletului să se încline spre ceva din lucrurile deşarte. I-a fost copilului de toate părinte, dascăl, pedagog, mamă, sfătuitor la tot binele. L-a crescut în aşa fel, încât a fost prins de idealul înalt al filosofiei înainte de a ajunge la vârsta adolescenţei, pe când în floarea fragedă frumuseţe a copilăriei. Mai mult avea o înzestrare naturală în tot felul de meşteşuguri care cereau îndemânare, încât fără să fie învăţat de cineva în amănunt, dovedea o pricepere a cărei însuşire ar fi cerut pentru majoritatea timp şi osteneală. Acesta dis-

preţuind orice preocupare pentru cele din afară[33], având o înclinaţie firească către orice învăţătură bună, mereu cu ochii aţintiţi la sora sa, care oferea un model spre tot binele, s-a îndreptat într-atât în virtute, încât a fost socotit în această privinţă întocmai cu marele Vasile. Dar acestea se referă la restul vieţii lui. Pe atunci era totul pentru soră şi mamă, împreună lucrând cu ele la acea viaţă îngerească. Când s-a făcut o foamete grea şi foarte mulţi se revărsau de peste tot spre sihăstria în care locuiau, atraşi de faima generozităţii lor, Petru a obţinut prin pricepere să afle de multă hrană, încât pustiul semăna cu un târg din cauza mulţimii celor veniţi.

Moartea Emiliei

13. Între acestea, după o fericită bătrâneţe, mama s-a mutat la Dumnezeu, sfârşindu-şi zilele în braţele celor doi copii. Este vrednic de pomenire şi felul în care i-a binecuvântat pe copii, pe fiecare din cei absenţi după numele lor, încât nici unul să nu fie uitat şi în mod deosebit i-a încredinţat lui Dumnezeu pe cei prezenţi[34]. Luându-i de mână pe cei doi copii aşezaţi de o parte şi de alta a patului ei, a grăit către Dumnezeu aceste ultime cuvinte:

„Iată, Ţie Doamne şi parga[35] şi zeciuiala — Cf. Luc 1, 42
din rodul durerilor mele.
Această întâi născută — pârga, iar zeciuiala —
cel din urmă născut
După Lege îţi sunt consacrat.

Prinoase ale tale amândoi.
Să coboare sfinţenia Ta asupra rodului
meu dintâi şi a celui din urmă.

arătând prin aceste cuvinte pe fiică şi pe fiu. O dată cu terminarea binecuvântării şi-a dat duhul. Mai ceruse copiilor ca, după moarte, trupul să-i fie aşezat în acelaşi loc de veci cu al tatălui. După împlinirea celor rânduite s-au ţinut cu mai multă tărie de filosofie luptând mereu împotriva vieţii lor proprii[36], umbrind împlinirile de la început cu reuşitele de mai târziu.

14. În acea vreme, marele între sfinţi Vasile a fost ales întâi stătător al bisericii celei mari din Cezareea[37] şi îndată şi a adus fratele la slujba preoţiei consacrându-l el însuşi prin rerurgi. În acest fel înaintau într-o viaţă mai sfântă şi mai nobilă, preoţia desăvârşindu-i în filosofie[38]. Opt ani mai târziu Vasile, vestit în toata lumea, s-a mutat din viaţa omenească la Dumnezeu, dând prilej de întristare atât ţinutului natal cât şi întregii lumi[39]. Din sihastria ei Macrina a auzit de nenorocire şi sufletul i s-a îndurerat de o asemenea pierdere. Cum ar fi putut să nu fie atinsă de această suferinţa care îi afecta şi pe duşmanii adevărului, pe păgâni? Se spune că tot aşa este pus la încercare aurul în feluite creuzete, astfel încât ceea ce a rămas necurat din primul să se cearnă în al doilea şi tot aşa până la ultimul cuptor, unde orice impuritate amestecată cu materia aurului este îndepartată.

Aurul curat trebuie să fie încercat[40] încât, după trecarea lui prin toate cuptoarele să nu mai rămâna nimic străin. Ceva asemănator s-a întâmplat şi Macrinei,

a cărei înaltă cugetare i-a fost încercată prin mulţime de necazuri: sufletul rezistând neclintit şi neprihănit. Mai întâi a fost încercată de moartea fratelui Naucratios, apoi de despărţirea de mama şi, a treia oară, când Vasile, fala întregii familii, a părăsit viaţa pământească. A răbdat asemenea unui atlet[41] de neînvins şi a ţinut piept cu fermitate asalturilor nenorocirilor.

Viaţa lui Grigore

15. Trecuseră aproape nouă luni de la această nenorocire când a avut loc un sinod al episcopilor în oraşul Antiohia, la care am luat şi eu parte[42]. După ce am primit dezlegare să ne întoarcem la slujirea noastră, înainte de împlinirea unui an m-a cuprins dorul pe mine Grigore să-mi văd sora. Trecuse multă vreme de când persecuţiile ne-au împiedicat să ne vedem: persecuţii pe care le-am îndurat peste tot, exilat de capii ereziei. Eram la mijloc nu mai puţin de opt ani, în care nu ne văzuserăm. După ce am străbatut aproape tot drumul şi mai aveam doar o zi de călătorie mi s-a arătat în somn o vedenie care nu prevestea nimic bun despre cele ce urmau să vină.

Visul premonitoriu

Se părea că ţineam în mâini moaşte de martin care străluceau atât de tare încât semănau cu o oglinda curată îndreptată spre soare, iar ochii îmi erau orbiţi

de sclipirile de lumină irradiind din ele. Mi s-a arătat aceasta de trei ori în cursul unei nopți fără a putea pricepe tâlcul ei ascuns. Se prevedeau necazuri pentru sufletul meu și așteptam desfășurarea evenimentelor, ca să înțeleg vedenia. Aproape de sihastria în care Macrina își petrecea viața îngerească și cerească, am întrebat pe unul dintre servitori dacă fratele nostru a ajuns acolo. Mi s-a răspuns că era plecat în întâmpinarea mea de trei zile pe alt drum. Am întrebat ce mai face Macrina. Era greu bolnavă și am grăbit pasul spre a străbate restul drumului cât mai repede. Eram cuprins de tulburare pentru cele ce urmau să se întâmple și în suflet mi se strecurase o teamă nedeslușită.

Sosirea lui Grigore la Annisa

16. La vestea sosirii noastre, întreaga comunitate a bărbaților[43] a venit să ne întâmpine după obiceiul lor de a prinde cu cinste pe cei așteptați cu bucurie. Mai mulți, la intrarea în biserică, ne așteptau frumos rânduiți un cor de fecioare. După terminarea rugăciunii ele s-au retras, nu înainte de a-și înclina capul după cuviință, pentru binecuvântare. Am observat că n-a rămas pe loc nici una dintre ele și am înțeles că aceea care le conducea nu era acolo.

Am fost condus în locuința Macrinei, apoi mi s-au deschis ușile și am pășit în acel loc sfânt. Ea era aprinsă de febră și se odihnea direct pe pământ, fără pat sau așternut, ci pe o scândură acoperită cu o pătură aspră din păr de capră, cu capul pe o altă scândură pusă de-a curmezișul în așa fel încât să-i țină loc de pernă pentru a i sprijini capul într-o poziție înclinată, mai puțin obositoare[44].

17. Când m-a văzut lângă ușă s-a ridicat pe un cot dar sleită de boală n-a putut să mi vină în întâmpinare. S-a sprijinit doar cu mâinile pe pământ, ridicându-se cu anevoie ca să-mi cinstească venirea. Am alergat îndată și i am prins în mâini fața căzută la pământ și am ajutat-o să revină la poziția obișnuită. Atunci, cu mâinile[45] înălțate către Dumnezeu, a zis: „Mi-ai dăruit Doamne, această bucurie și nu mi-ai lăsat neîmplinită dorința căci ai îndeplinit pe slujitorul Tău să o cerceteze pe roaba ta". Își reținea suspinul și se silea pe cât îi era cu putință să-și ascundă respirația grea, ca să nu mi împovăreze sufletul întristat. Ba încerca în tot chipul să ne înveselească cu vorbe bune și, prin întrebări pline de tact, ne dărui și nouă prilej de bucurie.

Așa am ajuns să-l pomenim pe marele Vasile. Sufletul mi s-a tulburat fața mi s-a mâhnit și lacrimi mi-au izvorât din ochi. Dar Macrina se străduia întrucât să nu fie doborâtă de jalea noastră, încât această pomenire i-a fost motiv pentru o mai profundă cugetare. A început a cuvânta despre natura omenească și despre dumnezeiasca iconomie ascunsă în întristări, a dezvăluit prin cuvânt cele privitoare la viața de apoi ca și inspirata de Duhul Sfânt. Mi se părea că sufletul mi se înalță călăuzat de cuvintele ei așezându-se înăuntrul locașurilor cerești.

Un Iov feminin

18. Era ca în istorisirea despre Iov[46] care cuprins din toate părțile de putreziciunea rănilor cu trupul năpădit de abcese nu-și lasă simțirea pătrunsă de durere ci prin meditație, durerea rămânea în trup, iar sufletul cu nimic slăbit, nu înceta să cugete cele înalte. Astfel o vedeam și pe slăvita Macrina care deși febra îi topise puterile fim și o apropia de moarte, ca răcoritâ de rouă, fără piedică, contempla [realitățile] divine. Dacă nu s-ar întinde la nesfârșit povestea noastră aș scrie pe îndelete despre toate cum se avânta prin cuvânt, lămurindu-ne cauza vieții în trup a sufletului despre rostul omului, de ce este muritor, de unde vine moartea și cum este dezlegarea de această viață pentru cealaltă viață[47]. Despre toate acestea vorbea clar și coerent ca inspirată[48] de Duhul Sfânt și cuvintele îi veneau cu ușurință, ca apele unui pârâu care curge liniștit la vale. CF Iov 2 7

19. Îmi zice într-un târziu: E timpul, frate, să-ți odihnești puțin trupul de multa osteneală a călătoriei. Pentru mine însă era o mare și adevărată bucurie să-i aud cuvintele subtile. Dar pentru că așa voia și pentru că trebuia să mă supun celei care m-a crescut, m-am retras să mă odihnesc sub o umbră deasă[49], într-o mică grădină din apropiere unde se afla un loc anume pregătit. Era cu neputință să mă bucur căci sufletul îmi era copleșit de imensa necazurilor. Prin cele prezente mi se limpezea vederea având înainte, cu mostele de sfânt martir, mort pentru păcat străluc- CF Rom. 6, 11

de locuirea într-însele a Duhului Sfânt. Am povestit toate acestea unuia dintre cei ce ascultaseră primii despre vederile și ne am întristat mai mult cuprinși de amare presimțiri. Nu știu cum, parcă înțelegând gândurile noastre, Macrina ne-a trimis veşti bune: ne-a încurajat să avem nădejde în ceea ce o privește fiindcă se simte mai bine. Nu spunea acest lucru spre amărârea noastră, ci pentru că așa era: cu toate că noi nu înțelegeam bine despre ce este vorba. CF Rom. 8, 10-11

După cum un atlet, care își întreține adversarul și se apropie de linia de sosire și de cununa victoriei drept răsplată, e cuprins dinainte de bucurie ca și cum ar fi obținut-o, și face semne anunțând victoria prietenilor din stadion la fel Macrina ne da bune speranțe despre sine pe măsura apropierii de „încununarea chemării de sus", zicând asemenea apostolului: „Îmi este pregătită cununa dreptății pe care mi-o va da Dreptul Judecător"- căci „lupta cea buna am luptat credința am păzit o' alergarea mi-am sfârșit o". La auzul veștilor bune ne am liniștit și am început să mâncăm din cele puse înainte. Până într-atât de atentă a fost Macrina, încât ne-a pregătit multe și feluri gustăn Filp. 3 14 2 Tim. 4 8 2 Tim 4 7

20. Când am fost din nou împreună, căci avea grijă să nu rămânem singuri, a început să-și amintească viața de la tinerețe ca într-o poveste pe rând, câte îi trecea minte despre părinți înainte de a mă fi născut eu, cât și cele ce au urmat după aceea. Rostul acestei aduceri aminte era să i mulțumească[50] lui Dumnezeu. Viața părinților noștri era remarcabilă nu atât prin strălucirea și faima bogăției cât pentru ajutorul venit din

iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Părinții tatălui au fost prigoniți pentru mărturisirea lui Hristos, iar bunicul mamei a pierit din mâinile împărătească și averea i-a fost împărțită altor stăpâni[51]. Cu toate acestea, prin credință le-a sporit atât de mult bogăția încât nu se mai putea găsi nimeni în acele vremuri care să-i întreacă. Apoi averea s-a împărțit la noua după numărul moștenitorilor, și cu binecuvântare dumnezească partea fiecăruia dintre copii a ajuns să întreacă toata averea părintească. Din ce i-a revenit în urma împărțirii egale între frați Macrina nu a păstrat nimic ci a dat totul spre administrare preotului conform poruncii evanghelice[52]. Prin mila lui Dumnezeu i s-a rânduit viața în așa fel încât niciodata nu și-a oprit mâinile de
Cf Ps. 119 (118) 48 la lucrarea poruncilor nici nu și-a pus speranța în vreun om, iar milostenia pentru o viață decentă nu le-a obținut din binefacerile sau darurile[53] oamenilor. Ușa n-a închis-o celor care cereau nici nu-i căuta pe
Mat. 13 8 binefăcători, căci binecuvântarea lui Dumnezeu spores în ascuns ca pe semințe roadele muncii sale preschimbându-le în belșug.

21 I-am povestit la rândul meu necazurile prin care am trecut mai întâi exilat pentru dreapta credință de împăratul Valens apoi dezbinarea dintre biserici ne-a chemat la luptă și osteneli. „Nu înceteza – mi-a spus – să fii nerecunoscător pentru darurile lui Dumnezeu. Nu ți vindeci odată sufletul de nemulțumire. Nu te mai compara cu părinții tăi, chiar dacă în fața lumii este spre laudă să fii de neam bun și bine educat. Pe vremea aceea, tatăl nostru era renumit pentru

educația lui aleasă. Dar faima lui trecea de judecatorile din regiune. Lui îi era de ajuns să fie cunoscut în patria sa deși era mai presus de toți ceilalți prin arta elocinței, iar tu ești vestit în cetăți la popoare și neamuri îndepărtate și bisericile te cheamă pentru îndreptarea credinței[54] și totuși nu-ți vezi darul, nici nu cunoști cauza unui așa de mare bine. Oare nu rugăciunile părinților sunt cele care te înalță, căci tu, din tine însuți, nu ești deloc înzestrat, sau prea puțin."

Moartea Macrinei și rugăciunea finală

22. Ascultând o așa fi vrut ca ziua să se prelungească și să nu înceteze a ne bucura auzul, dar ecoul psalmilor ne chema la slujba de seară. După ce ne-a trimis la biserică Macrina s-a retras în rugăciune aproape de Dumnezeu. Între timp s-a înnoptat. A doua zi a fost limpede pentru mine, văzând-o, că este ceea din urmă zi a vieții ei. Toată viața firii i-era consumată de febra. Macrina încerca, observând slăbiciunea minții noastre să ne îndepărteze de trista așteptare și ne alunga supărarea din suflet prin vorbe bune, dar cu respirația scurtă și grea.

Sufletul îmi sta la îndoială în aceasta împrejurare. Pe de o parte, firea îmi era împovărată de tristețe pentru că mă așteptam să nu mai aud acest glas de acum înainte și nu mai aveam nici o speranță că Macrina mândria familiei noastre va mai zăbovi printre noi. Pe de altă parte sufletul era plin de entuziasm pentru cele întâmplate, martor al desăvârșirii naturii comune.

Căci a nu simți nimic, în agonie fiind, ci, dimpotrivă, a cugeta frumos[55] la calea aleasă de la început până la ultima suflare nu mi se părea a fi lucru omenesc ci îngeresc. Doar un înger își poate asuma providențial o formă omenească, neavând nici o legătură cu viața trupească. Astfel nu era de mirare că își păstra gândul netulburat și nestăpânit de trup și de suferințele acestuia. Mi se arăta dumnezeiasca și curata iubire pentru Mirele cel nevăzut, iubire pe care o întreținea, pe ascuns în intimitatea sufletului și dezvăluia celor prezenți dorința inimii ei de a se grăbi spre cel iubit. Drumul ei se îndrepta spre cel dorit și nici una dintre plăcerile acestei vieți nu-i abătea privirea de la țel.

23. A trecut o bună parte din zi și soarele era spre asfințit. Dorința n-o părăsea ci pe măsură ce se apropia sfârșitul pe măsură ce înainta în contemplarea frumuseții Mirelui năzuia spre Cel iubit cu toi mai mare încordare fără a ne grăi nouă, celor de față, nimic ci numai Acelora, singurul spre care își ațintea nestrămutat privirea. Patul i-a fost întors spre răsărit și ea, încetând să ne mai vorbească, l se adresa doar lui Dumnezeu prin rugăciune implorându-L cu mâinile ridicate și cu glas murmurat, încât noi abia înțelegeam cele rostite[56]. Aceasta era rugaciunea și fără îndoială ca se înălța spre Dumnezeu și de El era ascultată.

24. Spunea:

Evr 2, 15 „Doamne Tu m-ai izbăvit de teama de moarte
Tu ai făcut din sfârșitul acestei vieți începutul vieții adevărate.

Tu odihnești în somn, pentru o vreme, trupurile noastre și din nou le vei trezi la glasul trâmbiței de pe urmă I Cor 15, 52

Tu dai pământului lutul nostru pe care cu mâinile Tale l-ai plăsmuit, și aceasta va da înapoi ce i-a dat în păstrare, după ce vei schimba în nemurire și frumusețe ceea ce în noi este muritor și urât Cf 1 Cor 15, 53

Tu ne-ai mântuit de blestem și de păcat, făcându-Te și pacat și blestem pentru noi Gal 3, 13; 2 Cor 5, 21; Ps. 74 (73), 14

Tu ai zdrobit capul balaurului care l-a înghițit pe om târându-l în prăpastia neascultării

Tu ne-ai deschis spre înviere, biruind porțile iadului și lasându-l neputincios pe diavolul care avea putere asupra morții Cf Ps. 107 (106), 16; Mat. 16, 18; Evr. 2, 14

Tu ai dat pecetea Sfintei Cruci celor ce se tem de Tine, pentru nimicirea potrivnicului și înălțarea vieților noastre Ps. 60 (59), 6

Dumnezeule veșnic, spre Care m-am îndreptat din sânul maicii mele, pe Tine Te-a iubit sufletul meu din toată puterea, Căruia din tinerețe mi am dărut și trupul și sufletul, trimite-mi înger de lumină[57] care să mă călăuzească spre locul răcoros în care se găsește apa odihnei la sânul sfinților părinți Ps. 22 (21), 11; Cânt. 1, 7; Ps. 23 (22), 2; Luc. 16, 22; Cf Gen. 3, 24

Tu, Cel care ai frânt sabia de foc[58] și pe omul răsnghit împreună cu Tine l ai redat Paradisului când s-a incredințat mulstivirii Tale adu Ți aminte de mine în împărăția Ta, că și eu m-am răsnghit împreună cu Tine Luc. 23, 42; Cf Col. 2, 20

Străpunge cu frica Ta trupul meu[59] că de judecata Ta m-am temut Abisul cel înfricoșător să nu mă despartă de aleșii Tăi nici vrăjmașul să nu mi se împotrivească. Cf Ps. 119 (118), 120; Luc. 16, 26

pe cale, nici să nu-mi fie găsit păcat înaintea ochilor Tăi.

Dacă am păcătuit cu ceva, înşelată de slăbiciunea firii în cuvânt, în faptă sau cu gândul...

CE Mat. 9 6
Marco 2 10
Ps. 39 (38) 14
Col 2 13
Efes 5 27

Tu, Cel ce ai puterea aici pe pământ să ierţi păcatele, iartă-mi şi mie ca să pot răsufla şi să mă aflu înaintea Ta despovărată de trup, neavând pe faţa sufletului meu nici pete, nici ridturi, ci fără de prihană şi curat să fie primit sufletul meu în mâinile Tale, precum tămâia înaintea feţei Tale".

Ps 141 (140) 2

25 În timp ce spunea acestea, şi-a pecetluit cu semnul crucii ochii, gura şi pieptul. Puţin câte puţin gura i se usca, din pricina febrei şi nu mai putea articula limpede nici un cuvânt. Glasul i se stingea şi numai după mişcarea buzelor şi a mâinilor cunoşteam că se afla în rugăciune. Între timp s-a înserat şi a fost adusă o lampă. Ea a deschis larg ochii îndreptându-i spre lumină, şi dă de înţeles că doreşte să participe la rugăciunea vecerniei. Dar glasul îi era stins şi doar cu buzele mişcate de o pornire lăuntrică, cu mâinile şi mai ales cu inima îşi împlinea dorinţa. După vecernie ne-a arătat că şi-a sfârşit rugăciunea, făcându-şi semnul crucii cu mâna, apoi după o respiraţie profundă şi-a săvârşit, o dată cu rugăciunea, şi viaţa. De acum se odihnea liniştită şi fără suflare.

Mi-am adus aminte în acea clipă că încă de la prima noastră întâlnire m-a rugat să-i îngrijesc trupul după dânsa şi să-i închid ochii cu mâinile mele. Paralizat de durere, mi-am apropiat mâna de sfânta ei faţă, ca să nu mă arăt nepăsător la rugămintea ei. Dar ochii

nu aveau nevoie să i fie închişi, pleoapele acoperindu-i ca într-un dulce somn. Cu gura închisă în mod firesc şi cu mâinile frumos împreunate pe piept, întreaga ţinută a corpului era de la sine în armonie şi nu avea nevoie de nici un fel de îngrijire[60].

26 În ceea ce mă priveşte, sufletul îmi era într-o îndoită suferinţă, pe de o parte din cauza celor ce vedeam, iar pe de alta din cauza suspinelor jalnice ale fecioarelor. Căci până acum ele îşi păstraseră cu tărie calmul, zăvorându-şi în suflete durerea şi înăbuşindu-şi pornirea de a plânge, de teama Macrinei ca nu cumva să-şi întristeze învăţătoarea prin vreun strigăt nestăpânit izbucnit între ele, ca şi cum s-ar fi temut de reproşul chipului ei fără de glas.

Părea că un foc arde înăuntrul sufletelor lor până când durerea n-a mai putut fi înăbuşită şi a izbucnit deodată un strigăt ascuţit şi sfâşietor încât mi-am pierdut cu totul judecata. Înecat de suferinţă ca de un torent subteran care izbucneşte vijelios lăsând toate grijile înmormântării, m-am abandonat cu totul plânsului. Îmi părea îndreptăţită şi binecuvântată izbucnirea de durere a fecioarelor. Căci nu o pierdere obişnuită, un ataşament trupesc sau altceva asemănător pentru care oamenii îşi pierd firea în nenorocire le făcea să sufere ci strigau şi plângeau ca şi cum ar fi fost despărţite de nădejdea în Dumnezeu şi de mântuirea sufletelor.

Aşa ziceau în jalea lor: „S-a stins făclia ochilor noştri, ne-a fost luată lumina care ne călăuzea sufletele, s-a nimicit tăria vieţii noastre, ne a fost luata pecetea nemuririi, ruptă legătura păcii, zdrobit spriginul

celor neputincioşi răpita grija faţa de cei slabi, împreună cu tine noaptea ne era zi luminată de viaţa ta neprihănită, acum şi ziua s-a preschimbat în beznă"

Fecioarele pe care le adunase de pe drumuri în vremea foametei pe care le-a hrănit şi le-a călăuzit spre o viaţă desăvârşită şi curată erau cel mai greu încercate de durere numind-o „maică" şi „doică"

27. Apoi, ca şi cum sufletul mi-ar fi revenit dintr-un abis, mi-am aprins privirea spre Macrina, ca mustrat pentru dezordinea celor zguduiţi de bocet „Priviţi spre ea am zis cu glas mare către fecioare şi aminiţi-vă de sfaturile ei prin care aţi fost învăţate să vă purtaţi frumos şi demn în orice împrejurare Unul este ceasul pe care sufletul ei ales l-a rânduit lacrimilor este ceasul rugăciunii Începeţi de acum a lăcrima, preschimbând bocetele în psalmodiere"

Aceste cuvinte le-am zis cu voce mai ridicată ca să pot acoperi vaietele După aceea le-am poruncit să se retragă puţin într-o locuinţă din apropiere şi să rămână cele care îi slujiseră de bunăvoie în timpul vieţii.

28. Era printre ele o nobilă femeie, cunoscută prin avere şi prin neamul bun vestită încă din tinereţe pentru frumuseţea ei trupească şi pentru înţelepciunea aleasă. A fost căsătorita cu un bărbat de rang înalt, cu care a trait puţină vreme Dezlegată de căsătorie nu după mult timp şi-a făcut-o călăuzitoare şi ocrotitoare a văduviei pe Sfânta Macrina[61] Cea mai mare parte a timpului o petrecea împreună cu fecioarele învăţând de la ele viaţa virtuoasă. Numele ei era Vetiana, al cărei tată se numea Araxios, membru al senatului I-am zis „Cred că nu va vedea nimeni cu ochi răi faptul că îi vom îmbodobi trupul şi vom înveli acest corp curat şi fără de pată în giulgiuri strălucitoare" A răspuns „Ar trebui să aflăm ce-ar spune Sfânta Macrina că este bine şi potrivit cu această ocazie, căci nu s-ar cuveni să facem ceva contrar dorinţelor ei. Dar toate câte sunt plăcute şi primite de Dumnezeu, vor fi îndragite şi de ea"

29. Având în minte acest gând, am întâlnit între fecioare o diaconiţă care era în fruntea corului[62], numită Lampadion Ea spunea că ştie bine despre cele hotărâte de Macrina în vederea înmormântării Am întrebat-o prin urmare ce ştie Mi-a spus printre lacrimi Şi a pregătit drept podoabă o viaţă curată care i-a fost şi înfrumuseţare vieţii şi pregătire pentru moarte Iar câte sunt pentru împodobirea trupului nici nu le-a acceptat în timpul vieţii nici nu le-a pus deoparte pentru a le folosi acum De aceea nouă nu ne este îngăduit să facem nimic mai mult decât ceea ce este deja pregătit"

Eu am zis „Oare nu este cu putinţă să găsim ceva pus deoparte cu care să o putem împodobi?" „Despre ce lucrun întrebi? – a întrebat Vetiana. Toate sunt în mâinile tale, iată haina iată voalul pentru acoperirea capului şi încălţămintea uzată[63] Astea-i bogăţia, astea averea. Nimic în afara celor arătate nu este pus deoparte în vreun cufăr ascuns sau în vreo hrubă tainică. Ea nu ştia decât o singură taină pentru bogăţia ei ceea din ceruri Acolo îi sunt păstrate toate nimic

61 Mt. 6 19-21

n-a lăsat pe pământ." Atunci eu i am zis: „Ce crezi oare va fi împotriva vrerii ei să i ofer câte ceva din cele pregătite pentru propria-mi înmormântare?" „De-ar trai ar prima bucuroasă acest dar din partea ta, din două motive: pentru cinstea preoției la care a ținut mereu și datorită înrudirii naturale. N-ar socoti străin nimic de la fratele ei. Este și motivul cererii ei de a-i fi îngrijit trupul de mâinile tale."

30. După ce s au hotărât toate acestea și trebuia să învelim în giulgiu trupul sfânt, ne-am împărțit sarcinile între noi. În ce mă privește, am poruncit unuia dintre însoțitori să-mi aducă veșmântul. Mai sus pomenita Vetiana i-a aranjat capul cu mâinile. Apoi îmi zise, arătând spre gâtul ei: „Uite cu ce lanțișor este împodobită!" În timp ce vorbea, i l-a desfăcut și îmi arătă o cruce de fier și un inel din același material. Amândouă, prinse într-un lanț subțire se aflau pe piept în dreptul inimii[64]. Eu am răspuns: „Tu ține crucea ca ocrotitoare, mie îmi este de ajuns inelul, căci și în pecetea acestuia a fost gravată o cruce." Privind spre el femeia îmi spuse din nou: „Alegerea ta nu i greșită, căci inelul a fost încrustat și adăpostește o particică din lemnul vieții, astfel încât crucea gravată deasupra

Cf. Gen. 3 24; Apoc. 2 7

peceții arata ceea ce se afla dedesubt."

Miracolul ascuns

31. Porunca Macrinei de a-i înveșmânta sfântul trup mi s-a impus ca datorie. Era prezentă și împărțea

cu mine această sarcină Vetiana, cu care moșteniserm împreună „bogăția" Macrinei. Îmi zise:

„Să nu treacă neobservată pentru nimeni bogăția săvârșită de ea."

„Ce minune?" am întrebat eu.

Ea dezgolindu i puțin pieptul zise: „Vezi acest mic semn aproape imperceptibil? Pare o zgârietura făcuta cu un ac subțire." În același timp apropiase fiicla de semnul arătat.

„Și ce-i de mirare, am zis eu, dacă are un semn în această parte a trupului?" „I-a rămas pe corp ca amintire a unui mare ajutor de la Dumnezeu. Cândva i-a crescut aici o tumoare nevindecabilă. Era la fel de primejdios să fie lăsată să crească în voie ori să fi îndepărtată chirurgical din cauza vecinătății inimii. Mama ei, [Emilia], a rugat o și a stăruit mult să primească îngrijirea unui medic, deoarece și aceasta artă este lăsată de Dumnezeu spre salvare oamenilor." Dar Macrina credea că a și dezgoli chiar puțin trupul unor ochi străini era mai greu de suportat decât durerea[65].

Sir 38 1 12

Într-o seară, după ce a terminat să-i dea mamei cu mâinile sale îngrijirile obișnuite, a mers în capela și a rămas toată noaptea prosternata înaintea lui Dumnezeu Atotvindecătorul. Apoi a folosit drept leac ura în mutată de lacrimile căzute pe pamant în timp ce se ruga. Mamei descurajate, care o tot îndemna să se arate medicului, i-a spus că îi era de ajuns pentru vindecate dacă îi va face cu propria mână semnul sfintei cruci pe locul bolnav. Îndată ce mama și-a îndreptat mâna spre sân și i-a însemnat locul cu semnul crucii[66] boala a dispărut. Eu cred că acest mic semn a apărut în locul

groazmicei tumori și a rămas până la sfârșit ca să fie un indiciu al bunătății divine, pelerinaj de necurmată recunoștință către Dumnezeu"

32 După ce am sfârșit îngrijirile noastre și am împodobit corpul cu cele aflate la îndemână, diaconița mi-a spus iarăși „Nu se cuvine să fie vazută de ochii fecioarelor gătită ca o mireasă. Am eu un veșmânt negru de la mama voastră ca nu cumva această înfățișare sfântă să strălucească prin frumusețea împrumutată de la îmbrăcămintea din afară" Am găsit bun sfatul ei și am așternut deasupra haina cea neagră. Dar [Macrina] strălucea chiar și așa prin puterea lui Dumnezeu care a adăugat trupului și acest har, încât părea că iradiază o lumină strălucitoare din frumusețea ei întocmai cu viziunea nocturnă de mai înainte

33 În timp ce noi ne îngrijeam de aceste lucruri, din toate părțile se auzeau conflux bocete și cântări de psalmi Nu știu cum, deodată s-a răspândit pesie tot vestea morții și toți vecinii au început să se reverse pentru a lua parte la înmormântare, încât locuința devenise neîncăpătoare Noaptea s-a sfârșit în priveghere... cu cântări ca la sărbătorirea martirilor. Abia când s-au ivit zorile, mulțimea celor ce veniseră din toate ținuturile învecinate – bărbați și femei – au tulburat cu vacarele lor psalmodierea. În ce mă privește, deși eram cu sufletul împovărat de durere din cauza nenorocirii mă gândeam totuși, pe cât îmi era cu putință să nu fie mimic lăsat la o parte din cele cuvenite în astfel de ocazii Am despărțit mulțimea sosită, amestecând femeile

cu corul de fecioare și pe bărbați cu ceata monahilor Am făcut o singură armonie și un singur ritm din amândouă, ca într-un coral sunând frumos prin participarea tuturor la o singură cântare[67] Pe măsură ce ziua înainta și locul din jurul sihăstrei devenea tot mai strâmt pentru mulțimea celor veniți întâistătătorul ținutului anume episcopul Araxios (prezent cu mulțimea clerului) a poruncit să înainteze încet cortegiul Calea era destul de lungă și poporul înainta cu greu... A mai poruncit ca sicriul să fie purtat de către clerici care îl însoțeau

34 După ce s-au hotărât cele de cuviință și s-a trecut la împlinirea lor, eu am luat sicriul pe umăr și l-am invitat pe Araxios de cealaltă parte, în timp ce alți doi clerici de vază l-au sprijinit în partea din spate. Încet-încet ne-am pus în mișcare și pe măsură ce înaintau cei din față îi urmam și noi pas cu pas Poporul se înghesuia în jurul sicriului însetat de sfânta privelițte și nu ne era ușor să ne facem loc De o parte și de alta, în două șiruri lungi era mulțimea de diaconi și slujitori mergând în ordine cu lumânări de ceară[68] în mâini Era o atmosferă solemnă de procesiune căci de la început până la sfârșit se psalmodia la unison ca în cântarea celor trei tineri Erau șapte sau opt stadii între sihastrie și capela sfinților martiri în care erau așezate și trupurile părinților noștri Cu greu am străbătut acest drum, trecându-ne aproape toată ziua, căci mulțimea care mergea împreună cu noi, și care sporea mereu, nu ne îngăduia să înaintam firesc. Odată ajunși în capelă, am depus sicriul și am început îndată să ne rugăm,

Cf Dan. 3 51

rugăciunea a dat poporului prilej de multă plângere. După încetarea psalmodiei, pe când fecioarele priveau acel chip sfânt, şi se deschidea cripta părinţilor, unde ne hotărâserăm s-o îngropăm una dintre fecioare a început să ţipe dezlănţuit, că din acest ceas nu vom mai vedea niciodată faţa sfântă. Îndată şi celelalte fecioare au început să strige cu ea şi confuzia a răspândit psalmodierea frumoasă şi calmă, căci toţi erau zdrobiţi de jale. Cu greu am reuşit să facem linişte şi cantorul a dat semnalul pentru rugăciune, zicând cântările obişnuite în biserică. Poporul a început rugăciunea.

35 După ce a luat sfârşit cuvenita rugăciune, m-a cuprins teama ca nu cumva să calc prin ceva porunca dumnezească, care interzice să dezgolească ruşinea tatălui şi a mamei tale. Cum voi fi iertat de păcatul ve- Lev 18 7
derii ruşinii comune a firii omeneşti în trupurile descompuse, degradate transformate într-o masă informă, oribilă, respingătoare a părinţilor mei? Cugetând eu aşa şi cu teama că blestemul lui Noe contra fiilor Cf Gen 9
să mă va lovi şi pe mine, am înţeles chiar din această 25
istorie ce trebuie să fac. Corpurile au fost acoperite cu un linţoliu care a fost întins de-a lungul sicriului înainte de a se desface capacele. Astfel, după ce am acoperit cu pânză trupurile, am ridicat împreună cu episcopul locului de care am mai amintit, acel sfânt trup şi l-am aşezat întins lângă al mamei, săvârşind o rugăciune comună pentru amândouă. Căci amândouă ce ruseră de la Dumnezeu toată viaţa lor într-un glas să le fie reunite trupurile neînsufleţite şi comuniunea din timpul vieţii să nu fie întreruptă nici de moarte[67].

Minunea

36 După îndeplinirea tuturor celor hotărâte pentru înmormântare, când trebuia să ne întoarcem, am căzut la pământ şi am sărutat ţărâna mormântului. Apoi m-am întors trist şi înlăcrimat, gândindu-mă că viaţa mi-a fost despărţită de un atât de mare bine. Pe cale m-a întâmpinat cu prietenie un bărbat cu grad însemnat în armată dintr-o garnizoană din Pont, numită Sebastopolis. A fost foarte mâhnit auzind de nenorocirea noastră, căci era dintre ai casei, şi a adăugat încă o relatare a unei minuni săvârşite de Macrina, pe care o voi menţiona înainte de a termina povestirea. După ce a încetat plângerea şi am reluat convorbirea, îmi zise: „Asculta şi vezi ce suflet mare şi bun s-a mutat din viaţa aceasta".

Şi a început a povesti.

37 Mi s-a stârnit într-o bună zi dorinţa să merg împreună cu soţia mea în frontisteriul[70] virtuţii. Căci aşa cred că trebuie numit acel loc unde petrecea sufletul fericit al Macrinei. Am luat-o cu noi şi pe fetiţa noastră, care avea un ochi atins de o boală infecţioasă. Faţa îi era urâtă şi vrednică de milă. Corneea i se îngroşase în jurul pupilei atinse de albeaţă din cauza bolii. Odată sosiţi în aceasta sfântă sihăstrie, m-am despărţit de soţia mea, pentru a-i cerceta pe cei care duceau acolo o viaţă conformă cu filosofia. Eu am mers la bărbaţii pe care îi călăuzea Petru, fratele tău, iar soţia s-a întâlnit cu Sfânta Macrina în locul hărăzit fecioarelor. După ce am petrecut o vreme ne-am hotărât să

părăsim sihăstria. Tocmai ne pregăteam de plecare când din ambele părți am primit semne de prietenie.

Pe de o parte, fratele tău stăruia să rămân și să iau parte la o agapă frățească, pe de altă fericita Macrina o reținea pe soția mea, îndemnându-i copila la sân și zicând că nu i va da feluța până când nu va sta la masa pregătită pentru ei și nu se vor bucura de darurile vieții contemplative. În timp ce mângâia copila cu dragoste i-a sărutat ochii și, văzând înfățișarea, a zis:

„Dacă îmi veți face cinstea să luați masa cu noi, vă voi da în schimb ceva pe măsura bucuriei pe care mi-o faceți."

„Ce oare?" – a zis mama fetiței.

„Am un leac", a zis sfânta, „ce poate vindeca boala ochilor."

După ce am venit de la comuniunea fecioarelor[71] și am primit invitația, am rămas bucuroși fără a ne mai gândi la nevoia ce ne grăbea să plecăm la drum.

38 Sufletul ne era plin de bucurie – căci Petru ne servise la masă cu propriile mâini, iar Sfânta Macrina se despărțise de soția mea cu toată dragostea cuvenită. Astfel am pornit înapoi pe același drum vesel și bucuroși, povestind unul altuia cele întâmplate fiecăruia. În timp ce eu i-am povestit câte am văzut și am auzit la bărbați, ea îmi povestea în amănunt – ca dintr-o cronică – tot ce i se întâmplase, fără să scape nici cel mai mic lucrușor.

Povestind toate la rând, a ajuns la partea cu făgăduința făcută nouă, celui pentru ochi. Eram și eu la fel de supărat din cauza neghiobiei ei și am poruncit unui slujitor să alerge repede după leac. Copilul din brațele doicii privi întâmplător spre mama sa. Atunci ea, aținându-și ochii în ochii copilului, îmi zise strigând de bucurie și uimire: „Lasă supărarea pentru neatenția mea, căci iată, n-a rămas nimic neîmplinit din cele făgăduite. Adevăratul leac, care vindecă toate durerile și pe care ni l-a și dat Sfânta Macrina, este rugăciunea. Efectul ei s-a împlinit, căci n-a rămas nici o urmă de boală, iar ochiul s-a curățit prin acel dumnezeiesc tratament."

Și vorbind încă, a luat copilul și mi l-a pus în brațe, iar eu, cu gândul la minunile de necrezut din Evanghelie, am zis: „Cu lucru mare este că prin mâna lui Dumnezeu se reda vederea orbilor, de vreme ce astăzi slujitoarea Lui, îndreptând această infirmitate prin credința în El, a săvârșit o faptă doar cu puțin mai prejos acelor minuni?"

Cu glasul frânt de suspine povestea aceste lucruri și lăcrimi îi șiroiau, amintindu-și de minunea petrecută.

Toate acestea le am aflat de la militar.

39 Și câte altele asemănătoare am auzit de la cele ce trăiau cu ea împreună și știau în amănunt toate, nu cred că este bine să le adaug acestei relatări. Căci mulți oameni dau crezare celor spuse după măsura proprie, iar ce le depășește posibilităților le judecă greșit, ca fiind în afara adevărului și minunoase. Iată de ce voi lăsa deoparte [relatarea despre] recolta nemaipomenită din vremea foametei, când se lua grâu după nevoi, fără a se cunoaște cu nimic lipsa, rămânând

în această măsură, ca înaintea împărăției lui la cei nevoiași

Și mai sunt încă multe altele mai mari decât acestea: vindecări miraculoase alungări de demoni și prezicen adevărate ale celor ce aveau să vină. Toate acestea sunt crezute pe deplin ca adevărate de cei ce le cunosc bine chiar dacă sunt de necrezut. Iar de către cei trupești sunt considerate ca inacceptabile căci
em 12 5 nu știu că împărăția hainelor este după măsura credinței mică pentru puțin credincioși mare pentru cei tari în credință. Dar pentru a nu i scandaliza pe cei puțin credincioși care nu cred în darurile lui Dumnezeu m am ferit să povestesc cele mai mari minuni socotind că cele povestite sunt îndestulătoare pentru a duce la bun sfârșit istorisirea despre [Macrina]

NOTE ȘI COMENTARII

[1] La origine textul trebuie să fi avut o dedicație către un destinatar. Manuscrisele diferă unele transmit numele unui episcop Eutropios altele al unui călugăr Olympios Trebuie reamintit că Părinții scriu sau vorbesc într-un context impus de imperativele zilei niciodată de dragul „artei gratuite" După formula lui Henri de Lubac teologia lor este o „teologie de circumstanță" legată de anumite împrejurări semnificative ale vieții comunitare când intervenția lor devine absolut necesară. Astfel trebuie citită și „scrisoarea" de față ca un apel la sfințenie impus cum se va citi mai departe de rugămintea unui prieten și în același timp de sentimentul datoriei frateme

[2] *Syngraphe* „povestire" „istorisire" Termen tehnic desemnând aici o narațiune mai lamplă decât o epistolă.

[3] Călătoria la Ierusalim a avut loc între începutul anului 380 și 382 În *Epistola* 2 Grigore scrie că a mers la Ierusalim nu doar pentru a vizita locurile sfinte ci trimis de un sinod Cele două variante nu se exclud

[4] *Synesis* „chibzuință" „pricepere" Aici este pur și simplu o formulă de politețe de felul „Luminăția ta" „Excelența sa" etc

[5] Macrina este așezată dintru început la nivelul vieții îngerești În biografiile feminine tema transcenderii sexului este fundamentală Ea se întemeiază pe Gal 3 28 „În Hristos nu există nici bărbat nici femeie "

[6] Grigore își legitimează mărturia despre viața Macrinei prin legăturile de rudenie El nu inventează nimic din ce scrie nu se întemeiază pe relatările altora ci expune etapele

acestei vieți și virtuțile acestui suflet din experiență directă ca martor privilegiat.

[7] *Bios*: termen tehnic, definind genul biografic.

[8] *Philosophia*, desemnează aici modul de viață creștin, întemeiat pe litera Evangheliei. Termenul „philosophia" care desemna, la origine „iubirea de înțelepciune", o dată cu Philon din Alexandria capătă sensul de „mod de viață conform Legii lui Moise" iar o dată cu apologeții creștini (influențați de Sfântul Pavel) intră în vocabularul spiritualității creștine. În viziunea lui Grigore Macrina întrupează idealul filosofico-evanghelic în versiune feminină. Pentru amănunte a se vedea studiul de la sfârșitul acestui volum.

[9] Despre bătrâna Macrina și despre rolul ei de educator creștin vorbește și Vasile cel Mare în câteva epistole. 204 210 223. Bunica fusese o „martiră" (mărturisitoare) pe vremea persecuțiilor: nepoata va fi pentru Grigore, o „nouă martira" o ascetă, în vreme de relativă liniște pentru Biserică.

[10] Numele mamei este Emilia (*Emmeleia*) care înseamna „întru-armonie".

[11] Căsătoria prin rapt era relativ frecventă în epocă. Biserica sancționa pe vinovați cu trei ani de excludere de la rugăciune conform canoanelor instituite de Vasile cel Mare.

[12] Visul premonitoriu este un *topos* al literaturii biografice antice (cf. *Viața lui Apollonios din Tyana, Viața lui Alexandru cel Mare* etc.). Tecla este modelul ascetic feminin prin excelență. Legenda ei a fost răspândită încă din secolul al II-lea, prin scrierea apocrifă *Acta Pauli et Theclae*. În preajma nunții ea ascultă predica apostolului Pavel se convertește la creștinism fără să fie botezată, și-și abandonează

familia (care, simulând o renegă). Denunțată, este judecată și condamnată la moarte. Scapă și de supliciul devorării de către animalele sălbatice și de arderea pe rug. Stupefiat de aceste două minuni, guvernatorul o eliberează. Prin martiriu Tecla își-a câștigat botezul devenind în același timp apostol. Majoritatea biografiilor feminine din Antichitatea creștină o citează ca pe modelul inaugural.

[13] Opoziție fundamentală între paideia păgână, centrată pe lectura și memorarea „canonului" poetic și mitologic (Homer în primul rând) și cea creștină, reprezentată de Proverbe și Psalmi. Pe urmele lui Origen. Părinții împart traseul formativ al creștinului în trei etape simbolizate de trei cărți ale Vechiului Testament: *Proverbele* reprezintă stadiul moral/etic, *Eclesiastul* cel cosmologic (astăzi i am spune „științific") *Cântarea cântărilor* cel epopteic sau mistic. Adolescentă Macrina frecventează cu asiduitate *Proverbele* și recită de mai multe ori pe zi psalmii. mai târziu Grigore va face aluzie și la etapa mistică întruchipată de contopirea cu scenariul din *Cântarea cântărilor*. Schema origeniană a formării este preluată și dezvoltată de Grigore al Nyssei în *Comentariul la Cântarea cântărilor*.

[14] În Antichitate, astri/stihiile constituiau una din cele mai frecvente teme iconografice.

[15] *Ton stoiheron tas eikonas dia tes mimeseos anatupousthai*. Am redat în limba greacă acest interesant pasaj despre pictură artă care poate „prinde" în forme până și elementele ca divinități primordiale, polimorfe (cf. Thales *apud* Plutarh 2 875 c, unde *stoiheia*, „elemente", „stihii" este identic cu *arhai*, „principii" cf. Aristotel *Fizica*, 188b 28). Din această cauză am preferat termenul românesc „stihie", cu nuanță personală, de „puteri divine" (n.tr.)

[16] Vârsta minimă prevăzută de lege pentru căsătorie, în cazul fetelor era de douăsprezece ani.

[17] *Phtonos – Invidia* este, la creştini, un nume deosebit pentru „Satan" iar la vechii greci pentru „Moarte" (radicalul **phi, *phteir-* a dat şi *phteiro* „a distruge, a corupe, a ruina"). Înţelesul frazei este că excelenţa umană, aici pe pământ, este supusă primejdiilor şi încercărilor (cf. cap. 14 despre încercarea aurului).

[18] Nu este vorba despre o recluziune egoistă şi dispreţuitoare, ci despre alegerea altei căi de înaintare spre Dumnezeu. „Viaţa pentru sine" (*eph' heautes*) este un topos al gândirii lui Grigore. Ea se poate traduce prin ideea de „autodesăvârşire spirituală". În cazul Macrinei impresionează nu decizia în sine, cât vârsta foarte fragedă pe care eroina o are (doar douăsprezece ani) atunci când ia decizia respectivă.

[19] Fiica devine încetul cu încetul învăţătoarea mamei: discipolul devine maestru! maestrului. Cuplul mamă-fiică natural este înlocuit treptat cu un alt cuplu răsturnat, mama fiica spirituală, unde rolul mamei este preluat de fiică. Pentru Grigore vieţuirea permanentă a Macrinei în preajma Emiliei constituie suprema garanţie a purităţii sufletului său.

[20] Preşărirea pâinii a fost interpretată ca semn al umilinţei căci era considerată munca de sclav. Dar mai există o explicaţie care o întregeşte pe cea dintâi. Este vorba de preşărirea pâinii pentru serviciul liturgic (*artos*-ul în limba veche românească) pâine din care se împărtăşeau credincioşii şi care cerea o calitate deosebită atât a materialului, fiind făcută din „floarea făinii" cât şi desăvârşită curăţie sufletească şi trupească (fecioare) celei ce o pregătea. Este foarte probabil ca din acelaşi akhat Macrina să-i fi făcut mamei pâinea ca semn al deosebitei preţuiri. „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, ca să-ţi fie bine şi să trăieşti ani mulţi pe pământul pe care Domnul Dumnezeul tău ţi-l va da ţie" (Ex. 20, 12) (*n. tr.*)

[21] Tatăl va fi murit în 341.

[22] Idealul ascezei/filosofiei este imitarea vieţii angelice imateriale.

[23] Vasile s-a întors de la Atena în 355.

[24] *Ergasiakon kai autocheira bion*: sărăcia şi lucrul mâinilor sunt două trăsături definitorii ale proiectului monastic conceput de Vasile cel Mare. Grigore din Nazianz ne-a lăsat o descriere a muncilor comune de la Annisa. „Cum să nu-mi amintesc de balegarul lui «Augeas» pe care l-raspandeam prin grădină. De căruţele pe care le trăgeam la culesul de struguri... căci până azi gramadul şi mănile noastre poartă urma acelor munci?" (*Ep.* V, PG 37, 29D). Sau în *Epistola* VI: „Cine mi va reda muncile manuale: lemnele pe care le cărăm, pietrele pe care le spărgeam, legumele pe care le udam şi le îngrijeam?" (PG 31, 1009) (*n. tr.*)

[25] *thema promethea*: „divină providenţă" mai exact „preştiinţă" însuşire care i a adus lui Prometeu titanul şi glonia şi pătimirea. Titanic pare şi modelul de viaţă a lui Naucratios a cărui raţiune este orbită de avânt (*horme*) (*n. tr.*)

[26] Conform informaţiilor din *Viaţa Macrinei* ermitajul lui Naucratios s-ar fi aflat la distanţa de trei zile de moşia familiei. După Gnibomont, locul retragerii lui Naucratios ar fi acelaşi cu locul retragerii lui Grigore din Nazianz şi Vasile cel Mare după reîntoarcerea lor de la studii.

[27] Episodul morţii lui Naucratios este înserat în trama biografiei pentru a scoate în evidenţă tăria de caracter „raţionalitatea" şi bărbăţia Macrinei într-o împrejurare tragică, în care până şi Emilia îşi pierde pentru o vreme cumpătul,

căzând pradă durerii trupeşti. Macrina rezistă durerii întocmai aşa cum martiri din generaţiile precedente au rezistat torturilor exterioare.

28 *Homoiosis de aceeaşi ainste.* Cinstea (*time*) şi onoarea (*doxa, kleos kudos*) erau atribute fundamentale ale aristocraţiei. Poemele homerice definitorii pentru mentalitatea greacă, propuneau, ca ţel suprem, gloria. Lepădarea ei şi egalitatea cu sclavii este actul suprem de *metanoia*, „schimbarea minţii", prin care un aristocrat accede la desăvârşirea creştină. Eroismul homeric este convertit prin smerenie în sfinţenia martirului creştin: asemenea lui Moise „care s-a lepădat de demnitatea şi gloria regală (din Egipt – n.n.) ca de noroiul de pe picioare" (v. PG 44, 456C) (n.tr.)

29 Urmează o descriere de mare frumuseţe poetică a idealului creştin de sfinţenie, pe care orice traducere o aproximează cu greu. Pentru Sfânta Macrina, adevărata faptă era rugăciunea şi contemplaţia, munca fiind doar un ajutor o activitate conexă. Sfântul Vasile scrie în *Quod Deus non est auctor malorum*, PG 31, 349A: „Nu trebuie ca omul să şi îndepărteze atenţia de la Dumnezeu pentru grija celor trupeşti." Acesta este şi înţelesul golaciunii ongniare a lui Adam pierdută în urma păcatului: „...m am temut căci sunt gol şi m-am ascuns". Apoi a făcut Domnul Dumnezeu lui Adam şi femeii lui îmbrăcăminte de piele şi i-a îmbrăcat" (Gen. 3, 10, 21) (n.tr.)

30 *Methorios* termen cheie în teologia lui Grigore de Nyssa, prin care se explică trecerea de la un nivel ontic la altul: depăşirea condiţiei umane şi accesul la condiţia angelică. Prin contemplarea realităţilor divine Macrina devine egală cu îngerii. Cf. Jean Daniélou: *Methorios*. La notion

de confins chez Grégoire de Nysse" în *Recherches de Science religieuse* 1961, pp. 161-187.

31 Această lipsă de greutate evocă zborul sufletului din *Phaidros* (248c-249a) unde Platon foloseşte acelaşi termen în 246c: *meteoroporei*.

32 Fratele cel mai mic al Macrinei născut între 341 şi 345. A trăit la Annisa până în 380, când a fost ales episcop al Sebastei.

33 Adică, pentru învăţătura profană. Itinerarul formativ al lui Petru seamănă cu cel al Macrinei. Macrina joacă aici rolul Emiliei, ferindu-l pe fratele mezin de contactul cu tot ce ţine de cultura mondenă.

34 Biografia este impregnată de atmosferă feminină. Mama dă naştere, educă, întemeiază mănăstirea, îşi binecuvântează copiii pe patul de moarte, asemenea patriarhilor vetero-testamentari.

35 Pârga este rodul dintâi, care este oferit de evrei lui Dumnezeu (cf. Ex. 13, 2: „Să-Mi sfinţeşti pe tot întâiul născut pe tot cel ce se naşte întâi la fii lui Israel, de la om până la dobitoc, ca este al Meu") zeciuiala, a zecea parte atestată în Num. 18, 21. Practicile s-au raspandit din secolul IV şi la creştini, o dată cu instituţionalizarea Bisericii (n.tr.)

36 *Idion bion*: lupta împotriva „vieţii proprii" expresie care desemnează pulsiunile egocentrice, este o constantă a spiritualităţii lui Grigore de Nyssa.

37 Alegerea lui Vasile ca episcop al Cezareei a avut loc în anul 370.

38 Preoţia favorizează progresul spiritual. Existau şi păreri contrare: anume că preoţia te împiedică în contemplaţie şi

este o povară (cf *Viața Sf Grigore Taumaturgul*, PG 46, 909AB)

[39] Vasile cel Mare a murit pe 1 ianuarie 379

[40] *Einai basanon* – „trebuie încercat". *Basanizo* înseamnă „a ancheta, a interoga prin tortură" (Prov 17, 3) iar în Luc. 16 23 cuvântul *basanos* desemnează chinurile iadului (n tr)

[41] Imaginea clasică a tăriei de suflet în fața adversităților (cf 4Mac 6 10, Iov 1, 19-20) Lupta îl transformă pe ascet într-un „campion" al virtuții (n tr)

[42] Acest text a permis identificarea datei sinodului din Antiohia, despre care se știa că a avut loc după moartea lui Valens (378) și înainte de 381 când a murit episcopul Eusebiu de Samosata venit din exil în această perioadă mort înainte de sinodul din Constantinopol din anul 381 (n tr)

[43] *Adelphotes* – devenise deja un termen tehnic pentru a desemna comunitatea monastică, cf lat. *fraternitas*.

[44] Ultima etapă a martiriului Macrinei Deși bolnavă pe patul morții ea refuză orice confort. Calitatea principală a ascetului este consecvența, urmarea căii indiferent de circumstanțe Scena este o replică la scena morții lui Socrate descrisă în *Criton*

[45] Traducerea exactă *cu mâna* (*ten heira*); rugăciunea cu mâinile înălțate este un obicei răspândit în Capadocia cu mult înainte de Hristos Rugătorii, în *Iliada*, cu o mână cuprindeau genunchi zeului sau eroului și cu cealaltă îi atingeau bărbia (n tr)

[46] Macrina este comparată cu Iov model al răbdării peste fire. Dar așa cum bine remarcă Pierre Maraval comparația cu Iov este justificată nu prin răbdarea eroinei, ci prin ignorarea suferinței. Chiar și măcinată de boală, precum Iov de bube, Macrina își continuă modul de viață contemplativ rugăciunea, învățătura duhovnicească. O asemenea consecvență identitatea sufletului cu sine însuși, constituie semnul realizării idealului filosofic

[4] *Cf De anima et resurrectione*, un dialog al lui Grigore pus sub semnul inspirației Macrinei (trad rom Teodosia Lațcu PSB 30 1998)

[48] *Topos* al literaturii ascetice și mistice creștine În preajma morții sfântul profețizează. Ultimele sale cuvinte sunt testamentare în sensul că posedă o autoritate dumnezeiască.

[49] Calendarul ortodox o cinstește pe Sfânta Macrina pe 19 iulie, când „umbra e deasă" (n tr)

[50] Anamneza are aici rol euharistic de „mulțumire adusă lui Dumnezeu pentru toate darurile făcute și în primul rând pentru darul cel mai de preț care este viața.

[51] Bunicii au fost persecutați pe vremea lui Maximin Daia, exilându-se în pădurile din Pont vreme de șapte ani, între 306 și 313

[52] Cf Fapte 4 35 Creștinii erau liberi să-și păstreze toată averea, dacă era dobândită cinstit, dar și să renunțe la tot pentru Împărăție (n tr)

[53] Cf Ioan Gura de Aur, *In Act. Ap hom. XLV*, 2 PG 60 316. „Prima treaptă a desăvârșirii constă în a te lepăda de tot ce posezi a doua în a fi agonist singur cele necesare a treia în a ajuta pe cei aflați în nevoie, iar a patra în a nu primi nimic (de la cineva)" (n tr.)

[54] Referire la rolul important jucat de Grigore la Sinodul din Antiohia, în 379 unde împlinise o misiune din partea Bisericii.

[55] *Emphilosophein* deşul de slab redat prin „a cugeta" sau „a medita" Este vorba de asumarea până la capăt a modului de viaţă creştin a „filosofiei" evanghelice în cea mai concretă ipostază a ei

[56] Cf descrierea morţii Paulei de către Ieronim. „Apoi a tăcut, a închis ochii pentru a nu mai fi tulburată de nimic omenesc şi până în momentul când şi-a dat sufletul a murmurat rugăciunea abia înţeleasă şi greu de auzit" (*Ep* 108 28) Moartea debutează cu momentul însingurării faţă de lume.

[57] *Photeinon aggelon*, „înger de lumină" psihopomp cunoscut atât de evrei şi greci cât şi de creştini (Luc 16 22) identificat uneori cu arhanghelul Mihail reprezentant de vechi iconografi româneşti la capătâiul muribundului pentru a-i ocroti şi călăuzi sufletul până la locul destinat

[58] „Nu este vorba de săbiu de fier ci de o gardă înarmată cu sabii de foc pe care făptura omenească nu le poate nici privi" (v PG 46 888A) „Sabia de foc" este sabia îngerului pus de strajă la poarta raiului după izgonirea protopărinţilor Prin răstignire Iisus a „stins" această sabie de foc care poate fi interpretată ca un zid interzicând oamenii păcătoase accesul în Paradis Cf Monique Alexandre *Sabia de foc şi heruvimii* trad de Francisca Baltăceanu şi Monica Broşteanu, Bucureşti Anastasia/Symposion, 2003 pp 67 124

[59] Cf *Vita Mosis* II, 274 „este a muri pentru lume prin răstignire, pentru a nu fi atras spre nici un păcat cât de mic. precum spune Profetul a străpunge trupul cu teama de Dumnezeu. Pironul care ţine/uneşte carnea este înfricoşarea" (v PG 44 413D)

[60] Trupul sfântului este perfect armonios atât în viaţă cât şi în moarte O observaţie similară în *Viaţa lui Antonie* Armonia trupului reflectă armonia spirituală, de fapt, trupul sfântului este complet spiritualizat anticipând condiţia sa în ziua Învierii

[61] Exact „marea Macrina"

[62] *Choros*, deşi a ajuns să însemne cor la acea vreme desemna întreaga comunitate bine organizată şi în deplină armonie, precum „cetele îngereşti" Cf Fapte I 14 „Toţi aceştia într-un cuget stăruiau în rugăciune împreună cu femeile şi cu Maria, mama lui Iisus şi cu fraţii Lui"

[63] Cf *De Inst. Christ* „Nu trebuie să posezi nimic sau să socoteşti că este ceva al tău, cu excepţia hainei care îţi acoperea corpul" Vasile cel Mare (în PG 31 980A) „Să ne îngrijim a avea o singură haină, cu care să ne învelim decent în timpul zilei şi să ne acoperim noaptea." Iar Grigore din Nazianz spune despre Vasile cel Mare că „nu avea decât o singură tunică şi o singură manta" La fel filosofii cinici (Epictet III 22, 47) Încă de pe acum se fixează felul ţinutei monahale care „să dea mărturie despre alegerea unui mod de viaţă după Dumnezeu" (v Grigore din Nazianz *Ep* 58 4) Renunţarea vestimentară e mult mai puternic simbolică în cazul femeilor decât al bărbaţilor

[64] Portul *phylacterion*-ului, al amuletelor şi talismanelor era frecvent în Antichitatea păgână, pentru a proteja de demoni a fost acceptat şi de creştini Sinodul din Laodiceea interzice portul amuletelor chiar făcute de preoţi (ex restun din veşmintele sfinţilor sau martirilor) (Canon 36) Ioan Gură de Aur (în *Io. I Cor Hom* XII 8) afirmă că e preferabil pentru copii să poarte cruci decât amulete (*phylacteria*) păgâne Episodul face parte din scenariul morţii

unui personaj sfânt (Ilie, care i lasă haina lui Elisei, Antonie, care-şi lasă veşmintele celor doi discipoli apropiaţi). Obiectul purtat de un personaj sfânt îl ţine „legat" în mod concret pe legatar de valorile întruchipate de maestrul său.

65 Se cunosc mai multe asemenea cazuri: sora lui Grigore din Nazianz, Gorgonia, rănită într-un accident, nu a apelat la medici, temându-se de privirile şi mâinile barbaţilor" (PG 35, 808A). De asemenea în *Miracula S. Cosmae et Dam.*, 29 se vorbeşte despre o femeie cu cancer la sân care se ruşina să se arate medicului. Sensul episodului este dublu: el pune în evidenţă pudoarea Macrinei şi în acelaşi timp pregăteşte intervenţia lui Dumnezeu.

66 Alte cazuri similare: Ioan Moschus, *Limonarion*; Augustin, *De civ. Dei*, XXII, 4.

67 Se pare că este vorba de o psalmodie responsorială, în care ansamblul corului răspunde unui solist (cf. cap. 34). Se ştie de la Vasile cel Mare (*Ep.* 207, 3) că la slujba de noapte se folosea psalmodia de acest tip şi cea alternativă, unde îşi răspundeau două grupuri corale (n.tr.).

68 Acest cortegiu poate fi o evocare a fecioarelor din Mat. 25, 1-18, care-L întâmpină pe Mire cu făclile aprinse (n.tr.).

69 Se pare că există o biserică în Asia Mică (azi moschee) la Haskşy, aproape de Sasimes, care posedă un mormânt al Sfintei Macrina, unde se află osemintele sale (n.tr.).

70 *Phrontisterion*, „loc de meditaţie" folosit de Socrate, pe care-l ironizează Aristofan în *Norii*, dar conservat în limbajul filosofic de unde a trecut în vocabularul monastic prin Grigore din Nazianz, *In laud. 34, 2, Ep. 4, 3*, Simeon Metafrastul, *Viaţa Sf. Eufrosina*, ş.a.

71 Ceea ce înseamnă că cele două mănăstiri de bărbaţi şi de femei erau aproape una de alta. Nu e sigur dacă erau de o parte şi de alta a râului, cum s-a apreciat. Doar sihăstria lui Vasile cel Mare se afla dincolo de râu, mai greu accesibilă.

CHIPURI ŞI BIOGRAFII FEMININE ÎN SECOLELE IV-V

Cristian Bădiliţă

A vorbi despre biografiile femeilor[1] din Antichitatea creştină înseamnă a vorbi despre reprezentarea pe care *bărbaţii* care le scriau o aveau despre virtuţile acestora. Aşa cum Madame Bovary era Flaubert putem spune cel puţin în parte că Macrina este Grigore de Nyssa, Melania este Gheronne, iar Gorgonia este Grigore din Nazianz. Toate biografiile despre care voi vorbi aici (a Macrinei a Olimpiadei a Melaniei şi a Sinclitiei) au fost scrise de bărbaţi, fapt ce îşi are importanţa sa, care nu trebuie totuşi supraestimată. Atitudinea Părinţilor[2] faţă de femeie nu este lipsită de ambiguitate[3] *femina instrumentum diaboli* şi *mulier sancta ac venerabilis* scrie Ieronim. Dar a-i socoti misogini pe aceşti buni Părinţi înseamnă a le atribui sentimente de care nu sunt răspunzători[4]. Poziţiile Sfântului Pavel, ale lui Tertulian, Origen sau Ioan Hrisostom referitoare la locul şi rolul femeii în noua societate creştină nu vizează reducerea acesteia la o simplă anexă a soţului ci stabilirea unei ierarhii în sânul familiei şi al comunităţii. Ideea de ierarhie, care astăzi poate părea unora învechită, chiar periculoasă, nu era cu siguranţă astfel pentru primii creştini care trăiau într-o lume rânduită de Dumnezeu, ale cărei etaje se succedau şi îşi corespundeau într-o manieră

înalt semnificativă. Totuşi această organizare socială a fost parţial tulburată de mesajul evanghelic pentru că nu trebuie să uităm niciodată că Iisus S a născut dintr o Femeie numită Fecioară *ante partum in partu* şi *post partum*. Considerând fecioria supenoară căsătoriei Iisus a eliberat femeia din condiţionările sale sociale, dându i posibilitatea să aleagă între familia pământească şi împărăţia cerurilor[5] Astfel după cum remarcă pe bună dreptate C. Tibiletti „cel care alege fecioria intră în armonie cu Împărăţia (Mat 19 12) O dată cu Hristos, vremurile din urmă au început deja, dar nu sunt încă împlinite. Fecioria face parte din realităţile propriu Împărăţiei, deopotrivă prezente şi viitoare. Ea inaugurează Împărăţia, în timp ce coexistă cu căsătoria. Opoziţia dintre fecioie şi căsătorie nu este de natură filosofică ci este vorba de o dialectica între prezentul şi viitorul istoriei mântuirii. Căsătoria aparţine unei ordini provizorii, destinată să dispară. fecioria însă se întemeiază pe faptul că ne aflăm la sfârşitul veacurilor şi ca chipul acestei lumi este pe cale de a pieri (I Cor 7, 29-31)"[6]

Într-o carte clasică pe această temă, *La tipologia femminile nella biografia e nell autobiografia cristiana del IV secolo*, Elena Giannarelli analizase caracteristicile celor trei modele feminine creştine: *virgo* (fecioara), *vidua* (văduva), *mater* (mama) Astfel *virgo* este reprezentată de Macrina, *vidua* de Melania şi în fine *mater* de Monica mama lui Augustin Totuşi, nu este vorba despre trei modele pure fără nici o relaţie sau „contaminare" între ele. Această tripartiţie pe care i a sugerat-o Elenei Giannarelli un fragment din Cezarie de Arles (*Reg. 6 7*) este strict funcţională. De fapt, cele trei „tipuri" coexistă într-o maniera aproape indiscernabilă în toate biografiile feminine din Antichitate. Macrina este o fecioară (*virgo*) ceea ce nu îl împiedică pe Grigore de Nyssa, fratele său să o prezinte în mai multe rânduri drept o adevărată „*mama* spirituală". Olimpiada este o văduvă (*vidua*), care potrivit lui Ioan Hrisostom. merită pe deplin însă titlul de *virgo*, căci feciona nu poate fi confundată în viziunea sa cu simpla abstinenţă sexuală. În fine Monica este în acelaşi timp mamă, văduvă şi „fiică spirituală" a Fecioarei

Ne vom referi în cele ce urmează la biografiile Macrinei Sinclitei, Olimpiadei şi Melaniei Dar înainte de a intra în analiza propriu zisă a textelor aş vrea să formulez câteva idei de care va trebui să ţinem seama de-a lungul întregii noastre prezentări.

Mai întâi există un model tutelar al biografiilor din secolele IV şi V şi anume *Viaţa Sfintei Tecla*, inclusă în prima parte din *Acta Pauli* (secolul al II lea)[7] Or figura Sfintei Tecla – martiră şi cea a Sfintei Tecla – *mulier virilis* sunt reluate în biografiile despre care vom vorbi şi al căror scop este acela de a-şi integra eroinele într-o tradiţie venerabilă şi universal recunoscută. Tecla joacă astfel rolul de prototip „oficial" consacrat atât pentru femei cât şi pentru bărbaţi, datorită faptului de a fi fost *illo tempore* dublul feminin al Apostolului Pavel[8]

În al doilea rând trebure să ne amintim încă o dată că autorii acestor biografii sunt bărbaţi (ne-am putea chiar întreba de ce nu au vrut femeile sau nu au îndrăznit să laude virtuţile semenelor lor?) şi că sunt foarte

apropiați de eroinele lor. Totuși în pofida proximității uneori de lungă durată, autorii și „personajele" lor rămân separați tocmai din cauza limitelor și naturii sexului lor. Această proximitate *retorică* trădează de fapt distanța insurmontabilă care există în realitate. Dar îmi pare că exact distanța *biologică* dintre hagiograf și subiectul său permite celui dintâi să sublimeze sau să depășească realitatea pentru a construi mai liber un model ideal.

În al treilea rând se impune să constatăm că modelele feminine de viața întru credință sau filosofică aparțin aristocrației Imperiului. Familia Macrinei este una dintre cele mai bogate din regiunea Pontului (tatăl Melaniei era membru al Senatului). Olimpiada aparținea unei familii înrudite cu cea a împăratului Teodosie, cât despre Sinclitia, ea „avea o origine nobilă", provenind dintr-o mare familie macedoneană care se instalase la Alexandria. Desigur nu este vorba de un simplu *topos* literar potrivit căruia toate eroinele trebuie să fie frumoase și nobile. Ceea ce autorii biografiilor vor să pună astfel în lumină este curajul și hotărârea acestor tinere de a se desprinde din legăturile lumii din care făceau parte pentru a dobândi coroana Împărăției cerești. Cu cât o familie este mai bogată și mai renumită, cu atât victoria asupra valorilor „consacrate" este mai răsunătoare, căci o femeie bogată, *tre buie să renunțe la tot* în vreme ce o femeie săracă nu renunță decât la puține lucruri. „A renunța la tot" înseamnă a renunța la trecutul glonos al familiei (*gens*) și la vutorul ei la genealogia pamânteasca și la căsătoria care era considerată drept o garanție a perpetuării

gloriei și tradiției unei mari familii. Alegând calea fecioriei sau a văduviei, eroinele aristocrate renegă implicit lumea bipolara a familiei în care locul și rolul sunt atribuite în funcție de sex. Ca valoare „asexuată" fecioria nu poate fi decât ante- sau ascetală din perspectiva omului antic (*homo antiquus*).

Macrina între filosofie și martiriu

Sfântul Grigore de Nyssa scrie biografia surorii sale la sugestia unui episcop prieten între 380 și 383[9]. Scopul acestei lucrări ne este înfățișat încă din primele rânduri: „Deoarece ai socotit că istorisirea faptelor bune poate cu sine câștig, ca nu cumva să rămână ascunsa vremurilor de mai târziu și nici să treaca fără de folos îngropată în tăcere viața celei care s-a ridicat prin filosofie până la culmea cea mai înaltă a virtuții omenești, am crezut de cuviință că este bine să îți dau ascultare și cât mai scurt cu putință, să relatez cele în tâmplate într-o povestire simplă și fără pretenții" (1).

Semnele acestei existențe ieșite din comun se arată încă de la naștere. Este vorba de un *topos* pe care Grigore îl împrumută din biografiile păgâne. Asemenea mamei lui Alexandru cel Mare sau celei a lui Apollonios din Tyana, mama Macrinei a avut un vis prevestitor[10]. „La împlinirea soroculuț ca născerea s-o dezlege de dureri, căzu într-un somn adânc: părea că ține în brațe copilul pe care îl avea în pântece și cineva, mai presus de om ca înfățișare și înțelepciune, dădea celei purtate în brațe numele de Tecla, acea Tecla a cărei

poveste este mult prețuită de fecioare. După ce s-a arătat de trei ori a dispărut din vedere și urma o naștere ușoară, încât, îndată ce se trezi din somn, văzu realitatea aidoma visului" (2). Macrina are deci un nume secret, Tecla, care prevestește că va alege același fel de viață cu al patroanei sale. Plecând de aici, este clar că Sfântul Grigore își propune să ne povestească biografia secretă, cvasi-ezoterică a noii Tecla, și nu biografia profană a surorii sale după trup. Tensiunea platoniciană dintre modelul inteligibil și realitatea sensibilă, dintre *ta noeta* și *ta aistheta*, se va menține de-a lungul întregii lucrări. A descrie viața Macrinei înseamnă a descoperi în trama „profană", biologică, a vieții unei femei un scenariu divin, o esență spirituală și un mesaj apostolic. Macrina-Tecla este în același timp un model pedagogic, filosofic și mistic. Să le privim pe rând.

Modelul pedagogic

Prin chipul idealizat al surorii sale, Sfântul Grigore ne propune un model pedagogic *sui generis*, integral creștin, din care orice intruziune a culturii păgâne, retorice sau de altă natură este a priori exclusă. Macrina a fost crescută de mama sa, care respingea ca fiind rușinoase „patimile din tragedii" „necuviințele din comedii" sau „pricina nenorocirilor Troiei". Tuturor acestora le opunea „Scriptura inspirată de Dumnezeu", mai ales anumite fragmente din *Înțeleptunea lui Solomon* și din *Psalmi* a căror recitare ritma zilele tinerei Macrina.

Pentru a înțelege rinza și specificitatea acestui tip de educație este suficient să evocăm începutul *Vieții lui Moise*, scriere a aceluiași Sfânt Grigore în care profetul ne este înfățișat ca având o dublă educație „profană" lângă fiica Faraonului, simbol pentru *enkyklios paideia* și sacră, lângă mama sa naturală, simbol al Bisericii (*Viața lui Moise* 12 și 13)[11]. În cazul Macrinei cultura „fiicei lui Faraon" este complet eliminată în favoarea învățăturii din Scripturi, transmisă de mamă în cadrul unei comunități familiale și ecleziastice. Spre deosebire de frații săi, a căror educație creștină a fost precedată de una păgână, Macrina și a păstrat intactă puritatea intelectuală, evitând să se întâlnească cu „fabulele grecești". Ea este în același timp o teodidactă, o „metrodidactă" și o autodidactă.

Grigore insistă asupra relațiilor dintre mamă și fică, sugerând existența unei veritabile „dinastii feminine". După alegerea Macrinei de a trăi fără să se căsătorească, „potrivit legilor fecioriei", cuplul mamă-fică sau maestru-discipol devine și mai strâns „una având grijă de sufletul fiicei sale, cealaltă de trupul mamei sale". Însă Macrina trece treptat din rolul de discipol în cel de maestru spiritual, astfel încât ajunge să pună în cauză autonomia *naturală* a mamei sale. „Și în timp ce-și păstra viața nepătată prin călăuzirea mamei, de al cărei ochi era mereu îndreptată, oferea acesteia o pildă vie spre același țel – zic de filozofie – prin însăși viața ei atrăgând-o puțin câte puțin către o viață mai simplă și imaterială" (5). Fiica devine astfel „mama mamei sale" în timp ce mama devine „fiica fiicei"

Dar virtuțile Macrinei nu se reduc la acestea. Despre ele se vorbește îndelung în cel puțin trei episoade

– convertirea lui Vasile de la retorică la filosofia creștină „[ea] îl îndreptă degrabă spre idealul filosofiei încât a lepădat cu dispreț gloria discursurilor frumoase și s a întors ca un dezertor la acea viață înfrânată și trudnică, pregătindu-și prin deplina neavere o cale fără de piedici întru virtute

– educația fratelui său Petru, ultimul născut al Emiliei și viitor episcop al Sebastei „Iar sora cea mai mare despre care este vorba, l-a luat de la doica abia înțărcat ca să-l crească, dându-i în toate privințele cea mai înaltă educație exersându l din pruncie cu sfintele învățături" (12) Pe scurt spune Grigore „ea a fost pentru orice copil tată, maestru pedagog mamă, sfătuitoare întru tot binele" convertindu-l și pe el la „idealul subțim al filosofiei"

În fine pe patul morții Macrina încredințează ultimele sale învățături lui Grigore viitorul său biograf care le primește cu evlavie în aceste momente teribile ea nu se gândește decât la filosofie discutând despre „cauza" vieții pamântești, despre sensul existenței despre moarte și eliberarea finală despre suflet și înviere De altfel „testamentul său filosofic" va fi reluat de Sfântul Grigore în dialogul *Despre suflet și înviere* (*De anima et resurrectione*)

Modelul filosofic

Viața Macrinei înfățișează înaintarea eroinei spre „condiția cea mai înaltă a filosofiei"[12]. Este vorba de o biografie „dinamică", pe care unii savanți o numesc pe bună dreptate sau nu „suetoniană" opunând-o unui alt tip biografic „static", reprezentat de *Vieții paralele* scrise de Plutarh Dar pentru a înțelege corect originalitatea acestei lucrări trebuie să ținem seama de gândirea însăși a lui Grigore și mai ales de teoria sa asupra urcușului infinit al sufletului spre divinitate. Din această perspectivă – care se întâlnește de altfel cu perspectiva platonicianâ asupra celor două niveluri ale existenței material și spiritual – Macrina devine implicit simbolul sufletului care urcă spre Dumnezeu anticipând astfel discursul mistagogic din *Viața lui Moise* Încă de la cea mai fragedă vârstă ea se pregătește pentru viața filosofică, adică creștină După cum a arătat Anne-Marie Malingrey[13] termenul de *filosofie* intră pe deplin în vocabularul creștin o dată cu Părinții Capadocieni și mai ales cu Grigore de Nyssa, având încărcătura mistică și hristologică a „noii" religii Macrina este deci prima femeie creștină-filosof al cărei mod de viață în sânul unei comunități de aleși ne este cunoscut Acest mod de viață este descris de Grigore în capitolul 11 al biografiei și trimite, din câte ne pare, cel puțin sub anumite aspecte la tratatul philonian *De vita contemplativa*. Este vorba de o comunitate de fecioare – foste sclave ale Macrinei – întemeiată pe principiul egalității La fel la therapeutidele lui Philon fecioarele din Annisa își consacră cea mai

mare parte a timpului „lucrării" spirituale „cugetarea la cele dumnezeiești, rugăciunea neîntreruptă și cântarea neîncetată a psalmilor" Munca manuală este aproape complet ignorată. Virtuțile cultivate de noile therapeutide sunt și ele „philoniene" „Nu se vedea la ele mâme, invidie, ură, îngâmfare sau altceva de felul acestora Era alungată dornța celor deșarte onorun, slavă, înfumurare semețe și toate asemenea lor Desfâtare le era înfrânarea, slavă – sa nu fie cunoscute bogațe – neaverea și agoniseala materiala era scuturată precum praful de pe haine" (11) Eliberarea de patimi, *apatheia*, își arată roadele în patru episoade la moartea fratelui său Naucratios, când Macrina își susține și încurajează mama cuprinsă de tristețe opunând rațiunea, (*logismos*) durerii/pătimire (*pathos*), la moartea lui Vasile la moartea mamei sale, pe care o suportă „ca un atlet de neînvins (*akatagonistos*)" (14) În fine, pe patul morții, când, asemenea unui Socrate feminin își păstrează seninătatea, luciditatea și curajul, purtându-se ca un înger care ar fi dobândit în chip providențial forma umană (22)[14]

Viața filosofică (*bios philosophos*) se împlinește în viața îngerească (*bios angelikos*) „Urmărirea idealului filosofic notează Pierre Maraval nu este altceva de cât o ascensiune mistică spre Hristos"[15] De mai multe ori Macrina este comparata cu un înger trăind „la limita dintre natura umana și natura incorporală" Ea participă la natura angelică deopotrivă prin desprinderea de legăturile materiale și prin contemplarea realităților cerești. Punctul culminant (*akmé*) al acestui parcurs mistic este atins în clipa morții, când sfânta

asemenea miresei din *Cântarea Cântărilor* își întâlnește Mirele ceresc Viața Macrinei „urcă" potrivit unei scheme progresive filosofice[16] descrisă de Grigore în prologul său la *Omilule la Cântarea Cântărilor* la început avem stadiul etic, ilustrat de *Cartea Înțelepciunii*, ctită în tinerețe la final, avem stadiul epoptic, ilustrat de erosul divin din *Cântarea Cântărilor*[17]

Modelul martiric

Jumătate din această biografie este consacrată morții și înmormântării Macrinei ceea ce ar părea destul de straniu dacă nu ne-am gândi la viziunea pe care Sfântul Grigore o avea asupra *martiriului* suroni sale, în acord cu chipul patroanei acesteia, Sfânta Tecla Prima parte începuse cu visul Emiliei, iar cea de-a doua cu visul lui Grigore „Se părea că țineam în mâini moaște de martir care străluceau atât de tare încât semănau cu o oglindă curată îndreptată spre soare iar ochii îmi erau orbiți de schimbe de lumină, uradând din ele Mi s-a arătat aceasta de trei ori în cursul unei nopți (...)" (15) Sensul visului va fi repede descoperit. O dată sosit la Anissa, Grigore își găsește sora „aprinsa de febră", în pofida stării sale era întinsă pe pământ pe o simplă „scândură acoperită cu o pătură aspră din păr de capra" (16) În acest moment autorul invoca figura lui Iov „Deși febra îi topise puterile firii și o apropia de moarte, ca răcoritâ de rouă, fără piedică, contempla [realitățile] divine" Iar câteva rânduri mai jos „Prin cele prezente mi se limpezea vederia

avută înainte cu moaștele de sfânt martir, mort pentru păcat, străluc ind de locuirea într-însele a Duhului Sfânt" (19) Acest portret al Macrinei lărgește considerabil sensul cuvântului „martir" Martirul nu este doar cel care suportă în numele credinței în Iisus chinurile persecutorilor, sau cel care adoma lui Antonie în pustie rezistă atacurilor diavolului cu oneine suportă încercările „naturale" ale vieții – dorul boala răutatea altora, gândul la propria moarte – rămânând egal cu sine, fără să și piardă nădejdea și încrederea în Iisus După Tecla și Iov al treilea „martir" cu care se confundă Macrina este Iisus însuși așa cum spune în ultima sa rugăciune „Tu, Cel care ai frânt sabia de foc și pe omul rastignit împreună cu Tine l-ai redat Paradisului când s-a încredințat mărturisirii Tale, adu Ți aminte de mine în Împărăția Ta, că și eu m-am răstignit împreună cu Tine" Așa cum Antonie trăiește „un martiriu lăuntric" care înlocuiește după încetarea persecuțiilor, martiriul propriu-zis și Macrina face din nefericirile dorul asceza, boala și agonia sa etapele unui martiriu neîncetat, de vreme ce nici pe patul morții ea nu cunoaște ce soartă va avea în lumea de dincolo[18]

Sinclitia

„Toți cunosc martiriul fericitei Tecla, care a trecut prin foc și a înfruntat fiarele sălbatice, cred că mulți oameni știu prin câte chinuri și osteneli și-a dobândit Sfânta Sinclitia virtutea. Având același Mântuitor pe

care Îl doresc cu toții ei știu desigur că au același adversar diavolul"[19]. „Pentru mine continuă autorul *Vieții Sfintei Sinclitia*, Sfânta Tecla a cunoscut luptele cele mai puțin grele. răutatea potrivnicului nu era oare învinsă datorită faptului că ataca din exterior? Dar împotriva Sfintei Sinclitia, el dă dovadă de o răutate mai perfidă, provocând-o din interior prin gânduri violente" Prin această *Viață*, intrăm într-o altă atmosferă decât cea din *Viața Macrinei* Sfântul Grigore ne făcea portretul unei femei filosof, care trăia într-o comunitate de fecioare departe de lume, dar nu complet separate de ea, potrivit modelului therapeutilor și școlilor de filosofie pagână. Dimpotrivă, aici întâlnim o femeie-anahoret, al cărei mod de viață se asemăna mai degrabă cu cel al unui Antonie decât cu al unui Origen[20] după moartea părinților săi Sinclitia își vinde întreaga avere și alege să trăiască împreună cu sora sa oarbă în mormântul unui membru al familiei în afara Alexandriei își taie părul, arătând prin aceasta că renunță la orice „lucru lumesc", se mortifică, abținându-se de la unele alimente „care încântă gustul" lipsindu-se de apă (o idee evagriană) și culcându-se pe pământ Deși ducea o viață de izolare aproape totală – este unul dintre motivele pentru care „practica" sa nu este foarte bine cunoscută de autor – „buna mireasmă a sporirii sale duhovnicești se răspândește și mai multe fecioare vin să-i ceară sfatul Trei sferturi din biografia sa sunt consacrate de discursul care depășește cu mult pe cel atribuit de Atanasie al Alexandriei Sfântului Antonie O altă trăsătură „antoniană" și monahală. misterul și discreția din jurul

acestei femei sfinte „Din copilărie şi până la vârsta maturităţii, ne spune biograful său, nemulţumindu-se doar cu evitarea întâlnirii oricărui bărbat ea îndepărta adesea chiar şi pe femei, şi aceasta din două motive fie din teama că înălţimea vieţii sale ascetice îi va atrage laude fie de frica să nu fie împiedicată de la practicarea virtuţii din cauza relaţiilor cu oamenii" Dar ceea ce o apropie cel mai mult de „teologia" asceţilor şi în special de cea a lui Antonie este omniprezenţa figurii diavolului Acesta o va încerca pe atleta lui Dumnezeu din primul până în ultimul moment al vieţii sale în singurătate Faţă de *Viaţa lui Antonie* în care diavolul lupta corp la corp cu ascetul sau prin viziuni necurate în *Viaţa Sfintei Sinclitia* acţiunea sa se manifestă prin intermediul bolilor Ele suferinţele psiho-somatice, fac legătura între ideea de martiriu şi cea de agresiune sau ispită diabolică.

Autorul *Vieţii Sfintei Sinclitia* nu ezită să pună pe seama diavolului toate relele fizice care afectează sănătatea sfintei Diavolul în persoană ia acum locul persecutorilor din epoca trecută şi prin intermediul unor boli înfricoşătoare încearcă să diminueze zelul noilor martiri al anahoreţilor După ce a descris pe scurt perioada de început a ascezei sale şi a insistat asupra învăţăturii autorul îşi încheie biografia prezentându-ne „martiriul" Sfintei Sinclitia El nu ezită, după cum am văzut deja, să creadă că încercarea eroilor sale depăşeşte în intensitate, chinurile îndurate de Tecla protomartira prin excelenţă Iată cum potrivnicul îi făcea rău. întâi a durut o un dinte, curând însă i s-a infectat gingia, apoi a fost afectat osul răul s-a întins în cele

din urmă la întregul maxilar şi a ros toate părţile învecinate după patruzeci de zile osul era curăţat. După două luni, este perforat, iar tot ceea ce se afla în jurul lui se înnegreşte Cangrena afectează osul care este măcinat în scurt timp Tot trupul intră în putrefacţie şi emana un miros atât de greu încât cele care o ajută suferă mai mult decât ea" Pentru Sinclitia, a suporta această boală este o încercare a bărbăţiei sale (*andreia*) Ea refuză orice tratament pe care îi propun feţoarele În cele din urmă este adus un medic pentru a o face mai înţelegătoare Dar în faţa discursului „profan" al acestuia, asceta răspunde în termenii luptei spirituale „De ce să mă lipsesc de această luptă bună? De ce să caut ceea ce e părelnic şi să nu cunosc ceea ce e ascuns? De ce vă îngrijiţi atât de mult de ceea ce se întâmplă şi nu vedeţi de fapt care este autorul?" Desigur, ceea ce contează este lupta împotriva diavolului şi nu tratamentul medical Izbânda asupra duşmanului ascuns şi triumful bărbăţiei sale primează în faţa redobândirii sănătăţii fizice. Ca în cazul oricărui martiriu boala Sfintei Sinclitia este un agon în timpul căruia se înfruntă mai mulţi „combatanţi" Dumnezeu diavolul martirul spectatori cititori Duşmanul înşelător se vede înşelat la rândul său de această *mulier virilis* pe care o atacă. „Ca o fiară neîmblânzita, [potrivnicul] slăbea zelul celor ce o înconjurau pentru a-şi sfâşia prada doborâtă. Dar tocmai el care căuta să se înfrupte deveni hrană A căzut în laţ, fiind înşelat de slăbiciunea trupului [victimei sale] El nu avea decât dispreţ pentru femeie pentru că nu-i cunoştea călirea bărbătească. El nu vedea decât

un trup bolnav, pentru că orb fiind nu putea să vadă forța extraordinară a sufletului ei".

A suferi înseamnă a lupta împotriva diavolului, înseamnă a retrăi în propriul trup pătimirile lui Hristos. În același timp pentru o femeie, a suferi înseamnă a-și dovedi barbăția, a depăși limitele naturii sale fragile și delicate. Asemenea martirilor femele-ascete al căror model este Sfânta Sinclitia, poartă o luptă necruțătoare împotriva puterilor răului, fiind asistate desigur de „puterea divină". Dar dacă în timpul persecuțiilor această luptă se termina repede, în cazul acestor ea se întinde pe întreaga viață. Revalorizarea spirituală a bolii văzuta ca o încercare a capacității sale de a conduce spre depășirea de sine, va da naștere, cu timpul, la o mistică doloristă a cărei istorie se cunoaște prea bine.

Diaconița Olimpiada și Melania – „femeia revoltată"

Cazul Olimpiadei și cel al Melaniei vor fi tratate împreună, întrucât reprezinta aceeași atitudine și încarnează aproape același parcurs existențial. Amândouă provin din familii foarte respectate și bogate – una din Constantinopol, cealaltă din Roma – cărora sunt nevoite să se opună pentru a-și putea împlini vocația, amândouă sunt văduve (una în urma unui accident cealaltă în urma alegerii sale) și întemeiază comunități monahale. Amândouă vor fi victime ale persecuției și calomniilor, al căror ecou se regăsește în biografiile lor, în fine spre deosebire de Macrina și Sinclitia, amândouă sunt prinse într-o rețea de

intrigi politice și episcopale din acea vreme. Aceasta pentru că au ales să-și trăiască experiența ascetică în oraș sub presiunea istoriei între ciocan și nicovală.

Bunicul Olimpiadei[2] Ablabios fusese prefect al pretoriului în timpul lui Constantin, iar tatăl ei Seleucus a îndeplinit funcția de comes al curții în timpul lui Teodosie. El era păgân dar fiica sa a primit de la cea mai fragedă vârstă o educație creștină „urmând întru toate voin dumnezeiești Scripturi" (1 trad. rom. p. 98). S-a căsătorit foarte tânără cu Nebridius prefect al Constantinopolului care murì însă doi ani mai târziu. Pentru a-i pune și mai mult în lumină virtutea autorul *Vieții* sale minimalizează participarea Olimpiadei la aceasta căsătorie mergând până la a nega orice relație trupească între ea și soțul său „Ea nu a împărțit patul cu nimeni căci se spune că a murit fecioară neprihănită, petrecându-și viața cu Logosul divin" (2). Vom reveni asupra acestui aspect în cele ce urmează. La moartea lui Nebridius Olimpiada nu are încă 20 de ani, iar familia sa vrea să o recăsătorească cu o rudă a împăratului Teodosie, Elpidius, de origine spaniolă. „Dar ea n-a suferit aceasta, măcar că era împodobită și prin neam și prin bogății și prin educație cu multe învățături prețioase atât prin darurile firii cât și prin floarea vârstei sărind cu grație ca o căprioară peste lațul celei de-a doua căsătorii"(3 p. 98) Ofensat Teodosie o pune sub tutela prefectului Constantinopolului care nu se mulțumește doar să administreze bunurile pupilei sale ci îi interzice să frecventeze episcopii și bisenca, „pentru ca străinătorată de plăcerea să, să fie silită să aleagă căsătoria" (4, p. 99).

După întoarcerea lui Teodosie din Occident, Olimpiada reintră în posesia proprietăților sale pe care le pune imediat la dispoziția episcopului de Constantinopol. Ea va rămâne pentru totdeauna legată în istoria creștinismului de numele lui Ioan Hrisostom care i a fost episcop, duhovnic și prieten[22]. Scrisorile pe care Ioan i le-a trimis din exil între 404 și 407, dezvăluie o relație cu totul specială între o ființă duhovnicească și părintele său. Ioan îi face Olimpiadei un portret de neuitat, dar ceea ce trebuie să reținem în prezentarea noastră este un fragment referitor la *fecioare*. După cum tocmai am spus, autorul *Vieții* sale se străduiește să arate printr-o figură retorică, faptul că Olimpiada rămăsese fecioară, deși fusese căsătorită timp de doi ani. Ioan, în schimb, nu este naiv, dar aceasta nu îl împiedică să o considere pe Olimpiada fecioară în sens deplin și legitim, potrivit semnificației înalt teologice pe care el o conferă fecioriei: „Fiindcă m-ai auzit de multe ori vorbind și în particular și în public despre ce anume este fecioria și că n-au putea fi împiedicată vreodată să fii înregistrată în corul acelora, pentru cu tu care arăți în celelalte [virtuți] o multă iubire de înțelepciune le-au întrecut mai degrabă cu multă bogăție. De aceea și Pavel, definind fecioria, n-a numit-o fecioară pe cea care n-a făcut experiența căsătoriei și e liberă de conviețuirea cu un bărbat, ci pe cea care se îngrijește de cele ale Domnului [1 Cor 7, 34]" (8, 4a, p. 156).

Fecioria nu are nici o valoare dacă nu este însoțită de iubire. Acesta este sensul, ușor modificat de Hrisostom al parabolei celor zece fecioare, dintre care

doar cinci au fost primite în Împărăție (Mat. 25, 1-13). În această parabolă, este vorba de zece fecioare cinci *înțelepte* și cinci *nebune*. Totuși Ioan nu uită acest „mic detaliu" și opune de la bun început *fecioarele* nebune *femeilor* pline de iubire creștină. De aici și concluzia cu caracter general și permisiv: „Dar pe cei care au intrat fără feciorie fiindcă erau înfrânți în această [mulțime], i-a primit cu multă cinste numindu-i *binecuvântații Părintelui Său*" (*ibid.*) Astfel Olimpiada este „fecioară" *sui generis* în sens spiritual și teologic.

Biografia sa ne spune că „din voința lui Dumnezeu, ea a fost consacrată diaconiță" și că a fondat apoi o mănăstire în propriile sale case care înconjurau Sfânta Sofia. Ca diaconiță – slujire care nu există decât în Biserica Răsăritului[23] – se ocupa de catehizarea celor din casă, asista la botezul femeilor participând la mărturisire și îngrijea bolnavii. În privința mănăstirii, aceasta s-a dezvoltat foarte repede în jurul unui nucleu format de camerele (*cubiculariae*) Olimpiadei în număr de cincizeci, majoritatea dintre ele trăind deja înainte în curăție. Lor li s-au alăturat patru mari doamne de la Constantinopol, Elisanthia, Martyria, Paladia și Olimpia, toate înrudite cu Olimpiada. În scurtă vreme, „acest sfânt leagăn al lui Hristos număra două sute cincizeci" de persoane, cifră care pare a fi destul de aproape de realitate. Mai întâi condusă de Olimpiada, mănăstirea a fost lăsată în grija uneia dintre „ficele sale duhovnicești" numită Marina pentru ca Olimpiada, credincioasă fiind lui Ioan Hrisostom, a fost obligată să plece în exil și a murit la Nicomidia, în

Bitinia. Ultimele capitole ale biografiei sunt dedicate înmormântării sale minunate. Într-adevăr după cum ne spune hagiograful, înainte ca trupul său să fie îngropat, ea apăru în vis de trei ori mitropolitului Nicomidiei pentru a-i spune să i depună trupul într-o barcă pe care să o lase să plutească pe valuri În acelaşi timp un înger apăru în vis stareţului şi paraclisierului unei manăstiri dedicate Sfântului Apostol Toma pentru a le spune să primească sicriul plutitor şi să-l depună în altar Astfel s-a făcut ca trupul sfintei să-şi găsească odihna veşnică la Brahtoi, pe malul Mării Negre într-un sanctuar apostolic *Viaţa* Olimpiadei este alcătuită din două părţi după modelul biografiilor păgâne prima parte (cap 1-12) relatează evenimentele cele mai semnificative din perspectiva acestui gen de scriere în timp ce a doua (cap 13-18) înfăţişează virtuţile eroinei, începând cu generozitatea („milostenia") şi până la darul lacrimilor „viaţă lipsită de slavă deşartă înfăţişare fără chip caracter neplăsmuit, privire neînfrumuseţată, priveghere fără somn trup fără materie, minte neîngurată, voinţă neînfrumurata, inimă netulburata, duh neiscodit, iubire fără măsură, partaşie necuprinsă, veşminte dispreţuite înfrânare nemăsurată dreptatea gândului nădejde înnoită în Dumnezeu" (13 pp 105-6) Una dintre virtuţile puse în lumina de autorul biografiei este relaţia duhovnicească a Olimpiadei cu Sfinţii Părinţi, care sunt în acelaşi timp un izvor de sfatun şi o garanţie a petrecerii unei vieţi bune Străpungerea inimii (*katanyxis*) şi lacrimile fac parte din exerciţiile spirituale conţinene. „toată viaţa ei care nu era o viaţă, era zdrobire de inimă

şi curgere neîncetată a lacrimilor şi era mai uşor a vedea un izvor secându-şi apele în rezervoare decât ochii ei neînălţaţi şi privind pururea la Hristos, încetând vreodată lacrimile" (15, p 107) Discret sfânta este considerată şi ea o martiră din cauza persecuţiilor pe care a trebuit să le suporte din partea adversarilor lui Ioan Hrisostom în numele „adevărului dumnezeiesc" Olimpiada este o sfântă mai întâi pentru că, fiind supusă calomniilor şi victimă a persecuţiilor nedrepte a ştiut să-şi păstreze smerenia şi să accepte toate loviturile în tăcere apoi, slujindu-şi toată viaţa aproapele a putut fi comparată cu „bunul samaritean", în fine pur şi simplu prin „bunătatea sa de neuitat" Astfel povestind această viaţă, hagiograful vrea sa repare nedreptăţile cărora le-a căzut victimă eroina sa.

Cazul Melaniei[24] este destul de asemănător celui al Olimpiadei deşi comportă o notă particulară de radicalism Biografia sa, redactată către 440 de un preot identificat cu monofizitul Gherontie, ni s-a păstrat în două versiuni uşor diferite, una greacă şi alta latină. Este foarte probabil ca Gherontie să-şi fi scris lucrarea în greacă, la rugămintea unui episcop oriental (dar textul original s-a pierdut). Versiunea sau recenziunea (?) latină, realizată aproape în acelaşi timp cu cea greacă, este dedicată unui occidental de rang înalt[25] Ne vom referi aici la versiunea greacă, editată, tradusă şi adnotată de Denys Gorce în *Sources chrétiennes*

Melania sa născut într-o familie senatorială foarte bogată, urmând să aibă un destin dinainte stabilit în cadrul tradiţiei aristocratice romane căsătorie, familie naşterea copilor în vederea păstrării şi transmiterii

patrimoniului pe care avea să-l moştenească. Biografia ei prezintă într-o manieră destul de romanescă relaţiile încordate dintre fiica şi tatăl său Publicola. La început, tânăra se supune exigenţelor tatălui ei şi acceptă să se căsătorească, împotriva voinţei sale cu Pinian viitor consul. Ea încearcă să-l convingă pe acesta să se convertească la idealul unei căsătorii abstinente şi la *sanctum propositum* dar soţul îi cere mai întâi să aibă doi copii. O dublă tragedie va schimba viaţa cuplului în sensul dorit de Melania: moartea imprimă o primei lor fiice, o pierdere de sarcină foarte dureroasă care pune în pericol însăşi viaţa mamei sunând ca va muri aceasta îi smulge soţului său promisiunea ca vor trăi în castitate dacă Dumnezeu o va menţine în viaţă. O dată promisiunea făcută, sănătatea Melaniei începe să se amelioreze. Este vorba de o a doua naştere, care echivalează cu o trecere de la viaţa trupească la viaţa duhovnicească, de la un creştinism „normal" la o formă de creştinism radical. Ultimul obstacol rămâne intransigenţa lui Publicola, care va dispărea o dată cu moartea acestuia (Gheronţie descrie o scenă de împăcare între tată şi fiica revoltată).

Geografic şi simbolic viaţa Melaniei poate fi reprezentată ca un exod spre Orient în mai multe etape[26]. Un exod fizic însoţit de un exod mistic, din lumea materială spre lumea spirituală, din lumea exterioară spre propria interioritate. Din momentul vocaţiei sale viaţa Melaniei este o serie de renunţări şi rupturi. Ea pleacă din cetatea sa Roma, din mediul său aristocratic şi din familia sa, lasă în urma ei, fără regret amintirea unei maternităţi dureroase (doi copii morţi), în paralel,

intră într-o nouă cetate (Ierusalimul), într-o nouă aristocraţie (cerească) într-o nouă familie (Biserica), iar în cadrul acestei noi familii dobândeşte o nouă maternitate (duhovnicească). Între retragerea provizorie lângă Roma şi închiderea ei chilie de dimensiunile unui sicriu la Ierusalim se desfăşoară o viaţă alcătuită din renunţări sacrificii şi păimâni ba chiar de lupte încrâncenate.

Invocând figurile evanghelice ale Martei şi Mariei Gheronţie ne oferă o cheie de lectura a biografiei Mai întâi, Melania-Marta sau viaţa practică, renunţarea, ruptura cu trecutul! Am vorbit deja despre moartea copiilor săi, despre revolta împotriva valorilor tradiţionale ale familiei şi împotriva mediului aristocratic. Cuplul retras într-o *villa* din apropierea Romei face primii paşi pe calea filosofiei creştine care pot fi rezumaţi astfel

- într-o lume în care totul este semn sau simbol, schimbarea veşmintelor înseamnă schimbarea statutului social şi existenţial, Melania se îmbracă cu „o haină foarte simplă şi aceasta învechită, încercând să stingă în ea frumuseţea tinereţii", îl convinge şi pe Pinian să renunţe la hainele sale din Cilicia şi să se îmbrace cu unele din Antiohia (8),

- ei se consacră „exerciţiilor caritative" vizitând bolnavii primindu-i pe străini ajutându-i pe săraci şi pe condamnaţi la muncă silnică (9),

- în fine, ultima etapă a acestor „exerciţii preliminare" este vinderea bunurilor descrisă îndelung de Gheronţie care vede în ea o adevărată luptă cu diavolul[27]. Bogăţia Melaniei şi a lui Pinian este imensă, iar proprietăţile

lor sunt răspândite peste tot, în Italia, Spania, Mauritania, Britania, Sicilia şi Africa. Această bogăţie devine o „povară" după cum spune Gheronte, împiedicând-o pe Melania să-şi urmeze vocaţia. Pentru a se elibera de bunurile lor cei doi soţi fac apel la împărăteasa Serena şi la împăratul Honorius (12). Propunerile lor vor fi vândute sub supravegherea guvernatorilor şi magistraţilor din fiecare provincie. Cu banii obţinuţi cei doi vor putea să construiască noi mănăstiri, să ajute mai mulţi episcopi şi să întreţină diferite comunităţi creştine.

„exerciţiile caritative" sunt completate de călătorii de instruire. După o scurtă şedere la Paulin de Nola, Melania şi Pinian vor petrece şapte ani în Africa. Acolo îşi folosesc toate bunurile, împart banii săracilor, răscumpără prizonieri şi întemeiază două mănăstiri una pentru bărbaţi şi alta pentru femei. Toţi în Africa îl cunosc pe Augustin, pe Aurelius al Cartaginei şi mai ales pe Alipius, episcopul de Thagaste, în preajma căruia aleg să rămână, „căci acesta era iscusit foarte în Sfintele Scripturi" (21, p. 198). Călătoriile lor se vor îndrepta apoi spre Orient, spre Alexandria, Ierusalim, din nou Egipt, patria monahismului şi etapă obligatorie pentru oricine vrea să înceapă viaţa duhovnicească.

Alături de Melania-Marta există cealaltă Melanie, Melania Maria „care partea cea bună şi-a ales"... adică asceza şi viaţa contemplativă. Experienţa sa ascetică se distinge de celelalte experienţe deja descrise atât prin intensitate, cât şi prin lipsa de măsură. La un moment dat Melania face această mărturisire, cel puţin

stranie: „Cel mai adesea'on lovituri mai grele decât ale vrăjmaşului mi le-au făcut oameni care aveau înfăţişare de sfinţi. Aceştia, văzându-mă că rîvnesc să savârşesc cu adevărat cuvântul Domnului, care a spus bogatului: *Dacă vrei să fii desăvârşit, vinde-ţi averile şi dă-le săracilor, ia-ţi crucea ta şi urmează-Mi mie* [Mat. 19, 21, 16, 24], îmi spuneau: *Desigur se poate ca cineva să se facă sărac şi să se nevoiască pentru Domnul dar cu măsură*. Eu însă mă gândeam la cei ce luptă în lumea aceasta sub comanda stăpânilor sinchisiţi, cum pofteşte pururea demnităţi mai mari, se primejduiesc până la moarte. Deci dacă aceia se ostenesc astfel pentru floarea câmpului – căci aceasta este slava pământească – cu atât mai mult trebuie să rîvnesc eu să dobândesc o demnitate încă şi mai mare în ceruri" (62, pp. 228-229).

Într-adevăr, felul său de viaţă ascetică este un exces evaziv permanent. La început, ne spune Gheronte, mânca fără ulei la două zile, apoi la trei zile ajungând să nu mănânce („pâine murdară") decât sâmbăta şi duminica. Căci „rîvnea (*ezelou*) să i întrecă pe toţi în asceză" (22, p. 199). Mai şocant pentru anturajul său era faptul că ea dorea să postească chiar şi de sărbătoarea Învierii, atunci când trebuia să se bucure, once mortificare voluntară fiind considerată un blasfem (25). Cea mai mare parte a timpului şi-o consacra rugăciunii, psalmodiei, liturghiei, copierii şi citirii cărţilor sfinte, rezervând somnului abia două ore pe noapte. „Şi-a hotărât pentru ea însăşi cât trebuia să scrie pe zi şi cât trebuia să citească din cărţile canonice şi cât din alcătuirile predicatorilor. Şi după ce se

saiura [cu acestea] în loc de dulceaţa parcurgea vieţile Părinţilor" (23, p. 199). „Fericita cutea Vechiul şi Noul testament de trei sau de patru ori pe an, caligrafiind cele de care avea nevoie, apoi oferea sfinţilor exemplare copiate cu mâna ei" (26, p. 200).

Renunţarea sa se vrea totală. Cu propriile sale mâini şi-a făcut o manta, un văl şi o glugă din păr de cal, după modelul vesmintelor monahale rămânând astfel îmbrăcată de la sărbătoarea Cincizecimii până în Joia Mare. Idealul săräciei o atrage atât de puternic încât la începutul şederii sale la Ierusalim a vrut să se înscrie – împreună cu mama sa Albina – şi cu soţul său Pinian – în registrul bisericesc al celor care urmau „să fie hrăniţi după poruncă împreună cu săracii" (35, p. 206). Dar punctul culminant al acestor experienţe dincolo de orice limită rezonabilă este izolarea sa într-un fel de sicriu, din care nu ieşea decât în anumite momente, pentru a vorbi cu cei apropiaţi sau cu anumiţi vizitatori de seamă. Urmând exemplul monahilor pe care îi întâlnise în Egipt, Melania se retrage într-o chilie pregătită de mama ei pe Muntele Măslinilor. Aici ea trăieşte într-o izolare cvasi-totală, petrecând în sac şi cenuşă. Fecioara care îi slujea avea sa povestească mai târziu că, atunci când, la Paşti, stăpâna ei părăsi chilia şi ea avu posibilitatea să facă curăţenie, din sacul pe care trăia Melania „căzdeau viermi unaşi" (40, p. 209). După moartea mamei sale şi a lui Pinian, nimeni nu îi mai putea tempera zelul ascetic. Ea se va dedica unei mortificări din ce în ce mai dure şi mai sistematice.

Această asceză încrâncenată nu poate să nu ridice şi îndoieli. Pe de altă parte, este sigur că Gheronţie nu ar fi putut să inventeze complet o astfel de istorie: redactarea sa trebuia să se bazeze pe date reale. Totuşi, el zăboveşte asupra acestor „detalii" le pune în evidenţă cu un scop precis, care ne poate fi dezvăluit sau sugerat de fragmentele dedicate ortodoxiei Melaniei. Gheronţie însuşi, după cum ştim de la Chiril de Scythopolis, printre alţii a fost monofizit[28]. El este deosebit de sensibil la problema ortodoxiei din două motive principale: era cunoscut ca fiu spiritual al Melaniei, care i-a încredinţat înainte de moarte conducerea mănăstirilor pe care le fondase pe Muntele Măslinilor şi în al doilea rând, toată lumea ştia că Melania aparţinea unei familii şi unui cerc de origenişti. Bunica sa, Melania cea Bătrână, fiind cea mai cunoscută. Este poate unul dintre motivele care l-au făcut pe hagiograful nostru să înfăţişeze în detaliu asceza protectoarei sale, forţând puţin nota. Această exagerare ostentativa se regăseşte în câteva episoade: destul de prost însăilate de altfel, care prezintă lupta Melaniei împotriva ereziilor din vremea sa. Gheronţie va merge până la a şi sacrifica propria demnitate pentru a pune într-o lumină favorabilă (dar prea „strălucitoare") pe sfânta" sa. Într-o zi când el a pomenit numele unei credincioase, care trecea drept eretică, în timpul anaforalei, Melania l-a ameninţat că nu se va mai împărtăşi niciodată de la el în cazul în care ar fi repetat acest gest. Potrivit lui Elizabeth Clark, eretica despre care era vorba, stigmatizată de Melania, ar fi putut fi Melania cea Bătrână[29].

Un alt episod cu caracter anterior s-a petrecut la Constantinopol. Gheronte o înfăţişează aici pe Melania ca o campioană a luptei împotriva lui Nestorie şi ca personaj principal al convertirii la creştinism a unchiului său, Rufius Antonius Volusianus. Convertirea lui Volusianus – personaj de rang înalt, prieten cu Augustin şi apropiat al împăratului – şi victoria asupra lui Nestorie ţine de apologie. Este vorba, pe de o parte de a face din Melania o sfântă, *ortodoxă*, care nu ar avea nici o legătură cu familia sa „origenistă" şi pe de altă parte de a sublinia pericolele pe care a trebuit să le înfrunte pentru a realiza aceste lucruri. Căci luptând împotriva păgânismului unchiului său şi a ereziei lui Nestorie, ea a luptat împotriva diavolului însuşi riscându-şi propria viaţă. „vrăjmaşul adevărului diavolul pizmuind foarte zidirea celor ce veneau la ea şi mântuirea unchiului ei, prefăcându-se într-un tânăr negru a venit la ea şi i-a spus unele ca acestea. *Până când vei surpa prin cuvintele tale nădejdile mele?*" (54 p. 221). În urma acestei întâlniri, Melania va rămâne imobilizată şapte zile la pat, din cauza unei dureri atroce la şold. Simţea cum i se apropie sfârşitul, dar a şaptea zi aflând vestea convertirii unchiului său, răul dispăru ca prin miracol, „astfel încât cea care nu putea fi nici măcar purtată, a urcat ea însăşi toate treptele şi a intrat prin porticul palatului" iar „diavolul ruşinat a lăsat-o în ceasul acela" (55 p. 222).

Fenomenologia şi evoluţia modelului feminin

La capătul acestor analize, să încercăm să desprindem liniile de forţă ale unei posibile fenomenologii a modelului feminin în hagiografia creştină. În primele secole, eroinele sunt femei nobile, provenite din familii de rang înalt care trebuie să renunţe la situaţia lor tradiţională ca femei – soţii, mame, fiice – pentru a se dedica integral ascezei[30]. Chiar dacă adevăratul Antonie nu ar fi fost un simplu ţăran necultivat, după cum îl prezintă Atanasie şi după cum au dovedit-o cercetările recente, fapt este că clasa socială nu împiedica pe nici un bărbat să devină un model de viaţă şi de sfinţenie. Acest scenariu devine imposibil de gândit în cazul unei femei obişnuite, pentru că, întâi de toate, ea rămâne profund legată de căsătorie şi de naşterea copiilor, apoi pentru că nici un „intelectual" nu s-ar fi interesat de viaţa unei ţărănci de la capătul unei provincii. Dimpotrivă, o femeie de origine nobilă trăieşte printre bărbaţi cultivaţi (potenţiali biografi) şi prin familia, rangul şi educaţia sa, are toate avantajele pentru a îndrăzni să se opună cutumei ancestrale. Autorii biografiilor sublimează adesea frumuseţea şi fragilitatea eroinelor, bogăţia locuinţelor acestora, luxul mediilor în care s-au născut, tocmai pentru a pune în lumină măreţia gestului lor de a renunţa la toate şi dificultatea încercărilor prin care vor trece.

Biografiile feminine impun mai ales figuri emblematice fecioare (Macrina, Sinclitia) şi văduve (Olimpiada, Melania). Femeia casnică, mama creştină *normală* sunt ignorate sau lăsate în umbră (Albina, mama Melaniei)

Pentru a accede la statutul de model trebuie să rupi cu structurile sociale tradiționale să transgresezi codul în vigoare, să spargi regulile *establishment*-ului Toate femeile-model sunt, într-o anumită măsură, revoltate, provocatoare excepții

Totuși alegerea lor de viață este legitimă, căci fecioria perpetuă și asceza sunt prezente în viața însăși a Modelului prin excelență, Iisus A L urma pe Hristos până la capăt înseamnă a abjura valorile lumii, a renunța la privilegiile sociale a depăși condiția de femeie Într adevăr tema depășirii „feminității" – înțeleasă ca slăbiciune demnă de dispreț, fragilitate inconstanță lipsa de fermitate și de rezistență etc – revine constant Formula paradoxală de *mulier virilis* (*gyne andreia*)[31] este un oximoron care trimite nu numai la portretul final din *Proverbe* dar și la modelul androginului, a cărui perfecțiune, deși cu neputință de atins, nu aparține „acestei lumi" Sfântul Grigore înscrie destinatarului epistolei despre soră sa. „O femeie a fost prilejul povestirii noastre Sa i zic oare femeie ? Căci nu știu de se cuvine s-o numesc după fire pe cea ajunsă mai presus de fire" (1) „Femeia-bărbat" este o femeie care își ajunge sieși, nemaiavând nevoie de asistența bărbaților descurcându se singură în toate împrejurările vieții sale Macrina este lăudată de fratele său pentru faptul că nu s a bazat niciodată pe un bărbat „Prin mila lui Dumnezeu i s-a rânduit viața în așa fel încât niciodată nu și-a oprit mâinile de la lucrarea poruncilor, nici nu și-a pus speranța în vreun om, iar mijloacele pentru o viață decentă nu le-a obținut din binefacerile sau darurile oamenilor" (20)

Nici mai mult, nici mai puțin decât idealul de *autarkeia* al filosofiei stoice, a cărui valoare este însă universală Această temă ne arată și că modelul feminin se construiește, cel puțin la început *prin raportare* la modelul masculin care este deopotrivă originar și normativ Cu cât ești mai mult „bărbat" – în sensul pe care l-am precizat mai devreme a-ți înfrânge slăbiciunile a ți stăpâni instinctele a face față bolilor a ți păstra *apatheia* în momentele grele ale vieții – cu atât devii mai respectabilă ca femeie În fața unui mic cerc de aleși, împărăteasa Serena face elogiul Melaniei referindu-se tocmai la caracterul masculin al virtuților protejatei sale: „Și punând căpătâiul firii înseși s-a predat pe sine unei morți zilnice arătând prin chiar faptele ei că partea feminească nu e cu nimic mai prejos în ce privește virtutea după Dumnezeu părți bărbătești atunci când alegerea [și hotărârea ei] e vigoroasă" (12 p 190)

Analizând aceste patru biografii am putut observa că în afara temelor constante sau recurente există un număr de „variabile" Deși aparțin aceleași familii spirituale fiecare dintre cele patru eroine încarnează un model propriu care reflectă o anumită concepție (masculină ce-i drept) despre calea care duce la perfecțiune Macrina este fecioara-filosof ale cărei principale virtuți sunt *apatheia* și dragostea pentru viața contemplativă Ea trăiește într-o comunitate „naturală" pe proprietatea ei pe care a fondat o mănăstire înconjurată de fostele sale sclave Sinclitia reeditează modelul lui Antonie modelul vieții eremitice cel mai greu de îndurat Asceza sa însă este moderată (post

priveghere constrângeri psiho-somatice) ceea ce constituie ideea principală a învățăturii sale prezentate în partea centrală a biografiei Olimpiada reprezintă modelul fecioarei consacrate care trăiește deopotrivă în lume (chiar în capitală) și departe de privirea indiscrete (într-o mănăstire) Față de Macrina, ea ne apare mai umană și privită de departe drept cea mai puțin „virilizată" în viziunea biografului său, care a știut să-i surprindă emoționanta fragilitatea, hotărârea și puritatea intenioară. În fine, Melania, cea mai tânără dintre sfinte marchează o evoluție a modelului spre una dintre cele mai radicale forme de asceză O dată cu ea, măsura devine o lipsă, o ispită a diavolului, în timp ce virtutea muroase a descompunere și cenușa Dar toate acestea devin ușor de înțeles când ne gândim la sacrificiile pe care a trebuit să le facă pentru a-și împlini vocația o căsătorie doi copii, imense proprietăți raspândite pe două continente, mii de sclavi mulți prieteni și multe rude etc Când renunți la paradisul de pe pământ, te lupți cu încrâncenare pentru cel din cer. Toate aceste femei sunt înfățișate de biografii lor ca „noi martire" tot atât de fragile pe cât de cutezătoare al căror model istoric și legendar rămâne însoțitoarea apostolului Pavel Sfânta Tecla.

Traducere din limba franceză
de Bogdan Tătaru-Cazaban

Note

[1] Bibliografia pe acest subiect este abundentă. Voi trimite aici doar la lucrările pe care le am utilizat M Alexandre „La place des femmes dans le christianisme ancien" Irlan des études récen-

tes"» in P Delage (ed) *Les Pères de l'Église et les femmes. Actes du colloque de la Rochelle (les 6 et 7 septembre 2003)* La Rochelle, 2003 pp 24-78 cu o bibliografie sistematică, L. Eckenstein *The Women of Early Christianity* revăzuta de C. Roscoe Londra, 1935 E Giannarelli, *La apologia femminile nella biografia e nell autobiografia cristiana del IV secolo* Roma, 1980 A. Cameron/A Kuhrt (ed) *Images of Women in Antiquity* Londra, 1983 U Mattioli (ed) *La donne nel pensiero cristiano antico*, Geneva, 1992 M. Carpinello *Libere donne di Dio. Figure femminili nei primi secoli cristiani* Milano 1997

[2] Mai ales *Les Pères de l'Église et les femmes*, vezi nota 1

[3] „Condamnare sau exaltare, între acești doi poli oscilează imaginea femei" scrie pe bună dreptate M. Alexandre la începutul capitolului „De l annonce du Royaume à l Eglise" în *Histoire des femmes* sous la direction de G Duby et M Perrot, p 439 La aceeași concluzie ajunge și E Clark, în lucrarea sa, *Women in the Early Church*, Wilmington 1983 (o antologie de texte comentate) Cele doua figuri feminine tutelare sunt Eva și Maria „ușa" prin care pacatul a intrat în lume și „ușa" prin care Mântuitorul a venit să salveze lumea (de pildă, Proclus de Constantinopol, *Predica* 5 în PG 65 720B)

[4] De exemplu R R. Ruether „Misogynism and Virginal Feminism in the Fathers of the Church" în R R. Ruether (ed) *Religion and Sexism. Images of Woman in the Jewish and Christian Traditions* New York 1974 pp 150-183 Această dezbatere este legitimă și chiar necesară, însă ținând cont de prejudecățile feministe sau ideologice al căror efect negativ în planul cercetării este deja binecunoscut.

[5] Apostolul Pavel scrie în *Epistola către Galateni* 3 27-28 „Căci în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat Nu mai este nici evreu nici elin nu mai este nici rob nici liber nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Isus" Prin botez este abolită orice discriminare socială, ierarhia „naturală" fiind bulversată Este vorba de instaurarea egalității teologice al cărei autor și garant este numai Dumnezeu.

[6] *DECA*, Paris 1992, vol II art. „Vierge-Virginité" p 2549 De același autor *Fecioria și matrimoniul în anticii Scriitori creștini*

Napoli, 1983[2] E Castelli „Virginity and its Meaning for Women's Sexuality in Early Christianity" in *Journal of Feminist Studies in Religion* 2 1986 pp 61 88, monografia lui P Brown *The Body and Society Men Women and Sexual Renunciation in Early Christianity* Columbia University Press 1988 trad fr *Le renoncement à la chair Virginité célibat et continence dans le christianisme primitif* Paris 1995 S Elm *„Virgins of God" The Making of Asceticism in Late Antiquity* Oxford 1994

[7] *Actes de Paul* trad intr et notes par W Rordorf P Chevallier K Kasser m F Bovon et P Geoltrain (ed) *Ecrits apocryphes chrétiens,* Paris 1997 pp 1127-1177 Vezi şi G Dagron *Vie et Miracles de Sainte Thècle* Subs Hag 62 Bruxelles 1978 W Rordorf „Sainte Thècle dans la tradition hagiographique occidentale" în *Augustinianum* 24 1984 pp 73 81

[8] J Anson „The Female Transvestite in Early Monasticism the Origin and Development of a Motif" în *Viator* 7 1974 pp 1 32 Interpretând cele doua episoade ale martiriului Sfintei Tecla, în care eroina este dată, goală mai întâi fiărilor apoi fiarelor sălbatice Anson invocă versetul din *Galateni* („Căci în Hristos v-aţi botezat în Hristos v aţi îmbrăcat") arătând că nudităţea Teclei a fost ascunsă de privirile celor ce asistau la martiriul său de Hristos întru care ea s-a îmbrăcat Căci botezul înseamnă loc în mijlocul arenei în chiar timpul martiriului îmbrăcându-se întru Hristos prin botez Tecla îşi acoperă nudităţea şi devine androgin, abandonându-şi natura feminină, deci sexuală. Potrivit lui Anson imaginea concretă şi mistica a „îmbrăcarii întru Hristos" prin botez ar sta la originea motivului *mulier virilis* prezent în toate biografiile feminine din Antichitatea creştină

[9] Ma refer aici la ediţia şi traducerea lui P Maraval Grégoire de Nysse, *Vie de sainte Macrine,* Paris 1971 (SC 178) Vezi şi M. Alexandru, „Les nouveaux martyrs Motifs martyrologiques dans la vie des saints et thèmes hagiographiques dans l éloge des martyrs chez Grégoire de Nysse" în A Spira (ed), *The Biographical Works of Gregory of Nyssa* Philadelphia, 1984 [trad rom. în *Sabin de foc şi heruvim,* Anastasia/Symposion 2003 pp 237-280]. A Momigliano „Macrina una santa aristocratica

vista dal fratello" în *Le donne in Grecia,* Bari, 1985, pp 331-334

[10] Pentru o analiza exhaustivă a acestei teme, vezi F Lanzoni „Il sogno presago della madre incinta nella letteratura medievale e antica" în *Analecta Bollandiana* 45 1927 pp 225-261

[11] Grégoire de Nysse *La Vie de Moise ou Traité de la perfection en matière de vertu* intr et trad de J Daniélou Paris 1955[2] [trad rom Dumitru Stăniloae în PSB 29 1982]

[12] Mă refer la capitolul „L ideal de la philosophie" al introducerii lui Pierre Maraval *op cit* pp 90-103

[13] *„Philosophia" étude d'un groupe de mots dans la littérature grecque des Présocratiques au IVe siecle après J -C* Paris 1961

[14] Grigore scrie „Căci a nu simţi nimic în agonie fiind ei dimpotrivă a cugeta frumos la calea aleasă de la început până la ultima suflare nu mi se parea a fi lucru omenesc ci îngeresc Dear un înger îşi poate asuma providenţial o formă omenească, neavand nici o legătură cu viaţa trupească Astfel nu era de mirare că-şi păstra sânătul neturburat şi neatins de trup şi de suferinţele care-i sunt proprii acestuia" (22)

[15] *Op cit* p 98

[16] Cf mai ales J Daniélou, *Platonisme et théologie mystique* Paris 1954[2] şi de acelaşi autor *L être et le temps chez Grégoire de Nysse,* Leiden 1970

[17] Legătura dintre *Viaţa Macrinei* şi prologul la *Omilie la Cântarea Cantărilor* a fost făcută de E Maroniu. „La base biblica della *Vita S Macrinae*" în *Vetera Christianorum* 5 1968 pp 84 86 unde încearcă să demonstreze că *Vita* ilustrează schema celor trei vârste spirituale

[18] Aceasta idee apare adesea în textele consacrate monahilor din deşert a căror luptă împotriva spiritelor continuă până la ultima suflare.

[19] *Vie de sainte Synclétique,* trad par Soeur Odile Bénédicte Bernard moniale de Craon Abbaye de Bellefontaine 1972 Este vorba de o biografie de la mijlocul secolului al V lea Autorul îşi *Viaţa lui Antonie* scrisă de Atanasie al Alexandriei Partea strict

biografică este foarte redusă în raport cu secțiunea consacrată învățăturii sale ceea ce a determinat îndoiala unor savanți cu privire la existența autentică a eremei Totuși demersul nu se pare destul de logic. Avem de-a face cu biografia unei femei-anahoret care trăiește departe de lume și mai ales fără orice legătură cu bărbații Este deci firesc ca autorul biografiei fiind barbat să cunoască foarte puține lucruri despre sfântă (cele pe care i le-au povestit fecioarele din jurul ei) În aceste condiții se vede nevoit să dezvolte partea teoretică a lucrării folosindu se de scrierile lui Evagrie și ale lui Ioan Casian în afară de „apoftegmele" amintite Sinclitia însăși De aici provine dezechilibrul dintre cele două părți biografice ale lucrării (prima și cea de-a treia) și partea sa „didascalică (partea centrală)

[20] În *Istoria bisericească*, Nikephoros Calliotos afirmă că Atanasie după ce a compus *Viața lui Antonie* pentru monahi ar fi scris și *Viața Sinclitei* pentru monahii (VIII,40 PG 147 156)

[21] Biografia anonimă a Olimpiadei datând de pe la mijlocul secolului al V-lea a fost editată și tradusă în Jean Chrysostome, *Lettres à Olympias. Vie anonyme d'Olympias* într texte critique, trad et notes par A.-M Malingrey Paris 1968 SC 13bis Vezi și principalele mărturii antice despre Olimpiada reunite și traduse în limba română de diac Ioan I Ică jr în Ioan Gură de Aur *Scrisori din exil [despre deprimare, suferință și providență] către Olimpiada și cei rămași credincioși*, Sibiu Deisis 2003 (1997!) cu o introducere: „Arhiepiscopul și diaconița" pp. 5 27

[22] Se cuvine să ne amintim că autorul *Vieții Sfintei Macrina* îsi dedicase discursul Olimpiadei comentariul său la *Cântarea Cântărilor*

[23] Asupra exercițiului acestei slujiri cf R. Gryson *Le ministère des femmes dans l'Eglise ancienne*. Gembloux, 1970 și A-G Martimort *Les diaconesses. Essai historique*, Roma 1982

[24] Sunt încă multe probleme nerezolvate legate de *Viața Melaniei* datare mediu, limba originalului etc Raspunsul la aceste întrebări depinde de descoperirea unor noi manuscrise Până atunci rămân indispensabile lucrările cardinalului M. Rampolla, *Santa Melania, Giunore senatrice romana*, Roma, 1905 sau lui D Gorce, *Gérontius, Vie de sainte Mélanie* texte grec intr

rad et notes Paris 1962 (SC 90). E Clark *The life of Melanie the Younger* New York 1984 și ale lui P Laurence *Gérontius, La vie de sainte Mélanie* ed critique trad et commentaire Jerusalim, 2002. Despre Melania, vezi H Leclercq art „Mélanie la Jeune" în *DACL* XI 1933 col 3159 3162 și monografia, încă utilă, a lui G Goyau, *Sainte Mélanie* Paris 1908 În limba română. *Cuvioasa Melania Romana Binefăcătoarea sau cum devin bogații sfinți*, volum ingrijit și tradus de diac Ioan I Ică jr și Maria-Cornelia Oros Sibiu Deisis 1998 În acest volum vezi studiul lui Thomáš Špidlík „Melania cea Tânăra Binefăcătoarea" pp 15 170

[25] Vezi toată această discuție la P Laurence *op cit* capitolul „Les Vies grecque et latine" din Introducere

[26] Clark apropie *Viața Melaniei* de romanul elenistic pornind de la cateva motive comune originea aristocratică a eroilor revolte impotriva mediului de proveniență, prezența evenimente tot timpul importante descrierea unor călătorii periculoase minunile religioznatea eroilor (*The Life of Melanie the Younger* pp 153 170) Aceste teme se întâlnesc parțial în *Viața lui Apollonius din Tyana* scrisă de Filostrat [trad rom de Marius Alexianu, prez. și note de Adelina Piatkowski Paltrem 1997] în *Pseudo-Clementine* în mai multe *Fapte* apocrife ale Apostolilor În raport cu romanele grecești propriu zise două teme ridică problema însă introducă nu se regasesc decât în biografiile religioase: asceza și pedagogia teologică

[27] „Nu puține osteneli și lupte am suferit la inceput din partea vrăjmașului care uraște binele până când am putut să ne desfacem de povara atâtor averi" (16, trad rom. p 194)

[28] D Gorce *Vie de sainte Mélanie*, intr pp 54 62 Informațiile lui Chiril de Scythopolis despre Gherontne se găsesc în *Viața Sfântului Euthime, passim* (mai ales cap 27 45)

[29] *The Life of Melanie the Younger* cap „Orthodoxy and Heresy" pp 141-152 După Clark Gherontne omite în mod voit unele lucruri în biografia pe care o scrie Nu amintește nimic de Melania cea bătrână, care pornise lui Paladie a jucat un rol important în viața nepoatei sale omite și întâlnirea Melaniei cu Pelagius în Africa, este necruțător cu Publicola, fiul Melaniei celei

Bätmane „Under the skin of Geronius the novelist, scne Clark, beat the heart of Geronius hammer of heretics" (p 170)

30 Despre întreaga epocă şi discuţie, vezi şi P Laurenceau, *Jerôme et le nouveau modèle feminin* Paris 1997

3 Cf E Giannarelli *La tipologia femminile* , şi mai ales U Mattioli *Astheneia e andreia. aspetti della femminilità nella letteratura classica biblica e cristiana*, Roma, 1983

BIBLIOGRAFIE

Ediţii

PATROLOGIA GRÆCA volumele 44 (*Scripta exegetica*) 45 (*Scripta dogmatica*) şi 46 (*Scripta dogmatica, Dogmatica dubia, Ascetica et miscellanea, Orationes Dubia*) Paris 1864

GREGORII NYSSENI OPERA (Brill, Leyde)

1 *Contra Eunomium* I-II W Jaeger 1960

2 *Contra Eunomium* III *Refutatio confessionis Eunomii*, W Jaeger 1960

3/1 *Opera dogmatica minora*, F Müller 1958

3/2 *Opera dogmatica minora* 2 *In illud Tunc et ipse Filius Contra Fatum De infantibus praemature abreptis De pythonissa*, J K Downing, J A Mc Donough H Horner 1987

3/4 *Opera dogmatica* 4 *Oratio catechetica* E Mühlenberg, 1996

5 *In inscriptiones Psalmorum In sextum Psalmum* J A Mc Donough *In Ecclesiasten Homiliæ* P Alexander, 1962

6 *In Canticum canticorum*, H Langerbeck 1960

7/1 *De vita Moysis* H Musurillo 1964

7/2 *De oratione dominica De Beatitudinibus* J F Callahan 1992

8/1 *Opera ascetica*, W Jaeger J P Cavarnos V W Callahan 1952

8/2 *Epistulæ* G Pasquali, 1959

9 *Sermones* I G Heil A Van Heck E Gebhardt, A Spira 1967

10/1 *Sermones* 2 *Vita Gregorii Thaumaturgi De s Theodoro In s Stephanum I-II In Basilium In XL martyres Iab-II* G Heil J P Cavarnos O Lendle F Mann 1990

10/2 *Sermones* 3 *De deitate filii et spiritus sancti et in Abraham In diem natalem In s Pentecosten Adversus eos qui castigationes aegre ferunt. Adversos eos qui baptismum differunt* E Rhein F Mann D Teske H Polack 1996

Supplementum *De creatione hominis, De paradiso* H Horner 1972

De pauperibus amandis orationes duo A van Heck, 1964

Ediții și traduceri

La vie de Moïse ou Traité de la perfection en matière de vertu SC 1 ed J Daniélou Paris 1968

La création de l'homme SC 6 ed J Laplace și J Daniélou Paris, 1944

Traité de la virginité SC 119 ed M Aubineau Paris 1966

Vie de sainte Macrine SC 178, ed P Maraval, Paris 1971

Lettres, SC 363, ed P Maraval Paris 1990

Homélies sur l'Ecclésiaste SC 416, ed F Vinel Paris 1996

Discours catéchétique, SC 453, ed R. Winling Paris 2000

La Magia di Endor, col. Biblioteca patristica, ed M Simonetti Florenza 1989

Discorso sui defunti, ed G Lozza, col Corona Patrum Torino, 1991

Oratio consolatoria in Pulcheriam, Chrèsis, Die Methode der Kirchenväter im umgang mit der Antiken Kultur Westfälische Wilhelms-Universitat Munster Institut für Altertumskunde ed Ch Gnilka, Basel, 1999

Sur les éditions et les versions cf Clavis Patrum Graecorum 11, 2125-3260 (1974), Supp 3135-3223 (1998)

Indici, concordanțe lexicoane

H Drobner, *Bibelindex zu den Werken Gregors von Nyssa*, Paderborn. Selbstverl. 1988

Biblia patristica 5 Index des citations et allusions bibliques dans la littérature patristique, Basile de Césarée Grégoire de Nazianze Grégoire de Nysse, Amphiloque d'Iconium, Paris, 1991

C Fabricius D Rudings *A Concordance to Gregory of Nyssa*, Studia Graeca et lat. Gothoburgensia 50 Göteborg, 1989, 31 microfișe

F Mann (ed.) *Lexicon Gregorianum Wörterbuch zu den Schriften Gregors von Nyssa* 1 *Abares-Aôros* Leyde, Brill 1999. 2 *Babai-Dôrophona*, Leyde 2000

Traduceri

În limba franceză.

Th Ziegler *Les petits traités trinitaires de Grégoire de Nysse Témoins d'un itinéraire théologique* (379-381) These de 3e cycle Strasbourg, Fac Théol Protestante 1987

P Maraval, „La pythonisse d'Endor Traduction commentée", în *Lectures anciennes de la Bible, Cahiers de Biblia patristica* I Strasbourg, 1987 pp 283-294

Sur l'âme et la résurrection ed J Terrieux Paris Cerf Sagesses chrétiennes 1995

La colombe et la ténèbre Textes extraits des *Homélies sur le Cantique des cantiques* M Canevet (trad) et J Daniélou (intr) Paris 1967

Discours catechétique (Textes et documents Hemmer Lejay 7), intr trad et notes de L Meridier Paris 1908

Réfutation de la profession de foi d'Eunome thèse de M van Parys Paris 1968

Oraisons de Flacilla et Pulchérie, intr et trad de S Poggi memoire de maîtrise Universite Paris-IV Sorbonne, dir M Alexandre, juin 1990

În colecţia „Pères dans la foi", éditions Migne

La catéchese de la foi, PDF 6, ed A Maignan et J R Armogathe, Paris 1978

La création de l'homme PDF 23 ed J Y Guillaumin, A G Hamman, Paris 1982

Mariage et virginité dans l'Eglise ancienne (entre autres *Vie de Macrine*, ed F Quéré M H Congourdeau, pp 66-99) PDF 39 Paris 1990

Ecrits spirituels (*La profession chretienne*, *Traite de la perfection*, *Enseignement sur la vie chrétienne*), PDF 40 ed M Canevet J Millet, M Devailly Ch Bouchet A Hamman, Paris, 1990

Cantique des cantiques PDF 49-50 ed H Urs von Balthasar, Ch Bouchet, M Devailly Paris 1992

Le Christ pascal (Traité sur „Quand le Fils aura tout soumis", Homélies „Sur l'Ascension" „Sur la sainte Pâque" „Sur les trois jours entre la mort et la résurrection"), PDF 55, ed Ch Bouchet M Canevet, Paris 1994

Dieu et le mal Basile de Césarée Grégoire de Nysse Jean Chrysostome (*Sur les enfants morts prématurément*) ed M H Congourdeau, Ch. Bouchet, Paris, 1997

Les Béatitudes PDF 10 (rpr) ed. J Y Guillaumin, G. Parent, A. G Hamman 1997

L'homme icône de Dieu La Genèse relue par les Peres de l'Eglise PDF 70 71 ed A Hamman S Bouquet M H Congourdeau A Maignan M Moreau, Paris,1998

L'âme et la résurrection PDF 73 ed B Pottier Ch Bouchet M H Congourdeau, 1998

L'enfant a naître (printre altele Grigore de Nyssa *Création de homme* ch 28 29) PDF 78 M H Congourdeau, Paris 2000

În limba germană

H Vogt „Die Schrift *Ex communibus notionibus* des Gregor von Nyssa. Uebersetzung des kritischen Textes mit Kommentar" în *Theologische Quartalschrift* 171 1991 pp 204-218

Gregor von Nyssa *Contra Eunomium* I 1-146 intr, trad comm Patrologia Beitrage zum Studium der Kirchenvater II, ed J A Roder Peter Lang, Frankfurt am Main, 1993

Gregor von Nyssa *Ueber das Sechstagewerk* Intr , trad comm , BGrL 49 ed F X Risch Anton Hiersemann Stuttgart, 1999

În limba engleză

J A Stein *Encomium of Saint Gregory Bishop of Nyssa on his brother Saint Basil Archbishop of Cappadocian Cesarea* intr, transl and com The Catholic University of America XVII, Washington 1928

H C Graef *Gregory of Nyssa. The Lord's Prayer The Beatitudes*, transl. and notes, Washington 1954

R. E Heine, Gregory of Nyssa's *Treatise on the Inscriptions of the Psalms* intr, transl and notes Oxford Early Christian Studies, Oxford, 1995

În limba italiană

Gregorio di Nissa, *Omelie sul Cantico dei Cantici*, ed. C Moreschini Roma, 1988

Gregorio di Nissa, *Opere*, ed C Moreschini Classici delle religioni 4 Torino 1992

Gregorio di Nissa, *Teologia trinitaria Contro Eunomio, Confutazione della professione di fede di Eunomio* ed C Moreschini Milano, 1994

Gregorio di Nissa, *La preghiera del Signore*, ed G Caldarelli, Paoline Roma, 1983

Gregorio di Nissa, *Vita di s Macrina*, ed E Giannarelli Paoline Roma, 1988

Gregorio di Nissa *Commento al Nuovo Testamento*, ed A Penati Bernardini, Coletti Roma 1992

În colecţia „Testi patristici", Città Nuova Roma.

Vita di Gregorio Taumaturgo ed. L Leone Roma, 1988

Vita di s Macrina, ed E Marotta, Roma, 1989

Omelie sull Ecclesiaste, ed S Leanza, 1990

Sui titoli dei Salmi ed A Traverso Roma, 1994

În limba spaniolă

Gregorio di Nisa, *Vida de Macrina, Elogio de Basilio* intr trad note de L F Mateo-Seco (Biblioteca de Patristica 31), Madrid 1995

În limba română

Sfântul Grigore al Nisei *Fii desăvârşit* trad O Căciulă, Bucureşti 1935

Sfântul Grigorie al Nisei *Marea cuvântare catehetică* trad pr D Cristescu N I Barbu Bucureşti 1947

Sfântul Grigore de Nyssa, *Scrieri alese* vol 1, ed D Stăniloae Părinţi şi Scriitori Bisericeşti 29 Bucureşti EIBMBOR 1982

Sfântul Grigore de Nyssa, *Scrieri alese* vol 2 ed T Bodogae şi Teodosia Laţcu Pânnp şi Scriitori Bisericeşti 30, Bucureşti, EIBMBOR 1998

Sfântul Grigorie al Nyssei *Despre fecioare Împotriva desfrânării*, trad Laura Păraşcu Bucureşti, EIBMBOR 2003

Biografii feminine femeia în creştinismul antic

ALEXANDRE M „La place des femmes dans le christianisme ancien bilan des études récentes" în P Delage (ed) *Les Peres de l'Eglise et les femmes Actes du colloque de la Rochelle (les 6 et 7 septembre 2003)* La Rochelle, 2003, pp 24-78 Textul conţine şi o amplă bibliografie sistematică

BØRRESEN K E *From Patristics to Matristics Selected Articles on Christian Gender Models* Roma 2002

BOWERSOCK G W, BROWN P, GRABAR O, *Late Antiquity A Guide to the Postclassical World* Cambridge 1999

BROCK S P ASHBROOK HARVEY S *Holy Women of the Syrian Orient* Berkeley Los Angeles Londra, 1998

BROWN P *The Body and the Society Men, Women and Sexual Renunciation in Early Christianity*, New York 1988 [în româneşte, *Trupul şi societatea*, trad de Ioana Zirra, consultant Florica Bechet, Bucureşti, RAO 2000]

CAMERON A /Kuhrt A (ed), *Images of Women in Antiquity*, Londra 1983

CARPINELLO M , *Libere donne di Dio Figure femminili nei primi secoli cristiani* Milano 1997

CASTELLI E „Virginity and its Meaning for Women s Sexuality in Early Christianity", în *Journal of Feminist Studies in Religion* 2 1986, pp 61-88

CLARK E , *Women in the Early Church* Wilmington 1983

EADEM, „Holy Women, Holy Words Early Christian Women Social History and the Linguistic Turn", în *Journal of Early Christian Studies* 6/3 1995, pp 413-430

CLARK E./RICHARDSON H *Women and Religion A Feminist SourceBook of Christian Thought*, New York 1977

CLARK G , *Women in Late Antiquity Pagan and Christian Life-Styles* Oxford 1994

DELAGE P (ed) *Les Peres de l'Eglise et les femmes Actes du colloque de la Rochelle (les 6 et 7 septembre 2003)* La Rochelle 2003

DUBY G /PERROT M (ed) *Histoire des femmes en Occident*, 5 volume Paris 1991 1992

ECKENSTEIN L *The Women of Early Christianity* revăzut de C Roscoe Londra, 1935

FINLEY M I , „Las silenciosas mujeres de Roma", în *Aspectos de la Antigueedad*, Barcelona, 1975 pp 170-182

GIANNARELLI E *La tipologia femminile nella biografia e nell'autobiografia cristiana del IV secolo* Roma, 1980

GRIMAL P (ed), *Histoire mondiale des femmes* 4 tomuri Paris 1965 1967

GRYSON R , *Le ministère des femmes dans l'église ancienne*, Gembloux 1972

JENSEN A , *Femmes des premiers siècles chrétiens* Berna, 2002

LAPORTE J , *The Role of Women in Early Christianity Studies in Women and Religion*, 7, New York-Toronto 1981

LEIPOLDT J , *Die Frau in der Antiken Welt und im Urchristentum* Leipzig 1954

MARCOS M *Las mujeres de la aristocracia senatorial en la Roma del Bajo Imperio (312-410)*, Santander 1990

MARTIMORT A G , *Les diaconesses Essai historique*, Roma, 1982

MATTIOLI U (ed), *La donna nel pensiero cristiano antico* Genova, 1992

MUNIER Ch , *Mariage et virginité dans l'Eglise ancienne (Ier IIIe siècles)*, Berna New York, Paris 1987

PELLETIER A M , *Le christianisme et les femmes Vingt siècles d'histoire*, Paris, 2001

QUÉRÉ-JAULMES F *La femme Les grands textes des Peres de l'Eglise*, Paris, 1968

IDEM, *Le mariage dans l'Eglise ancienne*, Paris, 1969

RENGSTORF K H *Mann und Frau im Urchristentum* Köln 1954

THÉBAUT F *Ecrire l'histoire des femmes*, Paris 1998

TIBILETTI C , *Verginità e matrimonio in antici Scritti cristiani*, Napoli, 1983²

ZARRI G , *La memoria di lei Storia delle donne, storia di genere* Torino, 1996

Despre „Viaţa Sfintei Macrina"

ALBRECHT R. *Das Leben des heiligen Makrina auf dem Hintergrund des Thekla Traditionen Studien zu den Ursprungen des weiblichen Mönchtums im 4 Jahrundert den Kleinasien* Gottingen, 1986

ALEXANDRE M „Les nouveaux martyrs Moufs martyrologiques dans la vie des saints et thèmes hagiographiques dans l éloge des martyrs chez Gregoire de Nysse" în A. Spira (ed) *The Biographical Works of Gregory of Nyssa*, Philadelphie 1984 [trad de Francisca Bălăceanu şi Monica Broşteanu Anastasia/Symposion 2003]

DANIÉLOU J La chronologie des oeuvres de Grégoire de Nysse", în *Studia patristica* VII TU 92, pp 159-169

FESTUGIÈRE A J „Vraisemblance psychologique et forme littéraire chez les Anciens" în *Philologus* 102 1958 pp 21-42

GIANARELLI E Gregorio di Nissa *La vita di santa Macrina*, Milano 1988

KARLSBACH A „Vom Mensch und Lebensideal der christlichen Antike Gregors von Nyssa *Vita S Macrinae*" în *Das Bild vom Menschen* Düsseldorf 1934 pp 36-41

LANZONI F, „Il sogno presago della madre in canta nella letteratura medievale e antica." în *Analecta Bollandiana* 45, 1927 pp 225-261

MAROTTA E , „La base biblica della *Vita S Macrinae*" în *Vetera Christianorum* 5, 1968 pp 84 86

MOMIGLIANO A , „Macrina una santa aristocratica vista dal fratello", în *Le donne in Grecia*, Bari 1985 pp 331 334

ŁOWTHER CLARKE W K., *St Gregory of Nyssa The Life of St Macrina* Londra, 1916

MARAVAL P Grégoire de Nysse *Vie de sainte Macrine* SC 178, Paris 1971

STOLZ E *Leben der hl Makrina*, München 1927

WOODS CALLAHAN W *Saint Gregory of Nyssa Ascetical Works* Washington 1967 [Viața *Macrinei* este cuprinsă între paginile 159-191]

Bibliografie generală (în ordinea apariției)

Colocvii

I *Écriture et culture philosophique dans la pensée de Grégoire de Nysse* (Chevetogne, 22-26 sept 1969) ed M Harl Leyde, Bnll 1971

II *Gregor von Nyssa und die Philosophie* (Frec kenhorst bei Münster 18-23 sept 1972) ed H Dör rie M Altenburger U Schramm Leyde, 1976

III *De infantibus praemature abreptis* (Leyde 18-23 sept 1974) pro manuscripto ed C M van Winden A van Heck

IV *The Easter Sermons of Gregory of Nyssa* (Cambridge 11-15 sept 1978) ed A. Spira, Ch

Klock Patristic Monograph Series 9 Cambridge Mass The Philadelphia Patristic Foundation 1981

V *The Biographical Works of Gregory of Nyssa* (Mainz 6-10 sept. 1982) ed A Spira Patristic Mo nograph Series 12 Cambridge Mass The Philadel phia Patristic Foundation 1984

VI *El „Contra Eunomium I" en la produccion literaria de Gregorio de Nisa* (Pampelune 1-5 sept. 1986) ed L F Mateo Seco et J L Bastero Coleccion Te ologica de la Universidad de Navarra Facultad de Te ologia 9) Pampelune EUNSA 1988

VII Gregory of Nyssa *Homilies on Ecclesiastes* (St Andrews 5-10 sept 1990) ed S G Hall De Gruyter Berlin-New York, 1993

VIII Gregory of Nyssa *Homilies on the Beatitudes* (Paderborn 14-18 sept 1998) ed H R Drobner A Viciano Leyde 2000

IX *Jesus Christ in the Theology of st Gregory of Nyssa* (Atena, 7-12 sept 2000) ed E Moutsoulas în curs de apariție

Volume colective

Studien zu Gregor von Nyssa und der christlichen Spätantike ed H Drobner Ch Klock (Mélanges of ferts à A. Spira) Supp *Vigiliae christianae* 12, Leyde 1990

ERMHNEYMATA *Festschrift für H Hörner* ed H. Eisenberger Heidelberg, 1990

Studii generale

VÖLKER W., *Gregorio di Nissa filosofo e mistico* trad. introd. de C. Moreschini (*Gregor von Nyssa als Mystiker* Wiesbaden 1955), Platonismo e filosofia patristica. Studi e testi Vita e pensiero, Milano 1993

MEREDITH A., *Gregory of Nyssa*. The Early Church Fathers. Routledge. Londres, 1998

Teologie/Filosofie

HALLEUX A. de, „*Manifesté par le Fils*. Aux origines d'une formule pneumatologique" în *Revue Théologique de Louvain* 20, 1989, pp. 3-31 = *Patrologie et oecuménisme*. Recueil d'études, Louvain 1990 pp. 338-366

WINLING R., „La résurrection du Christ dans l'Antirrheticus adversus Apollinarem de Gregoire de Nysse", în *Revue des Etudes augustiniennes* 35, 1989 pp. 12-43

IDEM, „Mort et résurrection du Christ dans les traites *Contre Eunome* de Gregoire de Nysse"..în *Revue des sciences religieuses* 64, 1990 pp. 127-140 et 251-269

MOSSHAMMER A., „Non-Being and Evil in Gregory of Nyssa", în *Vigiliae Christianae* 44, 1990, pp. 136-167

CASTELLUCIO G., *L'antropologia di Gregorio Nisseno*. Bari 1992

ROTH C., „Platonic and Pauline Elements in the Ascent of the Soul in Gregory of Nyssa's *Dialogue on the Soul and the Resurrection*", în *Vigiliae Christianae* 46, 1992 pp. 20-30

CANÉVET M., „L'humanité de l'embryon selon Gregoire de Nysse" în *Nouvelle Revue de Théologie* 114, 1992 pp. 678-695

HARRISON V., *Grace and Human Freedom according to st. Gregory of Nyssa*. E. Mellen Lewinston, 1992

SACHS J. R., „Apocatastasis in Patristic Theology"..în *Theological Studies* 54, 1993, pp. 617-640

PEROLI E., *Il Platonismo e l'antropologia filosofica di Gregorio di Nissa. Con particolare referimento agli influssi di Platone, Plotino e Porfirio*. Platonismo e filosofia patristica 5, Vita e pensiero, Milano 1993

IDEM, „Gregory of Nyssa and the Neoplatonic Doctrine of the Soul", în *Vigiliae Christianae* 51, 1997 pp. 117-139

POTTIER B., *Dieu et le Christ selon Grégoire de Nysse. Etude systématique du „Contre Eunome" avec traduction inédite des extraits d'Eunome*, Culture et vérité, Namur 1994

IDEM, „L'humanité du Christ selon Gregoire de Nysse", în *Nouvelle Revue de Théologie*, pp. 353-369

IDEM, „La Trinité chez Grégoire de Nysse", în *Connaissance des Pères de l'Eglise* 76, 1999 pp. 11-21

KEES R. J., *Die Lehre von der Oikonomia Gottes in der Oratio catechetica Gregors von Nyssa*. Sup. *Vigiliae Christianae* 30. Leyde 1995

AZKOUL M., *St Gregory of Nyssa and the Tradition of the Fathers*, E. Mellen, Lewinston, 1995.

LE BOULLUEC A., „Corporéité ou individualité? La condition finale des ressuscités selon Grégoire de Nysse" în *Augustinianum* 35, 1995, pp. 307-326.

PIZZOLATO L., „L'*indumento* del cuore del Faraone tra Gregorio di Nissa e Agostino" în *Augustinianum* 35, 1995, pp. 511-525.

DE SALVO C., *L'oltre nel presente. La filosofia dell'uomo in Gregorio di Nissa*, Platonismo e filosofia patristica 9, Vita e pensiero, Milano, 1996.

BOHM Th., *Theoria-Unendlichkeit-Aufstieg. Philosophischen Implicationen zu* De Vita Moysis *von Gregor von Nyssa*, Supp. VC 35, Leyde, 1996.

ZACHHUBER J., „Gregor von Nyssa und das Schisma von Antiochen. zur Interpretation der Schrift *Ad Graecos ex communibus notionibus*" în *Theologie und Philosophie* 72, 1997, pp. 481-496.

STRAMARA D. F., „Gregory of Nyssa's terminology for Trinitarian *perichoresis*" VC 52, 1998, pp. 257-263.

DAL TOSO G., *La nozione di proairesis in Gregorio di Nissa: analisi semiotico-linguistica e prospettive antropologiche*, Berna-Frankfurt/Main, Lang, Patrologia 5, 1998.

UTHEMANN K.-H., „Protologie und Eschatologie. Zur Rezeption des Origenes im 4. Jahrhundert vor dem Ausbruch der ersten origenistischen Kontroverse" în *Origeniana septima. Origenes in den Auseinandersetzungen des 4. jahrhunderts*, ed. W. Bienert/U. Kühneweg, Louvain, 1999, pp. 399-458.

BEHR J., „The rational Animal: A Rereading of Gregory of Nyssa's *De hominis opificio*" în *Journal of Early Christian Studies* 7, 1999, pp. 219-247.

TARANTO S., „Tra filosofia e fede: una proposta per una ermeneutica dell'escatologia di Gregorio Nisseno", în *Annali di storia dell'esegesi* 17, 2000, pp. 557-582.

Exegeză

MARGERIE B. de, *Introduction à l'histoire de l'exégèse*, Paris, 1980, vol. I, pp. 241-269.

SIMONETTI M., *Lettera e/o Allegoria. Un contributo alla storia dell'esegesi patristica*, Studia Ephemeridis Augustinianum 23, Roma, 1985, pp. 145-156.

RONDEAU M.-J., *L'exégèse prosopologique du Psautier I. Les commentaires patristiques du psautier (IIIe-Ve siècles)*, Analecta gregoriana, Roma, 1962.

EADEM., *L'exégèse prosopologique du Psautier II. Exégèse prosopologique et théologie*, Roma, 1985.

HEINE R., „Gregory of Nyssa's Apology for Allegory", în VC 1984, pp. 360-370.

LE BOULLUEC A., „L'unité du texte: la visée du Psautier selon Grégoire de Nysse", în *Le texte et ses représentations. Études de litterature ancienne* 3, Paris, PENS, pp. 159-166.

HARL M., „Références philosophiques et références bibliques du langage de Grégoire de Nysse dans ses *Orationes in Canticum Canticorum*", în EP MHNEYMATA, pp. 117-131.

DUNZL F., „Gregor von Nyssas *Homilien zum Canticum* auf dem Hintergrund seiner *Vita Moysis*", în VC 44 1990 pp 371-381

IDEM, *Braut und Bräutigam. Die Auslegung des Canticum durch Gregor von Nyssa*, Beiträge zur Geschichte der Biblischen Exegese 32 Tübingen, 1993

IDEM, „Die Canticum-Exegese des Gregor von Nyssa und des Origenes in Vergleich" în *Jahrbuch für Antike und Christentum* 36 1993 pp 94-109

BROOKS J A., *The Text of the New Testament of Gregory of Nyssa*, Atlanta, 1991

BRÄNDLE R., „Die fünfte Bitte in der Auslegung Gregors von Nyssa", în *Theologische Zeitschrift* 48 1992 pp 70-76

PAZZINI D. „L'interpretazione del Prologo di Giovanni in Origene e nella patristica greca", în *Annali di storia dell'esegesi* 11 1994 pp 45-56

GIRARDI M. „Annotazioni alla esegesi di Gregorio Nisseno nel *De Beatitudinibus*" în *Augustinianum* 35 1995 pp 161-182

IDEM, „Basilio e Gregorio Nisseno sulle Beatitudine" *Vetera christianorum* 32, 1995 pp 91 129

PLACIDA R. „La presenza di Origene nelle *Omelie sul Cantico dei Cantici* di Gregorio di Nissa" în *Vetera christianorum* 34 1997, pp 33-49

REYNARD J. „La magnanimité de David dans l'*In inscriptiones Psalmorum* de Grégoire de Nysse în *Studia patristica* 32, Louvain 1997 pp 208 212

SPATARO R. „Beati i puri di cuori perché vedranno Dio nel *De Beatitudinibus* di Gregorio di Nissa", în *Salesianum* 60 1998 pp 417-457

SEGUIN J., „La figure de Dieu Père dans le *De oratione dominica* de Grégoire de Nysse", în *Connaissance des Pères de l'Eglise* 73 1999 pp 55-61

CORTESI A., *Le Omelie sul Cantico di Gregorio di Nissa. Proposta di un itinerario di vita battesimale*, Studia Ephemeridis Augustinianum 70 Roma, 2000

GELGON A. C., *Moses as example. The Philonic Background of Gregory of Nyssa's* De Vita Moysis teză Leyde dir D T Runia, dec 2000

Omilii liturgice panegirice

QUACQUARELLI A. „Il panegirico di Gregorio di Nissa su Teodoro di Amasea. Altre note" (Actes du IIIe Colloque du Centre d'études antoniennes 4-6 juin 1984) Padova 1984 pp 363-373

STUDER B. „Das christliche Fest ein Tag der glaubigen Hoffnung (Zu Festtheologie Gregors von Nyssa)", în *Miscellanea A. Nocent* ed G. Farnedi Studia Anselmiana 95 1988 pp 517-529

KARLIN-HAYTER P. „Passio of the XL Martyrs of Sebaste. the Greek Tradition" în *Analecta Bollandiana* 109 1991 pp 249-304

FERGUSON E. „Preaching at Epiphany: Gregory of Nyssa and John Chrysostom on Baptism and the Church", în *Church History* 66 1997 pp 1-17

VINEL F. „Sainteté anonyme sainteté collective ? Les quarante martyrs de Sébastée dans quelques textes du IVe siècle", în *Du héros païen au saint chrétien* (Strasbourg, 1-2 décembre 1995) ed G Freyburger L. Pernot Paris, 1997, pp 125 132

MEREDITH A., „The Three Cappadocians on Beneficence A Key to their Audiences" în *Preacher and Audience Studies in Early Christian and Byzantine Homiletics* (A New History of Sermon 1) ed M Cunningham, P Allen Leyde, 1998, pp 89 104

MARAVAL P, „Les premiers développements du culte des XL martyrs de Sébastée dans l'Orient byzantin et en Occident", în *Vetera christianorum* 36 1999 pp 193-209

Spiritualitate. Monahism

STAATS R., *Makarios-Symeon Epistola Magna Eine messalianische Mönchsregel und ihre Umschrift in Gregory von Nyssa „De instituto christiano"* (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Gottingen Phil -Hist Kl dritte Folge 134) Göttingen 1984

ALBRECHT R., *Das Leben der heiligen Makrina auf dem Hintergrund der Thecla-Traditionen Studien zu den Ursprüngen des weiblichen Mönchtums im 4 Jahrhundert in Kleinasien* Forschungen zur Kirchen und Dogmengeschichte 38 Göttingen, 1986

MUHLENBERG E „Die sprache des religiosen Erfahrung bei Gregor von Nyssa", în *Religiöse Erfahrung historische Modelle in christlicher Tradition*, ed W Haug/D Mieth, Munchen, 1992 pp 63-73

HUYBRECHTS P. „Le traité *De la virginité* de Grégoire de Nysse Idéal de vie monastique ou idéal de vie chrétienne" în *Nouvelle Revue de Théologie* 115 1993 pp 227-242

BROWN P *Le renoncement à la chair Virginité, célibat et continence dans le christianisme primitif* (1988) trad. fr Paris 1995

PENATI BERNARDINI A „La preghiera nel *De oratione dominica* di Gregorio di Nissa" în *I doni e la sua ombra Ricerche sul Pen euches di Origene* ed F Cocchini, Roma, 1997, pp 173-181

SIEBEN H J „Vom Heil in den vielen Namen *Christi* zur *Nachahmung* derselben Zur Rezeption der Epinoias-Lehre des Origenes durch die kappadokischen Väter" în *Theologie und Philosophie* 73 1998 pp 1-28

Istorie bisericească. Istorie

MARAVAL P., „Grégoire de Nysse pasteur La lettre canonique à Létoios" în *Revue d'histoire et de philosophie religieuse* 71 1991 pp 101-114

IDEM „Grégoire de Nysse évêque et pasteur" în *Connaissance des Pères de l'Eglise* 65 1997 pp 45-52 (cf *Vescovi e pastori in epoca teodosiana*, XXV Incontro Studia Eph Augustinianum 58, Roma 1997)

DUVAL Y. *Auprès des saints corps et âme. L'inhumation „ad sanctos" dans la chrétienté d'Orient et d'Occident du IIIe au VIIe siecle*, Paris, 1998

ROSSITER J J., „Roman Villas of the Greek East and the Villa in Gregory of Nyssa *Ep* 20 în *Journal of Roman Archaeology* 2 1989 pp 101-110

STUPPERICH R., „Eine Architekturbeschreibung Gregors von Nyssa Zur Diskussion und die Rekon-

struktion des Martyrions von Nyssa in 25 Brief", în Asia Minor Studien (ed Forschungsstelle Asia Minor , Münster) Bonn 1991, pp 111-124

KOTSCHE-BREITENBRUCH L., „Zum Ring des Gregor von Nyssa" în *Tesserae Festschrift J Engemann*, Jahrbuch für Antike und Christentum 18, 1991 pp 291-298

ZUCKERMANN C , „Cappadocian Fathers and the Goths" în *Travaux et Mémoires du Centre de Recherche d'Histoire et civilisation byzantine* 11, Paris, 1991 pp 473-486

KONTOULIS G *Zum problem der Sklaverei (douleia) bei den kappadokischen Kirchenvatern und Johannes Chrysostomos* Bonn 1993

DROBNER H R *Archoeologia Patristica. Die Schriften der Kirchenvater als Quellen der Archaeologie und Kulturgeschichte Gregor von Nyssa Homiliae in Ecclesiasten*, Roma, 1996

HOLMAN S R „Healing the Social Leper in Gregory of Nyssa's and Gregory of *Peri Philoptôchias*" în *Harvard Theological Review* 92 1999 pp. 283-309

Aspecte literare

Le Temps chrétien de la fin de l'Antiquité au Moyen-Age IIe-XIIIe s (Paris 9-12 mars 1981), ed J M Leroux CNRS Paris 1984

HARL M , „Les modèles d'un temps idéal dans quelques récits de vie cappadociens" pp 220-241

LE BOULLUEC A., „Les schémas biographiques

dans quelques vies spirituelles des IVe et Ve siècles les itinéraires de l'ascèse", pp 243-261

BARDOLLEM A. „La *Vie de Moise* de Grégoire de Nysse ou le temps spirituel vecu à travers l'imaginaire d'un modèle historique", pp 255-261

SPIRA A., „Le temps d'un homme selon Aristote et Grégoire de Nysse stabilité et instabilité dans la pensée grecque", pp 283-294

PIZZOLATA L., „La 'consolatio' cristiana per la morte nel sec IV Riflessioni metodologiche e tematiche", în *Civiltà classica e cristiana*, 6, 1985 pp 441-474

KLOCK Ch , *Untersuchungen zu Stil und Rhythmus bei Gregor von Nyssa. Ein Beitrag zum Rhetorikverständnis der griechischen Vater* Frankfurt/Main Athenaeum, Beitrage zur Klassischen Philologie 173, 1987

MEISSNER H , *Rhetorik und Theologie Der Dialog Gregors von Nyssa* De anima et resurrectione, Peter Lang Frankfurt/Main, Patristica 1 1991

CAMERON A. *Christianity and the Rhetoric of Empire The Development of Christian Discourse*, Univ California Press Berkeley Sather Classical Lectures 55 1991

GASTI F „La *Vita Macrinae* note di lettura" în *Athenaeum* 69 1991 pp 161-183

MARAVAL P „La *Vie de sainte Macrine* continuité et nouveauté d'un genre littéraire", în *Du heros païen au saint chrétien* (Strasbourg, 1-2 dec. 1995), ed G Freyburger L. Pernot, Paris, 1997, pp 133-138

Influență

TOMASIC Th M „Just how cogently it is possible to argue for the influence of st Gregory of Nyssa on the thought of William of Saint Therry" în *Recherches de Théologie ancienne et médiévale* 55 1988, pp 72-129

SCOUTERIS C , „*Malum privatio est*: saint Gregory of Nyssa and Ps -Dionysius on the existence of evil" în *Studia Patristica* XVIII 3, Louvain 1989 pp 539-550

BLOWERS P M „Maximus the Confessor, Gregory of Nyssa and the Concept of Perpetual Progress" în VC 46 1992 pp 151-171

VANNIER M A , „Aux sources de la voie négative", în *Revue des sciences religieuses* 72, 1998, pp 403-419

PLADERER L. *Johannes Philoponos De opificio mundi Spatantikes Sprachdenken und christliche Exegese* Beiträge zur Altertumskunde 35, Stuttgart Leipzig, 1999

Complement bibliografic

ALEXANDRE M , „Le *De mortuis* de Grégoire de Nysse" în *Studia Patristica* IX = TU 107 Berlin 1971, pp 35-43

EADEM, 'L'interpretation de Luc 16,19-31 chez Grégoire de Nysse' în *Epektasis. Mélanges offerts au Cardinal J Daniélou* ed J Fontaine et Ch Kannengiesser, Paris 1972, pp 425-441

EADEM „Protologie et eschatologie chez Grégoire de Nysse" în *Arché e Telos L'antropologia di Origene e di Gregorio di Nissa*, ed U Bianchi, SPM 12 Milano 1981 pp 122-169

BALTHASAR H U von *Présence et pensée. Essai sur la philosophie religieuse de Grégoire de Nysse* Paris 1942

BERGADA M M , *Contribucion Bibliographica para el Estudio de Gregorio de Nyssa*, Buenos-Aires 1970

CANEVET M „Saint Grégoire de Nysse" dans *Dictionnaire de spiritualité* VI Paris 1967 col 971-1011

EADEM, *Grégoire de Nysse et l'herméneutique biblique. Étude des rapports entre le langage et la connaissance de Dieu*, Paris, 1983

CORSINI E „Plérôme humain et plérôme cosmique chez Grégoire de Nysse" dans *Écriture et culture philosophique dans la pensée de Grégoire de Nysse* Actes du colloque de Chévetogne (22-26 sept. 1969) ed M Harl Leiden, 1971, pp 111-126

DANIÉLOU J *Platonisme et théologie mystique Essai sur la doctrine spirituelle de saint Grégoire de Nysse*, Paris 1944

IDEM „La résurrection des corps chez Grégoire de Nysse" în *Vigiliae christianae* (VC) 7, 1953 pp 154-170

IDEM La chronologie des sermons de Grégoire de Nysse", în *Recherches de Sciences Religieuses* (RSR) 29 1955 pp 346-372

IDEM, „Le mariage de Grégoire de Nysse et la chronologie de sa vie" în *Revue des Études Augustiniennes* 2 1956, pp 71-78

IDEM „Grégoire de Nysse et le Messalianisme", în RSR 48, 1960, pp 119-134

IDEM, „Le symbole de la caverne chez Grégoire de Nysse" în Mullus *Festschrift für Theodor Klauser* Münster, 1964 pp 43-51

IDEM, „La chronologie des œuvres de Grégoire de Nysse" în *Studia Patristica* VII=TU 92 Berlin 1966 pp 159-169

IDEM „Le traite *Sur les enfants morts prématurément* de Grégoire de Nysse" în VC 20, 1966 pp 159-182

IDEM, „Grégoire de Nysse et le néo-platonisme de l'école d'Athènes" în *Revue des Études Grecques* 80, 1967, pp 395-401

IDEM, „L'origine du mal chez Grégoire de Nysse", dans *Diakona pisteôs. Mélanges De Adalma*, Granada, 1969, pp 31-44

IDEM *L'éme et le temps chez Grégoire de Nysse*, Leiden, 1970

IDEM „Gregoire de Nysse et la philosophie" în *Gregor von Nyssa und die Philosophie Zweites internationales Kolloquium über Gregor von Nyssa*, Freckenhorst bei Münster (18-23 sept 1972), ed H Dörne M Altenburger, U Schramm, Leiden 1976, pp 3-17

IDEM, „Interpolations antiorigénistes chez Grégoire de Nysse", în TU 125, Berlin 1981 pp 135-139

FLOËRI F „Le sens de la division des sexes chez Grégoire de Nysse", în RSR XXVII 1953 pp 105-111

IVANKA E von, *Plato Christianus Über Nahme und Umgestahung des Platonismus durch die Väter*, Einsiedeln 1964 (trad fr de E KESSLER, Paris, 1990)

KANNENGIESSER Ch. „Logique et idées motrices dans le recours biblique selon Grégoire de Nysse", în *Gregor von Nyssa und die Philosophie, Zweites internationales Kolloquium über Gregor von Nyssa*, Freckenhorst bei Münster (18 23 sept 1972) ed H Dörne M Altenburger, U Schramm, Leiden, 1976 pp 85-103

KEENAN M -E „St. Gregory of Nyssa and the Medical Profession" în *Bulletin of the History of Medecine* 15, 1944 pp 150-161

LEYS R., *L'image de Dieu chez saint Grégoire de Nysse*, Bruxelles, 1951

MAY, G , „Die Chronologie des Lebens und der Werke des Gregor von Nyssa" în *Écriture et culture philosophique dans la pensée de Grégoire de Nysse*, Actes du colloque de Chévetogne (22-26 sept 1969) ed M Harl, Leiden 1971, pp 51-67

MEREDITH A., „The Good and the Beautiful in Gregory of Nyssa", în ERMHNEYMATA. Festschrift für H Hümer ed H Eisenberger Heidelberg, 1990

MERIDIER L. *L'influence de la seconde sophistique sur l'œuvre de Grégoire de Nysse* Rennes 1906

VOLKER W *Gregor von Nyssa als Mystiker* Wiesbaden 1955

Studii în limba română.

COMAN I. G., „Frumusețea desăvârșirii creștine după Sfântul Grigorie de Nyssa", în *Probleme de filosofie și literatură patristică*, București, EIBMBOR, 1995² (1944¹) pp. 217-244

IDEM, *Patrologia*, București, 1956

VORNICESCU N., „Învățătura Sfântului Grigore de Nyssa despre *chip* și *asemănare*", în *Studii teologice* 8, 1956, pp. 585-602

STĂNESCU N. V., „Progresul în cunoașterea lui Dumnezeu cu referire specială la Sfântul Grigorie de Nissa", în *Studii teologice* I 2/10, 1958, pp. 14-27

RADUCA V., „Voința și libertatea în gândirea Sfântului Grigore de Nyssa", în *Studii teologice* 1-2, 35 1983, pp. 51-64

IDEM, „Teodicee și cosmologie la Sfântul Grigore de Nyssa" în *Studii teologice* I 2, 1992, pp. 62-92

IDEM, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa. Căderea în păcat și restaurarea omului*, București, EIBMBOR, 1996

INDICE BIBLIC

Geneza
3, 10, 60
3, 21, 60
3, 24, 41, 46
9, 25, 50

Exodul
13, 2, 61
20, 12, 59

Leviticul
18, 7, 50

Iov
1, 19-20, 62
2, 7, 36

Psalmi
22 (21), 11, 41
23 (22), 2, 41
39 (38), 14, 42
60 (59), 6, 41
74 (73), 14, 41
107 (106), 16, 41
110 (109), 3
119 (118), 48, 38
119 (118), 120, 41
141 (140), 2, 42

Înțelepciunea lui Solomon
4, 9, 20

Înțelepciunea lui Sirah
38, 1-12, 47

Cântarea Cântărilor
1, 7, 41

Daniel
3, 51, 49

Matei
6, 20, 45
9, 6, 42
13, 8, 38
16, 18, 41
16, 24, 93
19, 12, 70
19, 21, 45, 93
25, 1-18, 66, 86

Marcu
2, 10, 42

Luca
1, 42 31
9, 5 29
16 22 41 64
16, 23 62
16 26 41
23, 42 41
23, 43

Fapte
1 14 65
4, 35 63
23 6 23

Romani
6 10 23
6, 11 36
8 10 11 37
12, 6 54

I Corinteni
7, 29-31 70
7, 34 86
15 52 41
15 53 41

II Corinteni
5 21 41

Galateni
2, 20 41
3, 13 41
3 27-28 55, 101, 102

Efeseni
5, 27 37

Filipeni
3 14 37

Coloseni
2, 11 42

1 Tesaloniceni
5, 17 29

2 Timotei
3 16 22
4, 7 37
4, 8 37

Evrei
2, 14 41
2, 15 40

Apocalipsa
2 7 46

INDICE REAL ŞI ONOMASTIC

A
Ablabios bunicul Olimpiadei 85
Adam 60 (n 29)
andreia (bărbăţie) 83 98 106
Antonie cel Mare 7 12 65 (n 60) 66 (n 64) 80 81 82 97 99 103 (n 19) 104 (n 20)
Apollonios din Tyana. 56 (n 12) 73 105 (n 26)
Atanasie al Alexandriei 7 11-13, 81 97 103 (n 19) 104 (n 20)
atlet. 33, 37 78, 82

B
bune: 23 28 30 31 39 51, 76 105 (n 27)
bisericâ. 11 56 (n 11) 85 87 91
boalâ 26 27, 35 47, 51-53 62 (n 46) 80 83
botez. 56 (12) 57 87 101 (n 5) 102 (n 8)

C
casătone. 20, 22 23 44 56 (n. 11) 58 (n 16), 70 72 85 86 89 90 97, 100
Cezarie de Arles 70
Chiril de Scythopolis 105 (n. 28)
Cosma şi Damian 66 (n 65)
cruce 46 93

D
diavol (potrivnicul) 27 41 80-84, 91 96 100
Duhul (Sfânt) 35-37 80

Dumnezeu 20-22, 23-27, 31, 32-35, 37, 38-39, 41-43, 45-47, 48, 50, 53-54, 58 (n. 18) 59 (n. 20) 60 (n. 29) 61 (n. 35) 63 (n. 50) 64 (n. 59) 65 (n. 63) 66 (n. 65) 69-74, 77-82, 83-87, 88-90, 98, 99-101 (n. 5)
durere 27, 28, 36, 42-44, 47-48

E
educaţie 8-30, 75-76, 85
Emilia, mama Macrinei 8-11, 13, 47, 56 (n. 10) 59 (n. 27)

F
fecioară fecioriie 20, 21, 23-26, 28-29, 34, 43-45, 48-52, 58 (n. 20) 66 (n. 68) 70-71, 73-75, 77, 81, 83-85, 86-87, 94, 97-100, 104 (n. 19)
femeie 19, 44, 55 (n. 5) 66 (n. 65), 69, 72, 77, 83-84, 97-99
filosofie 20, 24, 25, 30, 32, 51, 56 (n. 8), 59 (n. 22) 63 (n. 46) 64 (n. 55), 65 (n. 63) 66 (n. 70), 70, 73-79, 81, 91, 99
fire 19, 23, 25, 27, 29, 39, 62 (n. 46) 98
frumuseţe 20, 21, 23, 26, 30, 40, 41, 44, 48, 60 (n. 29) 91, 97

G
Gherontie 69, 89, 90, 93, 95, 96, 105 (nn. 28, 29)
Grigore de Nyssa 8, 9, 11-15, 33, 34, 55 (nn. 3, 6) 56 (nn. 8, 9) 57 (n. 13) 58 (nn. 18, 19) 60 (n. 30) 61 (n. 36) 63 (nn. 47, 54) 69, 71, 73-77, 79, 81, 98, 103 (n. 14)
Grigore din Nazianz (Teologul) 11-15, 59 (nn. 24, 26) 65 (n. 63) 66 (nn. 65, 70) 69

H
Hristos 20, 38, 55 (n. 5), 62 (n. 45), 70, 78, 84, 87-89, 98, 101 (n. 5), 102 (n. 8)

I
iconomie 35
Ioan Gură de Aur (Hrisostom) 63 (n. 53) 65 (n. 64) 69, 71, 86, 87, 89

Î
înger 29, 31, 34, 40, 41, 55 (n. 5) 60 (n. 30) 64 (nn. 57, 58) 65 (n. 62) 78, 88, 103 (n. 14)
înţelepciune 29, 30, 86
înviere 41, 76

M
martir, martiriu 33, 36, 48, 49, 56 (n. 9) 57 (n. 12), 60 (nn. 27, 28) 62 (n. 44), 65 (n. 64) 71, 73, 79, 80, 82, 83, 84, 89, 100, 102 (n. 8)
Melania cea Bătrână, 95, 105 (n. 29)
Melania cea Tânără, 69, 70, 84, 89-91, 92, 94-96, 104 (n. 24)
minune 47, 51, 53
Mirele (Hristos) 40, 79
moarte 23, 27-29, 31-33, 36, 39, 40, 45, 50, 57 (n. 12), 58 (n. 17), 61 (n. 34), 62 (n. 42), 64 (n. 56), 65 (n. 60), 76, 78, 80, 93
Moise 56 (n. 8), 60 (n. 28), 75, 77
Monica, mama lui Augustin, 70, 71
mulier virilis 71, 83, 98, 102 (n. 8)

N
Naucratios fratele Macrinei 26, 27, 33, 59 (nn. 25, 27)

O
Olimpiada 71 72 84-89 97 100 104 (nn 21-23)

P
Paladie 105 (n 29)
Paradis 1 64 (n 58) 100
Pavel apostolul 56 (nn 8, 12) 69 71 86 100 101 (n 5)
păcat 36 41 42 60 (n 29) 64 (n 59) 101 (n 3)
Petru al Sebastei 30-51 52 61 (n 33) 76
Philon din Alexandria 7 56 (n. 8) 77
Plutarh 7 57 (n 15) 77

R
raţiune 28 59 (n 25) 78
rău 28 82 84, 96
rugăciune 22, 29, 39 40 42 50 56 (n 11) 60 (n 29), 62 (n 45) 63 (n 46) 65 (n 62) 78 80

S
sihăstrie 26 49 51
Smeltina 80 84 97 99 104 (n. 19)

În colecţia Biblioteca Patristică
au apărut

Fericitul Augustin, *Despre natura binelui*
Contra manihеilor

Fericitul Ieronim, *Comentariu la Cartea Profetului Iona*

vor apărea.

Sfântul Ioan Damaschin *Despre cele două voinţe ale lui Hristos*

Origen, *Omilii la Geneză*

Teodor de Mopsuestia, *Omilii catehetice*

Sfântul Ambrozie, *Despre grădina Raiului*

Sfântul Grigore de Nyssa *Marele cuvânt catehetic*

Sfânta Egeria, *Călătorie la Ierusalim Jurnal*

Sfântul Roman Melodul *Imne*

Tertulian, *Despre Trupul lui Hristos*

Sfântul Grigore de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*

Tehnoredactor Jara Grecea

Imprimerie de Gutenberg
Tél.: 013 345 89 26 345 89 27

160000

Colecţie binecuvântată
de IPS NICOLAE CORNEANU, MITROPOLITUL BANATULUI

Viaţa Sfintei Macrinei nu este doar o biografie, ci şi o hagiografie, prima hagiografie feminină din istoria creştinismului. Autorul, Sfântul Grigore de Nyssa, fratele protagonistei rememorează etapele vieţii Macrinei pentru a propune un model contemporan de sfinţenie. Macrina s-a născut în 327, în Pont, probabil în Annisa. A primit o educaţie creştină, pe lângă mama sa, Emilia, de care nu s-a despărţit nici o clipă. La numai paisprezece ani decide să îmbrăţişeze viaţa monahală (în sensul antic al termenului). Pentru aceasta nu era nevoie să se retragă în pustiu, modul de viaţă creştin putându-se exersa şi în mediul familial. După o lungă suferinţă, descrisă de Grigore în ultimele capitole ale biografiei sale, Macrina moare în 379, la numai 52 de ani, în mijlocul comunităţii pe care o cârmuise. Cititorii de azi ai Vieţii Macrinei, ca şi cei de ieri, vor rămâne în minte nu cu o serie de informaţii istorice sau de anecdote, ci cu senzaţia apropierii de un ghid spiritual.

Traducere din limba greacă de Ioan Pătrulescu
Ediţie îngrijită de Cristian Bădiliţă